

Nederlandse boeren en vissers: Ondermijning van eigendoms- recht en de voedselvoorziening

Door Elze van Hamelen

Vertaling: Djamila le Pair

Onderzoek in opdracht van het Solari Report, van Catherine Austin Fitts.

Originele titel: '2nd Quarter 2023 Wrap Up: Dutch Farmers and Fishermen: Local Heroes in the Global War on Our Food and Property Rights'.

“Niet lang nadat we elkaar voor het eerst ontmoetten, zei Medavoy tegen me: ‘Weet je, ik kan je vertellen hoe je een wereld moet runnen.’ Ik lachte. ‘Tuurlijk.’ ‘Jazeker,’ zei hij. ‘Je verzint iets ingewikkelds. Dan breng je dat in de samenleving en kijkt toe hoe het zich ontvouwt. Je maakt het zó complex dat er een heleboel mensen nodig zijn om het te ontrafelen en erover te discussiëren, en dan heb je ze. En nog iets: wat je bedenkt, moet geld kosten. Veel geld.’”

- Jon Rappoport, interview met propaganda-expert Ellis Medavoy

“Ze blijven de regels van het spel veranderen.”

- Jeroen van Maanen, Nederlandse boer

I. Inleiding

In 2022 haalden Nederlandse boeren het wereldnieuws met hun protesten tegen de plannen van de overheid om hen van hun land te verdrijven. Minder bekend is dat ook Nederlandse vissers worden verdreven van hun eeuwenoude visgronden, om plaats te maken voor windmolenparken en “beschermde natuurgebieden”.

Zij worden ervan beschuldigd schadelijk te zijn voor de natuur, daarom wordt het beleid om economische activiteiten en natuurbescherming te scheiden noodzakelijk geacht. Hoe is deze valse dichotomie «mens versus natuur» ontstaan en hoe heeft het zo diep in de beleidsvorming kunnen doordringen? Om die vraag te beantwoorden, ben ik in de geschiedenis van de industriële landbouw en de opkomst van de mondiale ‘agribusiness’ gedoken (zie **kader: Historische Achtergrond WOII**). Die geschiedenis laat zien dat verdragen van de Verenigde Naties (VN) om “de natuur te beschermen” – zoals Habitat I (1976) ⁽¹⁾, Agenda 21 (1992), ⁽²⁾ en de Convention on Biological Diversity (1992) ⁽³⁾ – gelijktijdig een snelle verstedelijking en de leegloop van het platteland hebben gestimuleerd. Nog saillant is dat deze verdragen een directe (zij het heimelijke) aanval zijn op privébezit en op de soevereiniteit van natiestaten.

Landroof zit momenteel in een stroomversnelling. De VN-agenda om de hoeveelheid “te beschermen” grond uit te breiden, wordt versneld uitgerold terwijl BlackRock en andere vermogensbeheerders wereldwijd grote stukken land opkopen. Ondertussen veranderen, in rap tempo, de door de kunstmatige verstedelijking gecreëerde steden in openluchtgevangenissen – zwaar gemonitorde “smart cities”, die onderverdeeld zijn in 15 minuten-zones.

Om de uitdagingen van de Nederlandse boeren en vissers te begrijpen en van hun ervaringen te leren, wilden we voor het Solari Report rechtstreeks met beide groepen spreken. Met acht Nederlandse boeren en vissers heb ik, in het voorjaar van 2023, diepte-interviews gehouden. (De beschrijving van twee boeren en twee vissers die voor de camera zijn geïnterviewd, staan in dit rapport.) De interviews geven, uit eerste hand, een onverbloemd beeld van de golf aan beleidsmaatregelen die het voor boeren en vissers steeds problematischer maakt om voedsel te blijven produceren. Hun ontvullende verhaal vormen het middelpunt van deze Q2-editie van *Wrap Up*. Zowel boeren als vissers waarschuwen dat de voedselproductie wordt ondermijnd, naar het buitenland wordt verplaatst, of op andere manieren geconcentreerd wordt en in handen van multinationals belandt.

Over de hele wereld worstelen mensen met het opbouwen en versterken van lokale voedselsystemen. Voor deze mensen bieden de observaties van Nederlandse boeren en vissers, evenals hun inschatting van de effecten van de huidige ontwikkelingen op hun (en onze) toekomst, essentiële informatie. De geschiedenis laat zien dat het overhevelen van land en voedselproductie van privébezit naar gecentraliseerde systemen meermaals tot nijpend voedselgebrek leidde, waaronder de grootste hongersnoden van

de 20e eeuw. Centralisatie is echter geen noodzaak, noch een voldongen feit, mits we actie ondernemen. In de gesprekken met boeren en vissers hoorde ik moed, veerkracht, creativiteit, ondernemerschap en een echte passie voor het werk dat zij, hun families en gemeenschappen al generaties lang doen. Boeren- en vissersgemeenschappen leveren meer dan ‘alleen’ ons voedsel; de interviews laten zien dat zij een verbinding met ons culturele erfgoed vormen die ons aan het land en onze geschiedenis geworteld houdt. Het is de hoogste tijd dat wij, als consumenten, investeerders en burgers, de boeren en vissers – die voor onze meest basale levensbehoefte, ons voedsel, zorgen – dubbel en dwars gaan steunen.

Dit verslag:

- Beschrijft de beleidssunami die het Nederlandse boeren en vissers onmogelijk maakt winstgevend te ondernemen (Deel II en III)
- Schetst de dwingende “oplossingen” die de overheid oplegt en de gevolgen daarvan (Deel IV en V)
- Bespreekt en waarschuwt voor de gevolgen van industriële landbouw, met Nederland als casestudy (Deel VI)
- Belichtde lange geschiedenis van planning vanuit de VN om land, mensen en zeeën te beheersen (Deel VII, VIII en IX)
- Analyseert de surveillance- en controle-infrastructuur, waaronder de economische oorlogvoering door exploderende energieprijzen, waardoor gecentraliseerde controle over de voedselvoorziening mogelijk wordt (Deel X)
- Kijkt waar de huidige ontwikkelingen naartoe leiden (Deel XI)
- Verkent mogelijke oplossingen (Deel XII)

Historische Achtergrond Tweede Wereldoorlog

Het narratief dat ten grondslag ligt aan veel van de beleidstukken die mensen van het land en de zee verdrijven, is dat de mens “slecht is voor de natuur” en dat de natuur moet worden gered uit handen van de mens. Om te begrijpen hoe dit verhaal leidend is geworden voor de regelgeving, moeten we teruggaan naar de periode na de Tweede Wereldoorlog. In deze naoorlogse periode onderging de landbouw in vele delen van de wereld een fundamentele transformatie: van traditionele landbouwpraktijken, die duizenden jaren lang waren gebruikt, naar een geïndustrialiseerd landbouwmodel. Deze verschuiving, die van bovenaf werd opgelegd, had niet kunnen plaatsvinden zonder staatsinterventie ⁽⁴⁾.

Toen na de Eerste Wereldoorlog de positie van Groot-Brittannië als wereldmacht begon af te nemen, formuleerde het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken plannen om de rol van Groot-Brittannië over te nemen. Het was inmiddels duidelijk dat het op de lange termijn niet houdbaar zou zijn, koloniën te bezetten door middel van directe overheersing, zoals Groot-Brittannië dat had gedaan. In plaats daarvan werd een systeem opgezet dat neerkwam op economische koloni-

satie, waarbij de gekolonialiseerde landen schijnbaar politieke onafhankelijkheid hadden, maar onder controle gehouden werden door middel van schuldslavernij, gedwongen liberalisering van nationale economieën en ander globaliseringsbeleid. De nieuwe mondiale politieke orde werd geleid door, onder andere, de VN, de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldhandelsorganisatie (WTO) ^(5; 6; 7).

Zoals geopolitiek analist F. William Engdahl in zijn in 2007 verschenen boek *Seeds of Destruction* uitlegt: “Onder het vaandel van ‘vrije handel’ en het wereldwijd openen van gesloten markten, zou het Amerikaanse grootkapitaal zijn agenda bevorderen, door na de oorlog nieuwe, onaangeboorde markten voor goedkope grondstoffen open te breken en nieuwe afzetmarkten voor Amerikaanse producten te creëren.” ^(5 p. 106). In wezen betekende het vrijhandelsbeleid dat landen voor een groot deel de controle over hun economie verloren. Multinationals – niet gebonden aan nationale grenzen – hebben in dit systeem een zeer bevoorrechte positie.

Het domineren van ’s werelds landbouwmarkten werd een speerpunt van het buitenlandse beleid van de VS ⁽⁵⁾. Om dit te bereiken werkte de Amerikaanse regering nauw samen met de Rockefeller-stichting en -familie, waarvan de leden invloedrijke posities bekleedden op elk denkbaar gebied van het establishment – van politieke kringen tot de academische wereld, het bedrijfsleven, de financiële wereld en denktanks. Engdahl schrijft hierover ^(5 p. 114):

“De Rockefeller groep had een enorme invloed op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Elke man die minister van Buitenlandse Zaken was in de kritieke jaren van de Koude Oorlog, van 1952 tot het einde van het presidentschap van Jimmy Carter in 1979, was eerder een leidende figuur in de Rockefeller Foundation geweest. Ze begrepen allemaal de visie van de Rockefeller’s dat het belang van de private sector boven die van de overheid stond en het was duidelijk hoe de Rockefeller’s de landbouw zagen: als een grondstof die, net als olie, verhandeld, beteugeld, schaars of overvloedig gemaakt kon worden, afhankelijk van de doelen van het buitenlands beleid van de enkele bedrijven die de landbouwhandel beheersten.”

Een hoeksteen van de strategie om de landbouw te domineren was de wereldwijde toepassing van het industriële landbouwmodel, dat door de Rockefeller Foundation was ontwikkeld. Op het zuidelijk halfrond werd dit model geïmplementeerd onder de naam ‘The Green Revolution’; in West-Europa werd landbouwvernieuwing gefinancierd met investeringen uit het Marshallplan ⁽⁴⁾. In de eerste decennia van de 20e eeuw (1906-1935) financierde de Rockefeller Foundation landbouwprogramma’s in het zuiden van de V.S. en deed onderzoek naar gewasverbetering in China. In 1941 begon de Rockefeller Foundation te experimenteren met agrarische wetenschapsmethodes in India en Mexico ⁽⁸⁾. Eveneens in de jaren 1940 kochten Nelson en Laurance Rockefeller grote stukken landbouwgrond in Latijns-Amerika om de invloed van de familie op de landbouw uit te breiden ⁽⁹⁾. De overkoepelende boodschap van de Rockefeller’s was dat de landbouw «efficiënter» moest worden, gerationaliseerd, gemechaniseerd en anderszins verbeterd door middel van technologische en chemische middelen.

De industriële landbouw werd verkocht als een manier om honger te verminderen, burgerlijke onrust en communistische sympathieën de kop in te drukken en voedseloverschotten te produceren voor een groeiende bevolking. De dominantie van de mondiale landbouwmarkten dwong landen echter hun zelfvoorzienendheid op te geven en zorgde ervoor dat voedsel als strategisch wapen kon worden gebruikt, zoals bijvoorbeeld tijdens de Koude Oorlog. Onder het “Food for Peace” (Voedsel voor Vrede)-programma, dat in 1954 van start ging, maakte de VS het delen van zijn voedseloverschotten onderdeel van buitenlandse hulp. Rockefeller-protégé Henry Kissinger beweerde dat “voedselhulp moet worden beschouwd als een instrument van nationale macht” ⁽⁵⁾ en stelde als voorwaarde dat de voedselhulp-ontvangende landen hun markten open zouden stellen voor vrije handel en dat ze bevolkingsbeperkende maatregelen moesten nemen ⁽⁹⁾.

II. Beleidtsunami treft boeren

Twee Boeren

Jeroen van Maanen

Ik sprak Jeroen van Maanen op zijn boerderij in Flevoland, in het hart van Nederland. De landbouwgrond is daar in de vijftiger en zestiger jaren ingepolderd en ‘veroverd’ op het IJsselmeer. “Alle bomen die je hier ziet, hebben we 40 jaar geleden geplant,” legt Van Maanen uit. Als lid van de actiegroep Farmers Defense Force werd hij in 2019 een prominente woordvoerder voor Nederlandse boeren. Nu is hij is bestuurslid van de Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV). Zijn boerenherkomst reikt ver terug; zijn vader, grootvader en talloze generaties voor hen waren allemaal boeren. “Ze zeggen dat het in je bloed zit. Ik wist al voordat ik kon praten dat ik boer wilde worden en met koeien wilde werken. Ik werk graag met de natuur en met de dieren.”

Jon Bergeman

Jon Bergeman is penningmeester van de Vereniging tot Behoud van Boer en Natuur (VBBM), een vereniging die boeren helpt natuurlijke cycli te herstellen door koeien te voeren op een manier die hun gezondheid ondersteunt en door het land te bemesten op een manier die de bodem voedt en herstelt. Bergeman vertelt: “Ik ben met de dochter van een boer getrouwd en we hebben 30 jaar lang de boerderij gerund. Ik hield van het werken in de buitenlucht, van de vrijheid van het werk en het werken met dieren. We begonnen als een reguliere boerderij, maar maakten na 20 jaar de overstap naar biologische landbouw. Het ging allemaal goed, totdat we getroffen werden door het fosfaatbeleid. We hadden geen fosfaatprobleem. Door het beleid ging onze perfect gezonde, milieuvriendelijke biologische boerderij failliet. Ik kreeg een burn-out, mijn vrouw en ik scheidde en ik verliet de boerderij. Nu ondersteun ik boeren bij het toepassen van natuurvriendelijke oplossingen in de landbouw.”

Door regelgeving klemgezet

De aanhoudende demonstraties van boeren in Nederland haalden in 2022 het internationale nieuws. De protesten begonnen voor het eerst in 2019, toen een van de partijen in de coalitieregering, D66, een plan voorstelde om de veestapel in het land met 50% te verminderen, ogenschijnlijk om de uitstoot van stikstof te reduceren ⁽¹⁰⁾. In 2022 piekten de demonstraties en gedurende de hele zomer waren straten op het platteland versierd met omgekeerde vlaggen – het teken van een land in nood ⁽¹¹⁾.

Jeroen van Maanen belicht de aanleiding voor de demonstraties:

“De stikstofregels waren de spreekwoordelijke druppel die de emmer deed overlopen. Maar het ging niet alleen om de stikstof. De bureaucraten in Den Haag gaan steeds op zoek naar een nieuwe stok om de hond mee te slaan. Als het geen zoönosen zijn, dan is het wel de veedichtheid. De volgende keer is het methaanuitstoot of stikstofuitstoot. Over waterkwaliteit hebben we ook al een aantal hoofdstukken gehad. Ze blijven de spelregels veranderen en iedere nieuwe regel betekent een verhoging van de productiekosten. Het is erg moeilijk voor boeren om op die manier hun brood te verdienen. Daarnaast, omdat de winstmarges op boerenproducten zo laag zijn, werken we in een systeem waarin schaalvergroting de enige oplossing is om de winst te verruimen. Omdat we ons productieniveau niet verder kunnen verhogen, lopen we tegen de grenzen van dit systeem aan. De maatschappij blijft veranderingen van boeren eisen, waarvoor we private investeringen moeten doen. Maar de kosten van deze investeringen zijn niet inbegrepen in de kosten van onze producten, omdat de consument goedkoop voedsel verwacht.

Daar komt bij dat er zoveel regelgevende en administratieve druk is, dat we ons gevoel voor verhoudingen verliezen. Alles zit vast in protocollen; er is geen vertrouwen meer in de mens. Al onze activiteiten moeten uitgebreid gedocumenteerd worden om mogelijke juridische risico's te vermijden. Dit gebeurt natuurlijk niet alleen bij boeren. Hetzelfde geldt voor leraren en verpleegkundigen. In plaats van te doen waar ze goed in zijn, besteden ze 75% van hun tijd aan het schrijven van rapporten. Zelfs mensen die echt roeping voelden, worden op deze manier hun baan uit gepest.”

Naast het feit dat boeren moeten reageren op verstikkende beleidsmaatregelen en administratieve lasten, merken ze dat hun werk nu wordt gedirigeerd door bureaucraten die heel weinig verstand hebben van wat het werk op het land inhoudt. Van Maanen betoogt: “Natuurlijk is er controle en regelgeving, zeker in een intensief land

als Nederland, en dat is prima. Maar, laat die boer vooral wel boer zijn. Geef hem het vertrouwen dat hij nodig heeft. Mensen met kennis van de natuur zitten nu achter een bureau in Den Haag met een stropdas om hun nek. Ga niet iedereen zijn vleugels afhakken, want uiteindelijk haakt elke vakidoot af en zo ook die boer. Laat iedereen vooral doen waar die goed in is, dan kom je met zijn allen verder, ik denk echt dat dat een noodzakelijke voorwaarde is om tot een betere wereld te komen.”

De schuldenfuik

Zoals Van Maanen toelichtte, waren de stikstofregels niet de eerste beleidsuitdaging waarmee boeren te maken kregen. Decennialang was de Europese zuivelmarkt stabiel gehouden door middel van zwaar gereguleerde melkquota, om overproductie te beperken, maar in 2008 kondigde de Europese Commissie aan dat ze de quota in 2015 zou afschaffen. Institutionele partners – zoals banken, melkfabrieken, coöperaties en de vakbond van LTO-boeren – voorspelden dat de markt zonder de quota met 20% zou kunnen groeien. Alle experts moedigden boeren aan deze “marktkans” te grijpen door schulden aan te gaan om hun bedrijf uit te breiden ⁽¹²⁾.

Boer Alex Brouwer herinnert zich het goed:

“Veel boeren begonnen nieuwe stallen te bouwen omdat het quotum was ingetrokken. Mijn vader was echter nooit enthousiast over schaalvergroting. Zijn beleid was: voorkomen dat we mest buiten onze boerderij moesten gooien en dat we, in normale jaren, geen voer op de markt hoefden te kopen. Het aantal koeien op onze boerderij komt overeen met wat ons land kan dragen. Hij heeft wel voor een nieuwe stal gespaard om ons vee meer ruimte te geven. Alle landbouw- en financiële experts vertelden ons dat we gek waren om wel in een stal te investeren maar niet uit te breiden. Voor uitbreiding is de bank natuurlijk altijd bereid een lening te verstrekken. Gelukkig was mijn vader door zijn verstandige financiële beheer niet volledig afhankelijk van de bank om de stal te financieren. Anders zou schaalvergroting een voorwaarde voor de lening zijn geweest.”

Fosfaatbeleid

De Europese Unie schafte op 1 april 2015 officieel de melkquota af. Op 1 juli 2015 werden de fosfaatemissiequota voor alle melkveehouders ingevoerd.

Als gevolg van de opheffing van de melkquota breidde een relatief klein aantal Nederlandse melkveehouders hun veeteeltactiviteiten aanzienlijk uit, waardoor ze meer mest produceerden en meer fosfaatemissies genereerden. Van de grootste vervuilers kregen er 70 echter een vrijstelling van het fosfaatemissieplafond ⁽¹³⁾. Kleine gemengde bedrijven, die zowel gewassen verbouwen als vee houden, en die weinig tot niets hadden bijgedragen aan het probleem, werden daarentegen benadeeld door het algemene emissieplafond van de overheid ⁽¹⁴⁾. De regelgeving leidde uiteindelijk tot het faillissement van veel van deze gemengde bedrijven.

Jon Bergeman was een van hen:

“De quota werden ingetrokken en iedereen breidde uit, maar wij niet. Omdat we midden in de overgang naar biologische landbouw zaten, was onze productie tijdelijk gedaald. Volgens kregen we fosfaatemissierechten toegewezen op basis van dit lage productieniveau. Als gevolg daarvan eiste de overheid dat we 35 van onze 120 koeien zouden wegdoen. Maar het zijn juist die laatste paar koeien die het mogelijk maken om een duurzaam inkomen te genereren. Ons hele bedrijfsmodel was gebaseerd op 120 tot 130 koeien. We hadden geen fosfaatprobleem. Tegelijk met het opgelegde emissieplafond kregen we toestemming mest extern te importeren. Ik begrijp nog steeds niet hoe dit mogelijk was. Je werkt 25 jaar hard om bijvoorbeeld zelfs maar een nieuwe stal te kunnen bouwen. Hoe kan de overheid je dat afnemen? Het was zo onrechtvaardig, je voelt je machteloos. We hebben twee jaar gevochten, maar we hebben verloren. Ze noemen dit het ‘risico van ondernemerschap’.”

Stikstofbeleid

In overeenstemming met de “Natura 2000”-wetgeving van de Europese Unie ⁽¹⁵⁾, die het creëren van een gecoördineerd netwerk van beschermde gebieden in de hele EU vereist, heeft Nederland 162 gebieden aangewezen als natuurgebied – veel meer dan naburige Europese landen. Volgens deze wetgeving mag de natuur in deze gebieden niet “achteruitgaan” ⁽¹⁶⁾. Van Maanen legt uit hoe dit in de praktijk werkt en hoe dit heeft geleid tot het vermeende stikstofprobleem:

“De EU heeft ongeveer 300 belastende factoren geïdentificeerd die schadelijk kunnen zijn voor natuurlijke omgevingen, waaronder stikstof. Daaruit heeft Nederland stikstof gekozen onder het mom dat landbouwemissies in de buurt van Natura 2000-gebieden schadelijk zijn. Dus zeggen ze: ‘Als de boeren weggaan, wordt de natuur beter.’ Dat is belachelijk. Het is allemaal gebaseerd op modellen en aannames die vaak fout zijn. Ze zijn ontworpen met slechts één doel: de boeren van het land af krijgen.”

Om de “stikstofcrisis” op te lossen is de Nederlandse regering van plan 2.000 tot 3.000 boerderijen op te kopen ⁽¹⁷⁾. Bergeman vreest dat dit nog maar het begin is: “Als de boerderijen in de buurt van de natuur moeten verdwijnen, dan wordt de hoeveelheid landbouwgrond kleiner. Misschien ben ik de eerste die moet vertrekken, maar daarna is mijn buurman aan de beurt.”

De Natura 2000-gebieden bedreigen ook het levensonderhoud van boer Alex Brouwer. Hij bewerkt land dat deels zijn eigendom is en deels gepacht wordt. De pachtovereenkomsten waren vastgelegd in oude contracten, die zijn recht om te boeren leken veilig te stellen. Maar zonder hem daarvan op de hoogte te stellen, veranderde de provinciale overheid de bestemming van het land, van een landbouwbestemming naar een natuurbestemming. Hij kreeg te horen dat het land in 2027 of 2030 “kruidenrijk grasland” moet worden ⁽¹⁸⁾. In 2016 formuleerden onderzoekers van het Nederlandse Planbureau voor de Leefomgeving het droogjes aldus: “In bepaalde regio’s moeten politieke keuzes worden gemaakt tussen ecologie en concurrerende landbouw.” ⁽¹⁹⁾

Brouwer legt uit wat de ware gevolgen zijn voor de natuur en de bodemgezondheid:

“Dit betekent dat er geen vee op deze gronden zal worden toegelaten. Er komt dus geen mest op het land. Dit start een proces van atrofie, wat de natuur niet verbetert. Als er geen vee op de weiden graast, sterft het gras af en verliest de grond zijn humus. Het wordt zand, het is woestijnvorming. Ik geloof dat de natuur van biodiversiteit houdt, niet van woestijnen. Deze natuurbeschermingsorganisaties zijn alleen maar uit op meer land.”

Gek genoeg lijkt de “stikstofcrisis” op te houden bij de Duitse grens. Bovendien wordt aan de hand van het ingewikkelde en zeer bekritiseerde “AERIUS”-model, ontwikkeld door het Nederlandse Rijksinstituut voor Volksgezondheid (RIVM), een overschrijding van de uitstoot vastgesteld, zelfs als een basislijn van nul in het model wordt opgenomen ⁽²⁰⁾. Een aantal academici met een achtergrond in het bestuderen van stikstofdepositiemodellen – waaronder emeritus hoogleraar Kees de Lange, dr. Jaap Hanekamp en emeritus hoogleraar Han Lindeboom – heeft kritiek geuit op zowel het stikstofmodel als het gerelateerde beleid en pleiten voor nuchterheid. De gevestigde media hebben aan deze academici en hun valide kritiek tot nog toe geen aandacht geschonken.

Dr. Hanekamp stelt dat “er geen stikstofcrisis is”; hij is voorstander van het afschaffen van het hele model.

Professor De Lange schrijft:

“Het stikstofprobleem is een ambtelijk verzinsel, gebaseerd op een ‘model’ van het RIVM waarin afwijkingen van meer dan 100% van de werkelijkheid eerder regel dan uitzondering zijn. Bovendien zijn er in het dichtbevolkte Nederland veel te veel ‘Natura 2000-gebieden’ en zijn de grenswaarden voor ‘stikstofoverschrijding’ onrealistisch en onhaalbaar.”⁽¹⁶⁾

Zelfs als we aannemen dat er een stikstofprobleem zou zijn, dan zou die zeer lokaal optreden, zo ontdekte professor Lindeboom tientallen jaren geleden. In zijn promotieonderzoek concludeert hij dat een toename van stikstof van invloed is op de plantensoorten die in specifieke lokale gebieden groeien. Voor zover dit als een probleem wordt gezien, kan het worden opgelost met eenvoudige, lokale oplossingen ⁽²¹⁾.

III. Beleidtsunami treft vissers

Twee Vissers

Jurie Post

Post woont op het voormalige eiland Urk, dat een hechte vissersgemeenschap herbergt. We ontmoetten hem en zijn jongste zoon Benjamin op een zonnige dag aan de kade van het IJsselmeer. Post vertelt: “Op Urk is vissen onderdeel van de gemeenschap en dat gaat over van generatie op generatie. Ik heb geen idee hoe ver terug dat gaat. Het is gewoon heerlijk om op zee, in de natuur, te zijn. Ik kan met woorden niet beschrijven hoe mooi het is om vanuit mijn ‘kantoor’ de zon op te zien komen. Mijn zonen willen ook visser worden.” Post brengt vaak zijn christelijke geloof, dat nog steeds gedeeld wordt in de Urker gemeenschap, ter sprake. “Jezus zei: ‘Heb uw naaste lief als uzelf’, dus steunen we elkaar. Dat is het principe van waaruit je een betere samenleving opbouwt.”

Peke Wouda

Wouda vist op garnalen in de Nederlandse kustgebieden. We ontmoetten hem op een heldere zonnige dag op zijn boomkor aan de kade van het stadje Stavoren. Het is een verbluffend mooie boot. Hij legt uit: “De boot is ouder dan ik. Als je haar goed onderhoudt, kan zo’n schip meer dan 100 jaar mee.” Wouda is met vissen opgegroeid. “Mijn opa was visser, net zoals mijn vader. Als kind ging ik tijdens schoolvakanties met hen mee om te vissen. Ik hou van de vrijheid en het avontuur van het vissen – en van de competitie. Mijn broers zijn ook vissers en aan het eind van de week willen we allemaal met de grootste vangst thuiskomen.”

Verlies van visgronden door Brexit, windmolenparken en natuurbescherming

De vloedgolf aan destructief beleid die de Nederlandse vissers treft, is zo mogelijk nog erger dan die de Nederlandse boeren overspoelt. De zeegebieden die nog toegankelijk zijn voor vissers nemen in rap tempo af. Ten eerste ging er veel visgrond verloren toen Nederlandse en EU-vissers door Brexit geen toegang meer hadden tot Britse visgebieden. Daarnaast is 20% (11.374 km²) van het Nederlandse Noordzeegebied aangewezen als beschermd Natura 2000-gebied en is daardoor geheel of gedeeltelijk gesloten voor de visserij ⁽²²⁾. De EU wil dat aandeel verhogen tot 30% ⁽²³⁾.

Hoewel Nederland al een aanzienlijke toename van windenergieproductie op zee had gepland, kregen deze plannen megalomane proporties toen de aan de Noordzee grenzende landen, tijdens een top in het Belgische Oostende (op 24 april 2023), aankondigden dat de Noordzee “Europa’s groene energiecentrale” zou worden, met een geplande uitbreiding van 30.000 windturbines tegen 2050 ^(24; 25).

Een rapport uit 2021, getiteld *The High Value of The North Sea* van het The Hague Centre for Strategic Studies, vat alle overheidsplannen voor de Noordzee in 2050 samen in één veelzeggende geografische kaart: veel economische activiteit, ruimte voor natuur en windparken, maar zonder ruimte voor vissers⁽²⁶⁾. Tabel 1 van het rapport stelt dat “Grote delen van de Noordzee die nu beschikbaar zijn voor de visserij zullen plaats maken voor ander gebruik, zoals windmolenparken en duurzame aquacultuur.” De auteurs van het rapport erkennen dat “Dit kan leiden tot (verdere) onrust in de sector.”

Je zou verwachten dat niet-gouvernementele organisaties (ngo's), gericht op natuurbescherming, zich zorgen zouden maken over een dergelijke grootschalige interventie in een natuurlijk habitat, maar zoals visser Peke Wouda opmerkt: “Ze hebben andere normen voor windenergie dan voor vissers. Wij [vissers] moeten altijd bewijzen dat we de natuur geen schade toebrengen, maar zij kunnen deze windparken op zee gewoon bouwen, zonder eerst onderzoek te doen om te begrijpen welke effecten dit zal hebben. Er zijn nu zoveel windturbines dat je de vissers niet eens meer kunt vinden.” Visser Jurie Post vreest voor de toekomst: “Deze plannen maken me erg bezorgd. Vroeger zou ik gedacht hebben: ‘De zee is groot, je kunt de natuur niet vernietigen.’ Maar met deze plannen... ja, zo is het mogelijk om de Noordzee te vernietigen.”

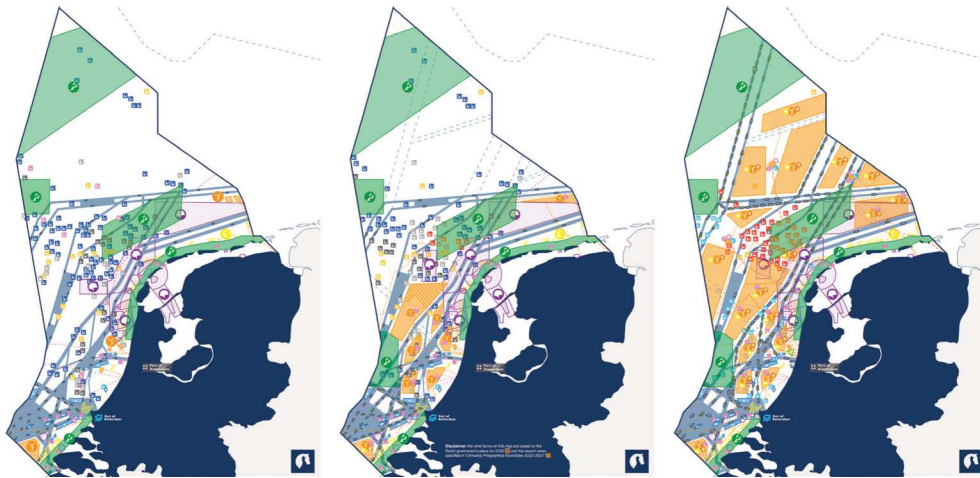
De manieren waarop de overheid van vissers eist te bewijzen dat hun activiteiten niet schadelijk zijn, grenzen aan het belachelijke. Post vertelt hoe hij meewerkte aan een onderzoek naar het effect dat de schaduw van een vissersboot op het onderwaterleven zou hebben: “Vissers mogen de natuur niet beïnvloeden. Maar tegelijkertijd worden we door zeehonden en zeevogels gevolgd. Zij weten waar ze voedsel kunnen vinden. Hebben onze schaduwen een negatieve invloed op ze?”

Op de een of andere manier is er minder bezorgdheid over de effecten van bewegende schaduwen van wieken van duizenden 200 meter hoge windturbines op zee. Post wijst erop dat met de turbines bovendien «het niet alleen de schaduwen overdag zijn. Vroeger was het 's nachts donker op zee, maar nu niet meer. Met alle flikkerende lichten van de turbines lijkt het wel een discotheek.”

Volgens ngo's en ecologen verstoren de trawlers de zeebodem. Post is er niet van overtuigd dat de 0,8 millimeter van zijn netten die door het zand van de zeebodem gaan, schadelijk zijn:

“Als er rotsen waren, met koralen, dan zou ik daar natuurlijk niet vissen. Het zou de netten beschadigen. De Noordzee is echter één grote zandbak. Deze milieu-ngo's denken dat je een zandkasteel dat hier 50 jaar geleden stond kunt beschermen door er een lint omheen te doen en het een 'reservaat' te noemen. Ze kunnen niet bevatten dat de natuur dynamisch is; duinen bewegen onder water en je ziet ineens een oud scheepswrak tevoorschijn komen. Een golf van één meter heeft onder het oppervlak zeven keer zoveel kracht. Er zijn de getijden, of een sterke noordwesterstorm. Dit alles verandert de zee en haar zandbodem.”

Figuur 1: De Hoge Waarde van de Noordzee?

Bron: The High Value of The North Sea. The Hague Centre for Strategic Studies, September 2021

Brandstofprijzen

Nadat de oorlog in Oekraïne uitbrak, rezen de brandstofprijzen de pan uit. Wouda legt uit hoe dit zijn bedrijf heeft beïnvloed: “Twee jaar geleden was gasolie € 0,25 per liter. Afgelopen zomer was dat € 1,26. Mijn boot verbruikt 3.500 tot 4.000 liter per week. Reken maar uit.”

Veel van de grotere trawlers gingen toen niet de zee op omdat dat tot verliezen zou hebben geleid ⁽²⁷⁾. Post: “De regering zei: ‘We moeten Oekraïne steunen; dit is wat we als land samen moeten doen.’ Maar toen de energieprijzen de pan uit rezen, stonden we er alleen voor.”

Wederom stikstof

Het gebied rond de Nederlandse noordkust is als Natura 2000-gebied aangewezen. De autoriteiten beschouwen de uitstoot van stikstof daar ook als een probleem. Kleinere trawlers (zoals die van Wouda) vissen in deze gebieden op garnalen. Om aan de stikstofregels te voldoen, moeten de garnalenvissers hun boten “duurzamer” maken door nieuwe motoren en katalysatoren te installeren; als ze dat niet doen, verliezen ze hun visvergunning ⁽²⁸⁾. “Beide zijn investeringen die kunnen oplopen tot € 100.000,” vertelt Wouda. “Dat is veel geld voor een eenmanszaak als de mijne.”

Veel andere soorten scheepsvaart doorkruisen dezelfde beschermde gebieden, waaronder veerboten, jachten en grote containerschepen. Die zijn allemaal vrijgesteld van de stikstofregels.

Teruggooiverbod

Niet alle gevangen vis is geschikt voor de verkoop. Traditioneel werd deze bijvangst teruggeworpen. Om deze “verspillende praktijk” tegen te gaan, heeft de EU een “aanlandingsplicht” ingevoerd, die sinds januari 2019 volledig van kracht is. Volgens dit beleid moet alle vangst naar de kust worden gebracht met als doel “teruggooi uit te bannen door vissers aan te moedigen selectiever te vissen en ongewenste vangsten te vermijden” ⁽²⁹⁾. Wouda merkt op: “Het is een krankzinnig beleid. 50% van deze [teruggeworpen] vissen leeft nog nadat je ze overboord hebt gezet. Dit zijn jonge vissen; ze zouden moeten zwemmen – het is idioot om ze aan land te brengen.”

Meer en meer surveillance

Vissersboten worden al tientallen jaren via gps-systemen gevolgd. De Nederlandse overheid beschikt over een gedetailleerd register en weet precies waar vissers vissen. Politici zeggen zich echter zorgen te maken dat vissers zich niet aan de aanlandplicht te houden. Om naleving te garanderen heeft het Europees Parlement zodoende nieuwe wetgeving opgesteld die vissers nu verplicht ook camera's op hun boten te installeren ⁽³⁰⁾.

Post beschrijft hoe vissers gemonitord worden:

“Al 40 jaar werk ik met een enkelband om. Onze schepen worden in de gaten gehouden door satellieten. Als er maar één draadje loszit, krijgen we een brief van het ministerie. We houden alles bij; er zijn drones. Ze hebben al voldoende controle. Zo begint het. Een camera eerst bij de vissers. En als dat dan een beetje genormaliseerd is, zullen camera's voor anderen volgen.”

Baanbrekende innovaties verboden

Boomkorvisserij is een oude vismethode waarbij een boom en kettingen over de zeebodem worden gesleept om bodemdieren op te schrikken en te vangen. In plaats van met een boom te slepen, laat de innovatieve pulskorvisserijmethode (“Pulskor SumWing”) een soort vleugel boven de zeebodem zweven en wordt via een elektrische puls met zeer lage spanning vis uit de bodem gewoeld ^(31; 32). Uitgebreid onderzoek naar deze uitvinding toonde aan dat er minder ongewenste bijvangst was, minder, of zelfs geen, verstoring van de zeebodem en meer dan 50% minder brandstofverbruik ⁽³³⁾. In 2011 werd het bekroond met een “Verantwoorde Visprijs” omdat het meerdere milieu-uitdagingen tegelijk oploste.

In 2010 kregen 84 Nederlandse visserijen tijdelijke vergunningen om de pulskortechnologie te gebruiken. Frankrijk, dat een visserijlobby heeft met aanzienlijke politieke invloed in de EU (ondanks het feit dat het een minder geavanceerde visserijvloot heeft), voerde echter actief en met succes campagne tegen het gebruik van de pulskortechnologie. Een extreem bevooroordeelde mediacampagne suggereerde zelfs, ten

onrechte, dat de technologie verantwoordelijk was voor het elektrocuteren van vis ^{(31;}
^{34; 35)}. In juli 2021 stemden het Europees Parlement en de EU-lidstaten in met een EU-
breed verbod op de pulskormethode ⁽³⁶⁾.

Wouda was een van de vissers die investeerde in de pulskorvisserij. Hij vertelt:

“Voor ons was dit een investering van ongeveer € 150.000. Je bent jong, je denkt ‘laten we investeren in de toekomst’. Je zou verwachten dat ze deze innovatie zouden toejuichen. Een sector die 60% van zijn energieverbruik kan verminderen? Nu staat de apparatuur in de opslag.”

IV. “Oplossingen” van de overheid

Stakeholder engagement? Je mag tekenen bij het kruisje.

Om draagvlak te creëren onder alle betrokken partijen organiseert de Nederlandse overheid twee “stakeholder engagement”-processen voor boeren en vissers: respectievelijk het Landbouwakkoord en het Noordzeeoverleg. Officieel was het doel van beide, input van belanghebbende partijen te verzamelen voor beleidsontwikkeling, maar Van Maanen heeft niet veel vertrouwen in deze processen. “Het is één grote poppenkast. Ze hebben een enorm omslachtig proces gecreëerd. Als je eerlijke onderhandelingen zou willen, zou je het niet zo inrichten.”

In februari 2023 stapte de activistische boerenorganisatie Agractie uit de onderhandelingen, met als argument dat de overheid inflexibel is in haar beleid dat het recht van boeren om hun eigen land te gebruiken beperkt ⁽³⁷⁾. Vier maanden later, in juni 2023, trok ook de meer mainstream LTO-organisatie, die eveneens boeren vertegenwoordigt, zich terug uit de onderhandelingen. In een persbericht lichten ze hun motivatie toe: “We moeten echter nuchter en zakelijk constateren dat er onvoldoende stappen zijn gezet om boeren en tuinders handelingsperspectief en inkomenszekerheid te bieden.” ⁽³⁸⁾ De regering zal haar landbouwbeleid nu verder ontwikkelen zonder inbreng van stakeholders.

Net als de boerenorganisaties, haken de vertegenwoordigende organisaties voor vissers af bij het Noordzeeoverleg ⁽³⁹⁾. “Ze laten je ‘je zegje doen’, maar uiteindelijk gaan ze toch door met wat er gepland was,” aldus Wouda.

Post voegt toe:

“Het Noordzeeoverleg is hetzelfde als het Landbouwakkoord. Je mag aan tafel zitten onder voorwaarde van geheimhouding. Na afloop mag je bij het kruisje tekenen. De enige ‘oplossingen’ die ze hebben zijn: de vissers wegsturen.”

Aan de onderhandelingstafel van het Noordzeeoverleg zitten tal van milieu-ngo’s, waaronder het Wereld Natuur Fonds (WNF), Greenpeace, Stichting De Noordzee, Vogelbescherming Nederland en Natuur & Milieu ⁽⁴⁰⁾. Wouda: “De ngo’s zijn erg kritisch over de vissers, maar ze steunen windmolenparken op zee om klimaatverandering tegen te gaan. En, ze maken het erger voor de vissers. Als er een windmolenpark wordt neergezet, dan zeggen de ngo’s: ‘Ik wil ook nog even een natuurgebied.’ Waar blijven die vissers dan? Die worden dubbel getroffen, want in het natuurgebied mogen ze niet vissen.”

Opheffingsuitverkoop boerenland en vissersboten?

“De meest angstaanjagende woorden in de Engelse taal zijn: I’m from the government and I’m here to help.” (Ik ben van de overheid en ik ben hier om te helpen.)

- Ronald Reagan

“Ik zal hem een aanbod doen dat hij niet kan weigeren.”

- Don Vito Corleone, in *The Godfather*

Na alle verstikkende wet- en regelgeving die winstgevend ondernemen onmogelijk maakt, heeft de Nederlandse overheid een “uitweg” geboden aan zowel boeren als aan vissers met grotere bodemtrawlers – ze mogen “vrijwillig” hun boerderijen en schepen verkopen aan de overheid, op voorwaarde van een beroepsverbod.

Boeren die hun boerderij en land verkopen mogen niet opnieuw een boerderij beginnen, noch in Nederland, noch elders in de EU. Ze mogen ook niet deelnemen aan vennootschap of ander samenwerkingsverband ^(41; 42). Volgens de regering krijgen de boeren een zeer redelijke prijs, van 100% tot 120% van de marktprijs ⁽⁴³⁾. Maar deze marktprijs is, vanwege de ligging nabij een Natura 2000-gebieden, met minstens 50% gedaald ⁽⁴⁴⁾. Tot nu toe is de druk van de overheid om boerderijen op te kopen niet erg succesvol geweest ^(17; 45). Hoewel het doel van de regering is om tot 3.000 boerderijen op te kopen, waren er in september 2022 naar verluidt slechts 20 boerderijen verkocht ⁽⁴⁶⁾. Nadat de regering haar aanbod in juni 2023 vernieuwde, dienden nog eens 200 boeren een aanvraag in ⁽⁴⁷⁾. In september 2023 hebben in totaal 500 boeren zich voor uitkoop gemeld ⁽⁴⁸⁾.

Vissers worden uitgekocht op voorwaarde dat zij hun boten laten vernietigen, hun visquota inleveren en dat ze de komende vijf jaar geen nieuwe boot zullen kopen ⁽⁴⁹⁾. Wouda legt uit:

“Wanneer deze schepen vernietigd zijn, zijn ze weg. De boten zouden voor andere doeleinden gebruikt kunnen worden, maar ze willen er zeker van zijn dat ze niet meer voor de visserij ingezet kunnen worden. Ze brengen het schip naar de sloop en het eerste wat ze doen is een met een kraan een grote hap uit de brug halen. Dat betekent het einde voor het schip.”

Van de vissers die met grotere boten op de Noordzee vissen, hebben zich al 78 schepen aangemeld voor sloop ⁽⁵⁰⁾, waardoor er, volgens Post, nog maar 40 van dergelijke vissersboten over zijn. Verse vis zal schaars worden, en onbetaalbaar voor de gewone man. De vissers met kleinere boten, die onder andere op garnalen vissen, is deze “oplossing” om te verkopen (nog) niet aangeboden. Wouda verwacht dat als zo’n aanbod zou komen, minstens 50% van de garnalenvissers erop in zou gaan.

Post daarentegen, gaat tegen de stroom in: hij heeft een extra boot gekocht. Hij heeft zonen die in de voetsporen van hun vader willen treden:

“Er is zoveel toezicht en bureaucratie rond de visserij. Voor één visser heb je twee controleboten, politiecontroles, biologen, ecologen, het ministerie. Het is een grote omgekeerde piramide. In de bureaucratie die ze hebben opgebouwd, zullen ze de tot laatste boot moeten subsidiëren om iedereen aan het werk te houden.”

Overheid zet in op futuristisch voedsel

De Nederlandse overheid investeert veel geld in het verbieden en onderdrukken van traditionele manieren om voedsel te produceren, met subsidies om boeren en vissers uit te kopen. Tegelijkertijd zijn er significante uitgaven voor de energietransitie, natuurherstel en alternatieve voedselbronnen, zoals insectenkwekerijen, kweekvlees en ander kunstmatig gefabriceerd of “farmaceutisch” voedsel ⁽⁵¹⁾. Hieronder volgt een (gedeeltelijk) overzicht van enkele van deze uitgaven:

- **Boeren:** 1,9 miljard euro (2020-2030) om boeren “duurzamer” te maken (of te helpen stoppen) ⁽⁵²⁾
- **Boeren:** 7,5 miljard euro (2022-2025) om boeren rond Natura 2000-gebieden uit te kopen en “de stikstofcrisis op te lossen” ⁽⁵³⁾
- **Visserij:** 444 miljoen euro (2022) om de visserijvloot te vernietigen of aan te passen om deze “kleiner, diverser en duurzamer” te maken ⁽⁵⁴⁾
- **Plattelandsgebieden:** 25 miljard euro (2022-2035) voor een nationaal programma “Platteland” om “de uitdagingen in landbouw en natuur op te lossen” ⁽⁵⁵⁾
- **Klimaat:** 28,1 miljard euro (2023-2035) voor “klimaatuitgaven” ⁽⁵⁶⁾, inclusief windmolenparken en zonneparken, ten koste van landbouwgrond en zeevisserij
- **Technocratie:** 20 miljard euro voor “projecten die voor economische groei op de lange termijn” moeten zorgen; ter ondersteuning van de technocratische visie van de huidige regering, gefinancierde projecten waaronder projecten gericht op klimaatbestendige, genetisch gemanipuleerde planten, het ecosysteem van in laboratoria gekweekt vlees, de digitale transitie en meer ⁽⁵⁷⁾

V. Gevolgen van de beleidstsunami

De volgende generatie boeren en vissers ziet opvolgen niet zitten

“Wat is het meest onzekere beroep? Dat is boer of visser zijn. En wie zul je altijd nodig hebben om de mensen te voeden, sinds het begin van de wereld? Dat zijn de boeren en vissers.”

~ Jurie Post, visser

De beleidstsunami, onzekerheid over regelgeving, selectief overheidsbeleid dat lage winstmarges en winnaars en verliezers creëert – dit alles heeft er volgens Van Maanen voor gezorgd dat landbouw voor boerengezinnen een fundamenteel onzeker bestaan is geworden⁽⁵⁸⁾. Op veel plaatsen heeft dit ertoe geleid dat boeren stoppen met hun beroep⁽¹⁴⁾. Dit is een wereldwijd probleem, maar is nijpender in Europa, waar de beroepsbevolking in de landbouw vergrijsd en boerenkinderen steeds vaker niet bereid zijn de familieboerderij over te nemen. De onzekerheid wordt, behalve door het landbouwbeleid, vergroot doordat erfgenamen naast het bedrijf ook de schulden moeten overnemen. Decennialang beleid waarin het industriële model van schaalvergroting wordt aangemoedigd, heeft ervoor gezorgd dat de veel boerderijen een torenhoge schuldenlast hebben (zie afbeelding xx, vreemd vermogen in landbouw). Op een gegeven moment maakt de schuldenlast overname van de boerderij onbetaalbaar. Alleen het grootbedrijf kan nog genoeg kapitaal aantrekken om het bedrijf over te nemen.

Van Maanen over toen en nu:

“Toen ik 25 tot 35 jaar oud was, kon je niet wachten om de boerderij over te nemen. Maar bij de huidige generatie zie je dat ze erg aarzelen: ‘Wil ik dit echt doen?’ Het is pijnlijk om te zien. Aan de ene kant wil elke boer dat zijn kinderen de boerderij overnemen. Aan de andere kant denk je: ‘Als ik van ze houd, wil ik ze dit dan aandoen?’”

Voedselproductie BV

Alle geïnterviewden waarschuwden dat de voedselproductie in handen komt van grote internationale bedrijven. Zoals Van Maanen opmerkte:

“De gemiddelde leeftijd van boeren in Nederland ligt boven de 60 jaar. Als je bedenkt dat slechts een klein aantal van hun kinderen de boerderij wil overnemen, spreekt het voor zich dat dit zal leiden tot meer consolidatie – minder mensen die voor meer land moeten zorgen. Als we niet oppassen, verschuift de voedselproductie van familieboerderijen naar multinationals.”

In zijn sector ziet Wouda dat de grote garnalenverwerkers de markt beheersen:

“Ze hebben al controle over onze manier van werken. Het is voordelig voor hen, de hele toeleveringsketen te beheren. Als de familiebedrijven uit de sector worden geduwd, zullen ze ook de vloot volledig controleren.”

Recent onderzoek ondersteunt deze observaties. Het onderzoekscollectief ETC Group rapporteerde in 2022 dat de meeste agribusinesssectoren – inclusief zaden, agrochemicaliën, vee-genetica, kunstmest, grondstoffenhandelaren, voedselverwerkers, supermarkten en voedselbezorgers – door vier tot zes bedrijven gedomineerd worden, die 40% of meer van de markt in elk van deze sectoren in handen hebben. Elke agribusinesssector wordt hiermee gedomineerd door een oligopolie, waardoor de ondernemersvrijheid van alle andere ketenpartners drastisch is ingeperkt ⁽⁵⁹⁾.

Bovendien zijn deze bedrijven voor een groot deel allemaal eigendom van dezelfde grote vermogensbeheerders, te weten BlackRock, Vanguard, State Street en Fidelity, blijkt uit het onderzoek van politiek econoom Jennifer Clapp, die haar bevindingen deelt in het artikel “The rise of financial investment and common ownership in global agrifood firms” (De opkomst van financiële investeringen en gemeenschappelijk eigendom in wereldwijde agrofoodbedrijven) ⁽⁶⁰⁾.

Over deze bedrijfsconcentratie zegt Van Maanen:

“Dit maakt het veel gemakkelijker om de bevolking onder controle te houden. Ik weet dat je dat niet hardop mag zeggen, maar er zijn mensen die dat graag zo zien. Ik denk niet dat de gemiddelde man hier baat bij heeft.”

Achteruitgang van de voedselkwaliteit

Door de gevestigde media worden de Nederlandse boeren en vissers aanhoudend beschreven als ‘schadelijk voor de natuur’. Wat onderbelicht blijft, is de schade die wordt veroorzaakt door industriële voedselproductiemethoden in het buitenland. Van Maanen geeft een voorbeeld:

“De oplossing van het Westen, is problemen over de grens te verplaatsen. Jaren geleden werd bijvoorbeeld besloten dat de legbatterijen voor kippen weg moesten. Dus werden ze [in Nederland] verboden. Maar ze werden niet vernietigd; ze verhuisden allemaal in vrachtwagens naar Oekraïne, allemaal gefinancierd door de Rabobank, die vóór dierenwelzijn en duurzaamheid zegt te zijn. 80% van de eieren in verwerkte producten, zoals koekjes, komt nu uit deze fabrieken, waar men zich niet bezighoudt met dierenwelzijn, medicijngebruik of gezondheids- en veiligheidsnormen. Het resultaat is dat supermarkten producten verkopen die een Nederlandse boer niet mag produceren.”

Vanwege ‘eiwittransitie’ – die de consumptie van vlees actief ontmoedigt – verwacht de overheid een toename in de vraag naar vis-, schaal- en schelpdierproducten. Daarom zet de overheid in op een uitbreiding van aquacultuur, oftewel kweekvis ⁽⁶¹⁾.

Post heeft zijn bedenkingen bij kweekvis:

“Om één kilo vis te kweken, heb je drie kilo voedsel nodig. Deze vissen zijn niet vegetarisch. En als je wilt dat ze naar vis smaken, moet je ze geen slachtafval voeren. Daarom zullen ze de gekweekte vissen moeten voeden met wildgevangen vis.”

“Waar gaan ze deze vis vandaan halen als de vissersvloot verdwenen is?” vraagt Wouda zich af. “Ze zullen het moeten importeren. Is dat dan ‘duurzaam’ gevangen?”

Gevolg van beleid: verlies voedselzekerheid en zelfvoorziening

Als je al het beleid waarmee boeren en vissers te maken hebben en de gevolgen daarvan in samenhang bekijkt, kun je niet om de conclusie heen dat de overheid de capaciteit om voedsel te produceren actief ondermijnt. Van Maanen stelt:

“Ze spelen met onze voedselzekerheid. Als je afhankelijk bent van wat een ander met je wil delen, dan heb je een probleem. Boeren maken 2% van de bevolking uit. Zij verbouwen het voedsel voor de andere 98%, die niet weet hoe ze dat zelf moet doen. Ze beseffen het nu nog niet, maar ze zullen de gevolgen van dit beleid onder ogen moeten zien. Als er geen voedsel is, zullen de mensen erg ontevreden zijn.”

Post merkt op:

“Ze volgen de strategie van ‘Build Back Better’. Je kunt alles afbreken tot het absolute nulniveau, maar je vaart met je schip tegen de havenkant. Ze veranderen de natuur, breken het af, herstellen het, veranderen het in een woestijn. Op een gegeven moment hebben we niet genoeg voedsel meer. ‘Gidsland Nederland’ wordt helemaal verpletterd. Ze presenteren visierapporten over krekels en zo. Daar investeren ze meer in dan in de visserij. Laat de bureaucraten verantwoording afleggen over deze visies. Natuurlijk, je krijgt subsidie. Maar je bent ook verantwoordelijk als het fout gaat.”

VI. Nederland: Een casestudy van de gevolgen van industriële landbouw

“Vóór de Tweede Wereldoorlog waren alle boeren biologisch.”

~ Jon Bergeman, voormalig biologisch boer

“Het is belangrijk, de geschiedenis te vertellen, hoe het zo gekomen is dat de meeste boeren vastzitten in een systeem van intensieve landbouw met hoge schulden.”

~ Alex Brouwer, boer

In dit hoofdstuk beschrijf ik hoe Nederland in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog een vruchtbare bodem vormde voor de invoering van het industriële landbouwmodel. De Nederlandse casus is een microkosmos voor wat er met de landbouw en de platelandsbevolking in andere landen gebeurde. Het laat ook de verschillende negatieve gevolgen van het geïndustrialiseerde landbouwmodel zien, waaronder de opkomst van de ‘agribusiness’ – de grote multinationale ondernemingen die de voedselsector domineren, versnelde verstedelijking en de grootschalige vernietiging van de natuur.

In 2022 telde Nederland 17,6 miljoen inwoners ⁽⁶²⁾. Met een totale landoppervlakte van 41.543 vierkante kilometer ⁽⁶³⁾, heeft het land een relatief hoge bevolkingsdichtheid van 523 mensen per vierkante kilometer, waardoor het ongeveer 14 keer dichter bevolkt is dan de VS ⁽⁶⁴⁾. In die context is het opmerkelijk dat Nederland de op één na grootste voedselexporteur ter wereld is. De exportwaarde in 2021 bedroeg 104,7 miljard euro, hoewel bij dat cijfer diverse kanttekeningen gemaakt moeten worden:

- Ten eerste is de export, in overeenstemming met het industriële landbouwmodel, sterk afhankelijk van gerelateerde invoer vanuit de wereldmarkt, bijvoorbeeld van soja, maïs en ander veevoer ^(65; 66). De totale invoer bedroeg 72,5 miljard euro in 2021 ⁽⁶⁷⁾.
- Ten tweede zijn niet alle exportproducten voedingsmiddelen. Tuinbouw (tulpen) maakt bijvoorbeeld deel uit van de landbouwsector en de export daarvan is goed voor € 12 miljard.
- Ten derde omvat de export ook dranken zoals wodka (ter waarde van € 6,6 miljard) ⁽⁶⁸⁾.
- Tot slot is er een grote doorvoer van grondstoffen zoals koffie, cacao en ook landbouwverwerkingsapparatuur ⁽⁶⁵⁾.

In 2023 was de VS nog steeds de grootste voedselexporteur ter wereld.

Het vooroorlogse landschap

In de periode voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog werd het Nederlandse agrarische landschap gekenmerkt door een lappendeken van kleine percelen, gescheiden door meanderende beken en sloten, omgeven door een diversiteit aan heggen, houtwallen en bomenrijen ⁽⁶⁹⁾. Het grondbezit was sterk versnipperd. Er zijn geen exacte nationale cijfers beschikbaar, maar de situatie van de “Ballumer Mieden”, een gebied op Ameland, schetst een beeld van hoe het was voor de ruilverkaveling. In dit gebied bezat de gemiddelde boer 1,7 hectare; dit land was verspreid over soms wel 33 percelen die verspreid konden zijn over meerdere dorpen. Al deze boerderijen waren gemengde bedrijven ⁽⁷⁰⁾ en de landbouwactiviteit was zeer arbeidsintensief.

Hilde Huizinga, die vier boeken schreef over de geschiedenis van het Nederlandse landschap, beschrijft de overvloed die in deze tijd aanwezig was: “Het wemelde van de fazanten, hazen, patrijzen, weide- en akkervogels, kikkers, uilen; in sommige veengebieden zag het paars van de kievitsbloemen.” ⁽⁶⁹⁾ Boeren creëerden en bewerkten dit landschap. Waar mogelijk, ontgonnen ze land en bewerkten de grond rond bossen, veenmoerassen en beken ⁽⁷¹⁾. Dit resulteerde in een zeer biodivers landschap.

Voor de overheid echter, was zowel de versnippering van het landschap als het grote aantal kleine boeren problematisch, omdat ze van mening was dat dit de productie “inefficiënt” maakte en de implementatie van meer “rationele” landbouwmethoden in de weg stond ^(71; 72; 73; 74).

Tweede Wereldoorlog: hongersnood en landbouwvernietiging

Al vóór de Tweede Wereldoorlog had de overheid enkele pogingen ondernomen om land samen te voegen tot grotere percelen ⁽⁷³⁾. Bezorgdheid over de inbreuk op eigendomsrechten en politieke aarzeling ten aanzien van overheidsinterventie verhinderden een grootschalige herverdeling van het platteland ⁽⁷⁰⁾.

Tijdens de Hongerwinter in het laatste jaar van de oorlog, kwamen naar schatting 18.000 tot 22.000 mensen om. Door de oorlog was 375.000 hectare landbouwgrond (het equivalent van 16% van de totale vruchtbare grond in 1943) beschadigd, de veestapel met 36% verminderd in vergelijking met 1939, en de landbouwactiva, zoals machines, gebouwen en opslag, met 12% afgenomen. 8.000 boerderijen waren vernietigd ⁽⁷⁵⁾.

Na de oorlog bleven er voedseltekorten bestaan en brood en andere voedingsmiddelen bleven nog jaren ‘op de bon’ ⁽⁷⁶⁾. Deze situatie creëerde de bereidheid om overheidsingrijpen te accepteren, in naam van het algemeen belang. “Nooit meer honger” was het credo.

Het land moest opnieuw worden opgebouwd. De moderniseringsideologie, en het idee van een maakbare samenleving, die via gecentraliseerde planning vorm kan krijgen, had onder politici, beleidsmakers en de hen adviserende sociologen wortel geschoten. Hervorming en modernisering van de landbouw werd noodzakelijk geacht om de pro-

ductie te verhogen. Niet alleen voor de binnenlandse bevolking, maar voor productie van overschotten voor de export, om zo de handelsbalans te verbeteren ^(71; 75; 77).

Figuur 2: Ruilverkaveling dient u en ons land

Bron: City archive of Rotterdam, VIII-1955-0402, publieke domein.

Wederopbouw en het Marshallplan

Voor de VS was een snelle wederopbouw van de Europese economieën van groot belang. Een sterke economie en algemeen welzijn werd gezien als een manier om de toenemende populariteit van het communisme de kop in te drukken. Daarnaast dreigde een economische ineenstorting in Europese landen, die niet zonder gevolgen voor de Amerikaanse economie zou blijven. Daarnaast had de VS Europa nodig als exportmarkt.

Om deze Amerikaanse belangen veilig te stellen stelde George C. Marshall, minister van Buitenlandse Zaken onder president Harry Truman (en later zijn minister van Defensie), in juni 1947 het “Marshallplan” voor. Dit grootschalige hulpprogramma voor de wederopbouw van Europa omvatte onder andere de levering van voedsel, landbouwproducten, grondstoffen en machines, maar ook leningen en onderwijsprogramma's. De VS boden de hulp op voorwaarde dat de Europese landen weer zouden gaan samenwerken. Het streven naar Europese eenwording – niet alleen om het communisme te bestrijden, maar ook om het “Duitse probleem” op te lossen – maakte deel

uit van zowel het openlijke als door de CIA gevoerde buitenlandse beleid van de VS, zowel onder Truman als daarna onder Eisenhower ⁽⁷⁸⁾.

Omdat de Europese landen zo kort daarvoor in oorlog waren geweest, riep het idee van een meer verenigd Europa onder sommigen behoorlijke weerstand op ^(79; 80).

Tegelijkertijd begrepen beleidsmakers dat een sterke Duitse economie gunstig zou zijn voor de Nederlandse, mits de macht van Duitsland kon worden ingedamd ⁽⁷⁹⁾. Om de weerstand tegen de Marshallhulp te overwinnen, werkte de Amerikaanse Voorlichtingsdienst samen met de ambassade in Den Haag aan een strategisch “Landenplan voor Nederland” aan een grootschalige beïnvloedingscampagne, gericht op Nederlandse elites in het bedrijfsleven, de politiek, het onderwijs, het leger en in vakbonden ⁽⁸⁰⁾.

Het Marshallplan heeft door middel van financiële hulp en kennisexport een significante rol gespeeld bij de industrialisatie van de landbouw in Nederland. Van de 13 miljard dollar die in Europa werd geïnvesteerd ⁽⁸¹⁾, ging 1,127 miljard dollar naar Nederland - het hoogste bedrag per hoofd van de bevolking in vergelijking met de Marshallhulp aan andere landen ⁽⁷⁹⁾.

Na-oorlogse ruilverkaveling

Een landbouwvoorlichter die in de naoorlogse periode bij de ruilverkaveling betrokken was, herinnert zich: “Er woonden veel kleine prutsboertjes met een klein beetje land. Dus die moesten zoveel mogelijk weg.” ⁽⁸²⁾ Het is maar de vraag of de boeren zelf hun omstandigheden als problematisch ervoeren.

Sicco Mansholt, voormalig boer en verzetsstrijder, werd de na de oorlog minister van Landbouw. Hij speelde een leidende rol bij de rigoureuze omvorming van het platteland ⁽⁷⁶⁾. De ruilverkaveling werd niet alleen maar noodzakelijk geacht, maar als iets dat in naam van ‘algemeen belang’ ondernomen moest worden ^(83; 84). Volgens Mansholt zouden “eigendomsrechten de meest rationele productie niet langer in de weg mogen staan” (p. 121) bij de uitvoering van de naoorlogse ruilverkaveling ⁽⁷⁷⁾.

De “Cultuurtechnische Dienst” van het Ministerie van Landbouw werkte met vele andere partijen samen aan de herontwikkeling van het platteland: gemeenten, provinciale overheid, waterschappen, het kadaster, landbouwautoriteiten, landbouworganisaties en particuliere partners. In totaal riep de Cultuurtechnische Dienst de hulp in van bijna 4.000 experts, die gedetailleerde top-down plannen ontwikkelden en de implementatie van landhervormingen begeleidden, gefaciliteerd door subsidies, talloze commissies, samenwerkingsovereenkomsten en andere planningsmethoden.

Figuur 3: Het platteland op de schop - bulldozer

Bron: Nationaal Archief, CCO

Tijdens de herverdeling van het land waren stemprocessen en andere procedures zodanig vormgegeven, dat ze landconsolidatie in de hand werkten. Percelen konden tientallen eigenaren hebben en degenen die niet kwamen stemmen, werden meegeteld als voorstanders van de ruilverkaveling. In het dorp Tubbergen leidde onenigheid over stemprocedures die als oneerlijk werden ervaren, tot een heuse veldslag tussen de plattelandsbevolking en de nationale politie ⁽⁷¹⁾.

Figuur 4: Ruilverkaveling: stemmen en rellen - Tubbergen

Bron: Bron: Nationaal Archief, CCO

Figuur 5: Ruilverkaveling in Nederland - ingetekend kaartje

Bron: Bron: Nationaal Archief, CCO

De ruilverkaveling was meer dan alleen een technocratische interventie. Nederland pakte de remake van de landbouw en de herinrichting van het platteland aan als een grootschalig ‘social engineering’-project (73). De overheid beschouwde de agrarische bevolking als achtergebleven. Sommige boerderijen hadden nog geen elektriciteit of stromend water, boerenfamilies sliepen samen één bed, ze leefden samen met hun dieren en aten in de stal. De meeste arbeid werd met de hand of met paarden uitgevoerd. Volgens sociologen uit deze tijd was het voor de moderne geïndustrialiseerde samenleving nodig dat deze huishoudens meegingen in de vaart der volkeren (71;73). Daarnaast was de regering was bezorgd over mogelijke “radicalisering” van de plattelandsbevolking (72).

Als gevolg van deze sociale agenda’s veranderde het project om de landbouw via landverdeling werkbaarder te maken al snel in een “beschavingsoffensief”, gericht op het gelijktrekken van economische, sociale en culturele verschillen tussen de stedelijke en de plattelandsbevolking (71;75). In het begin van de vijftiger jaren was er voor elke 400

boeren één ambtelijke voorlichter. Deze voorlichters gaven technisch, economisch, huishoudelijk en sociaal advies. Een deel van de ‘heropvoeding’ van de plattelandsbevolking was specifiek gericht op boerinnen, die leerden hoe ze een modern huishouden, met een moderne keuken en een stofzuiger, efficiënt konden runnen. Omdat het aantal toekomstige boeren door de ruilverkaveling afnam en de mechanisatie van de landbouw de behoefte aan handenarbeid deed afnemen, kregen boerenzonen intussen loopbaanbegeleiding, waarbij ze op industriële banen in de stad werden voorbereid. Ook lezingen, documentaires, films en krantenartikelen en zelfs studiereizen naar de VS moesten boeren overtuigen van het nut van de industriële landbouw en “de Amerikaanse manier van leven”. Er werden modeldorpen, zoals Rottevalle in Friesland gecreëerd, waarin bezoekers, zoals landbouwscholen, boeren, ingenieurs zelfs toenmalig koningin Juliana in levenden lijve de moderniteit konden ervaren ⁽⁸⁵⁾. Er waren dorpshuizen die moderne keukens hadden, met boilers, stromend water en elektriciteit, keukenmachines en moderne slaapkamers. De boerderijen maakten gebruik van trekkers en melkmachines.

Van der Ploeg legt uit dat een belangrijke factor in het succes van de modernisering van de landbouw was dat de kennis en ervaring van vele boerengeneraties werd vervangen door “landbouwwetenschappen”. Lag de landbouw-expertise voorheen bij de boeren, in de gemoderniseerde visie kon landbouw worden bedreven door systematische toepassing van kennis uit de biologie, scheikunde, natuurkunde en economie. Op deze manier werd de kennis en ervaring, en het belang van de rol van de traditionele boer als het ware weggeredeneerd ⁽¹⁴⁾.

Landbouwscholen, zoals de Landbouwhogeschool in Wageningen en het Landbouw Economisch Instituut, promootten dit nieuwe, ‘rationele’ systeem ⁽⁷⁵⁾, dat gekenmerkt wordt door intensivering, mechanisatie, rationalisatie, schaalvergroting, specialisatie (omwille van de vermeende efficiëntie), gewasverbetering en afhankelijkheid van pesticiden, kunstmest en brandstof. De wetenschappelijke benadering van landbouw introduceerde de monocultuur en een voorkeur voor zo groot mogelijke vlakke stukken land die geschikt waren voor grote landbouwmachines.

Het sociale weefsel ontrafelt

Verhalen over de Nederlandse ruilverkaveling richten zich meestal op vermeende successen, zoals de wonderbaarlijke productiestijging, of het feit dat steeds meer boerderijen over stromend water en elektriciteit beschikten. Maar hoewel de intensivering van de landbouw leidde tot een aanzienlijke stijging van de landbouwproductie, zette de overproductie de winstmarges onder druk, wat leidde tot een systeem waarin schaalvergroting via het aangaan van schulden voor boeren de enige manier was om hun bedrijf te draaiende te houden.

Bovendien was niet iedereen in het land tevreden met de geografische en sociale omwenteling ⁽⁷¹⁾. Doordat de regering hele boerderijen verplaatste, belandden boeren die voorheen in dorpen hadden gewoond in nieuw gebouwde boerderijen in het mid-

den van grote, nieuw gecreëerde stukken land ⁽⁸⁶⁾. Velen voelden zich geïsoleerd. Een boerin deelt haar ervaring: “Het werd erg eenzaam. Schoolvrienden van mijn kinderen kwamen niet meer op bezoek.” Bovendien werden veel kleine boeren gedwongen om te stoppen ⁽⁷¹⁾. De vraag rijst wat de gevolgen waren voor de plattelandscultuur.

In een artikel met de titel “De reconstructie van Nederland” ⁽⁸⁶⁾ citeren de auteurs de Nederlandse schrijver en dichter Willem van Toorn, die het ontstane lege landschap beschrijft in zijn boek *Leeg landschap*:

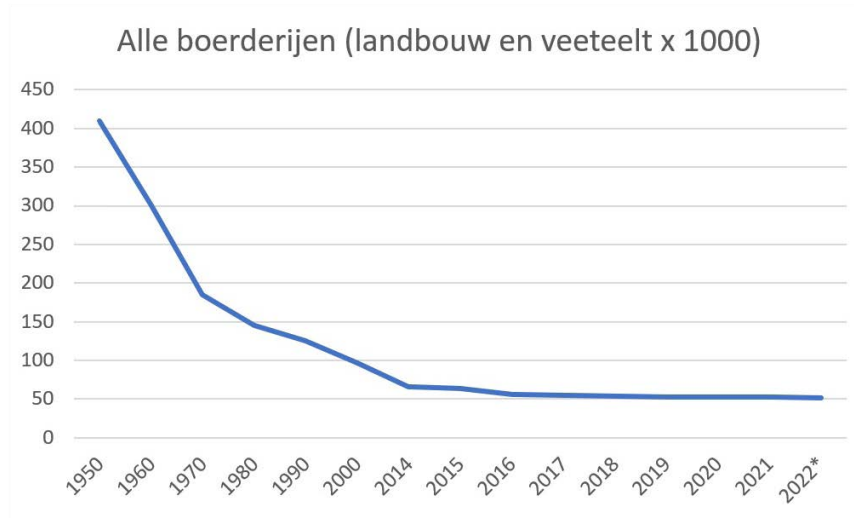
“Ik voelde dat mijn lichaam ertegen protesteerde”, zei ik. “Niet mijn gedachten, die waren nog niet eens zover. Alsof je lichaam maar een bepaalde hoeveelheid onomkeerbare veranderingen kan accepteren. Wat al die plannenmakers schijnen te vergeten, is dat het verleden het enige is dat we kennen. Daar moeten we alles mee doen. We bestaan uit verleden. Als ze ons teveel verleden afnemen, kunnen we niet meer over de toekomst denken.”

Wat uit het bovenstaande blijkt, is dat het ingrijpen van de staat een grote stempel drukte op landschap en cultuur. In zijn proefschrift getiteld *Verdeeld Land*, waarin de geschiedenis van de ruilverkaveling in Nederland wordt belicht, schrijft dr. Simon van den Bergh:

“In de loop der tijd is ongeveer 70% van het Nederlandse landschap heringedeeld via de ruilverkavelingsprocessen. In sommige gebieden meer dan eens. Het is niet overdreven om te stellen dat ruilverkaveling in de 20e eeuw een van de belangrijkste instrumenten was om veranderingen in de plattelandssamenleving in gang te zetten – zowel wat betreft het landschap zelf, als op economisch en sociaal vlak.” ⁽⁷⁴⁾

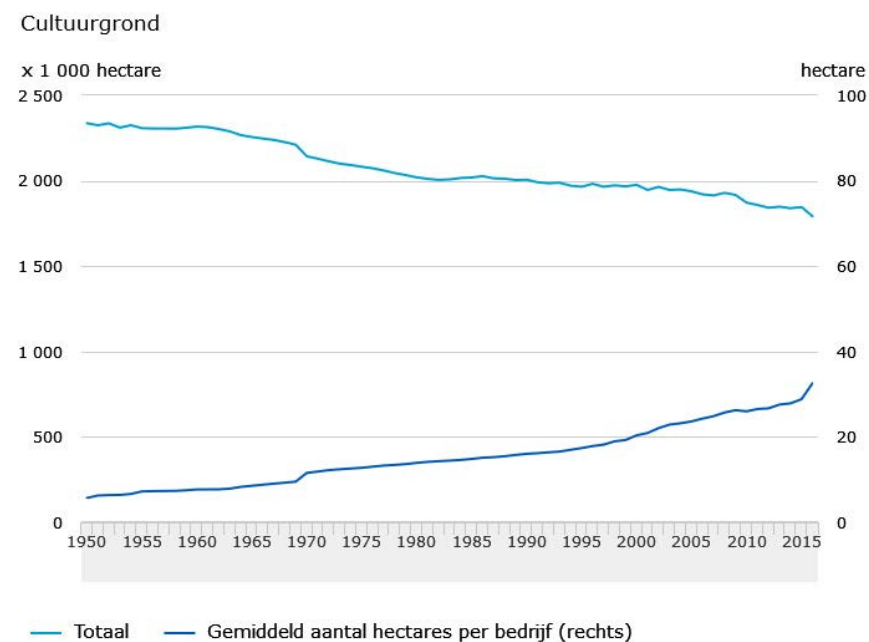
Tussen 1945 en 1985 werd 1,5 miljoen hectare (65% van de totale 2,3 miljoen hectare) geschikt gemaakt voor industriële landbouw ⁽⁷¹⁾. Daarbij werd het karakteristieke natuurlijke landschap, dat vroeger door boeren werd gecreëerd en onderhouden, bijna volledig vernietigd. Jaap Dirkmaat, een milieubeschermer die pleit voor het herstellen van een deel van het landschap, om de biodiversiteit te vergroten, schat dat de ruilverkaveling tot de verwijdering van 225.000 kilometer heggen heeft geleid ^(87; 88). Deze heggen boden onderdak aan vogels, kleine zoogdieren en insecten, hielden roofdieren buiten en zorgden voor natuurlijke verbindingen in het landschap ⁽⁸⁹⁾. De heggen werden vervangen door prikkeldraad.

Figuur 6: Aantal landbouwbedrijven, 1950-2022

Bron: CBS

Figuur 7: Omvang boerderijen in de periode 1950-2015

Bron: CBS

De transitie van gemengde boerderijen, waar landbouw en veeteelt gecombineerd werden, naar het verbouwen van monoculturen en intensieve veeteelt, leidde tot

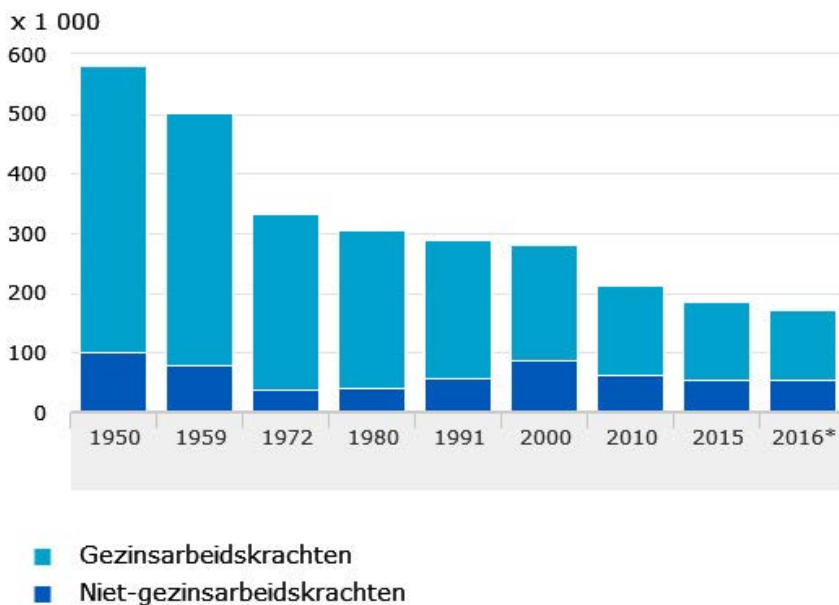
vervuiling door pesticiden, kunstmest en mestoverschotten, het verdwijnen van biodiversiteit, verzilting van de bodem en het uitbreken van plagen ⁽⁸⁾. Het rapport van de Humane Society of the United States, getiteld *Factory Farming in America*, vat de effecten van het industriële model op plattelandsgemeenschappen treffend samen:

“Het landschap van de Amerikaanse landbouw is drastisch veranderd sinds de jaren 1950. In het hele land zijn onafhankelijke familieboerderijen verdrongen door industriële veehouderijbedrijven die tienduizenden, zo niet honderdduizenden – zelfs miljoenen – dieren compact opsluiten. Fabrieksboerderijen brengen niet alleen het welzijn van de dieren in gevaar, maar schaden ook gemeenschappen, de volksgezondheid, het milieu en werkgelegenheid – en dat allemaal voor goedkoop vlees, eieren en melk.” ⁽⁹⁰⁾

Door de landconsolidatie, en doordat machines mankracht vervingen, ontstond een leegloop van het platteland. Kleine boerderijen werden verdrongen omdat ze eenvoudigweg niet konden concurreren met de schaalvoordelen van het industriële model ⁽⁸⁶⁾.

Figuur 8: Aantal mensen werkzaam in de landbouw, 1950-2016

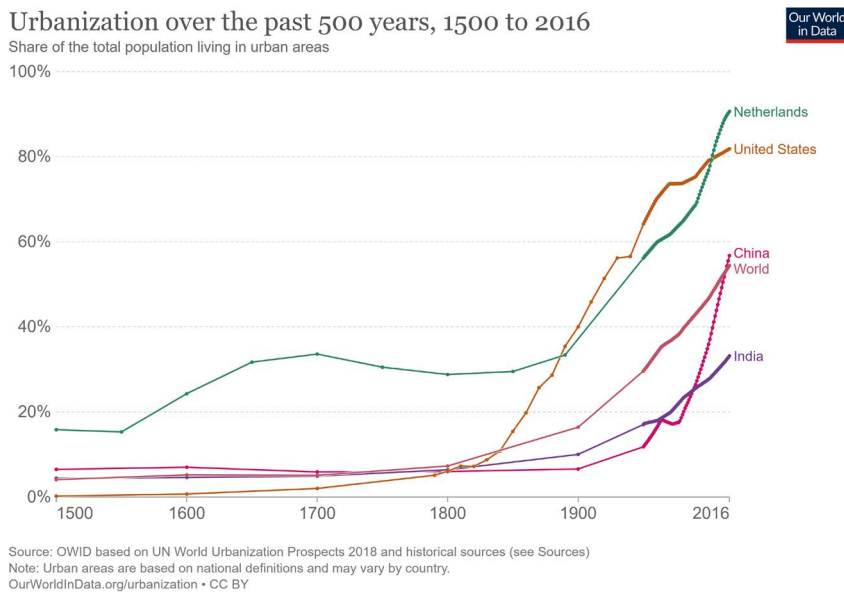
Arbeidskrachten in de landbouw

Bron: CBS

Deze trends, die niet beperkt bleven tot Nederland, leidden tegelijkertijd tot een toename van de verstedelijking. In westerse landen werden arbeiders opgenomen in geïndustrialiseerde economieën. Op het zuidelijk halfrond leefden vele landloze arbeiders onder erbarmelijke omstandigheden in sloppenwijken ⁽⁵⁾.

Figuur 9: Verstedelijking in de afgelopen 500 jaar, 1500-2016

Bron: https://ourworldindata.org/grapher/urbanization-last-500-years?country=IND~CHN~OWID_WRL~USA~NLD

Het industriële model

In zijn boek *The New Peasantries: Rural Development in Times of Globalization* beschrijft de Friese landbouwwetenschapper Jan Douwe van der Ploeg de radicale hervorming van de landbouw als gevolg van industrialisatie en globalisering: “Het gebruik van externe input, nieuwe technologieën en krediet werd dominant. Er ontstonden nieuwe afhankelijkheidsrelaties, arbeid werd steeds vaker overbodig, terwijl voortdurende schaalvergroting nodig was om de druk op de landbouw door externe kapitaalgroepen het hoofd te bieden.”⁽⁴⁾

De hoeveelheid land die nodig was om een gezin te onderhouden, illustreert hoe in de loop van de tijd schaalvergroting, gefinancierd door schulden, de enige manier werd waarop een boer zijn bedrijf kon voortzetten:

- Aan het begin van de 20e eeuw genereerde één tot twee hectare voldoende opbrengsten voor een redelijk gezinsinkomen.
- Vlak na de Tweede Wereldoorlog had een gezin ongeveer vier hectare nodig.
- In 1957 had een boerengezin zeven hectare nodig.
- Dat oppervlak was in 1961 gestegen tot 12 hectare.
- Tegen 1970 was er 20 hectare nodig.
- Tegenwoordig heeft een boer 60 tot 100 hectare nodig om een gezin te kunnen onderhouden⁽⁷³⁾.

Industriële landbouwmethoden staan lijnrecht tegenover het traditionele boerenbedrijf, waar de boer alle benodigde hulpmiddelen genereert van het land dat hij bewerkt. Van der Ploeg schrijft:

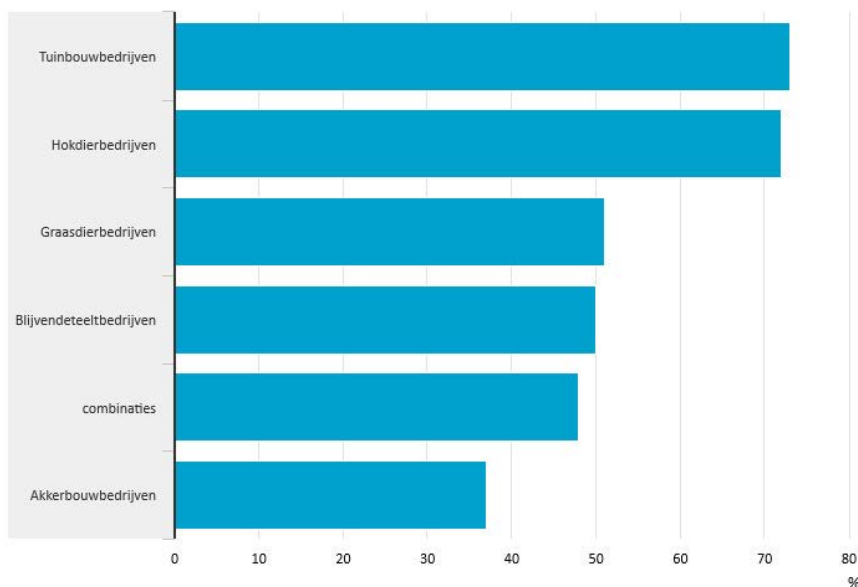
“De kern van boerenlandbouw is de beschikking over de hulpbronnen en hulpmiddelen (resources) die nodig zijn voor de agrarische productie. Een boerenbedrijf is geworteld in en steunt op een zelfstandig beheerd geheel van resources. Deze resources vormen tezamen een patrimonium, het behoort de boerenfamilie en wordt van generatie op generatie doorgegeven. Het geheel van benodigde resources omvat mede de ‘levende natuur’ die besloten ligt in bodem, water, dieren, planten, vruchtbomen, zaden en, meer algemeen, in het omringende ecosysteem. Het bevat óók het vermogen van degenen die boeren om deze levende natuur te kennen, er mee om te gaan en om te zetten in voedsel. Ziedaar de kern van boerenlandbouw: het vermogen om de levende natuur door middel van boerenarbeid om te zetten in voedsel. De beschikking over zo’n basis leidt tot, en draagt, zelfstandigheid en maakt een autonoom beheer van en controle over het productieproces mogelijk.”⁽¹⁴⁾

Het industriële model daarentegen, vervangt de autonomie van de oorspronkelijke boerderij met afhankelijkheid. De middelen die nodig zijn voor de productie – zoals dieren, meststoffen, zaden, machines, gebouwen en ook kennis – komen niet langer van de boerderij, maar worden geïmporteerd. Om dit te financieren is de industriële boer afhankelijk van kredietverstrekking; op deze manier wordt de boer ‘ondernemer’, en het boerenbedrijf steeds meer een financiële operatie die afhankelijk is van kapitaalmarkten. Deze afhankelijkheid van kapitaalmarkten, externe input en schommelingen in de grondstofprijzen maken de industriële boerderij kwetsbaar voor de volatiliteit van de wereldmarkt ⁽¹⁴⁾.

In 2020 hadden 50.000 boeren in Nederland een gezamenlijke schuld van meer dan 30 miljard euro ⁽⁶⁵⁾. Volgens Van der Ploeg vertegenwoordigt die schuld “10 tot 15 keer het totale landbouwincome van deze boerderijen (dat tussen de 2 en 3 miljard per jaar schommelt).” ⁽¹⁴⁾ Het grootste deel van deze schuld is in handen van de Rabobank, die zo ongeveer 85% van de landbouwmarkt bezit ⁽⁹¹⁾.

Figuur 10: Buitenlandse activa in landbouwbedrijven

Aandeel vreemd vermogen t.o.v. balanstotaal, 2012

Bron: CBS

De implementatie van het industriële landbouwmodel leidde in feite tot het ontstaan van agribusiness – een systeem van wereldwijde voedselproductie dat in grote mate wordt gedomineerd door multinationals. Engdahl beschreef in 2007 de opkomst van de agribusiness in *Seeds of Destruction* (p. 46):

“In 1974 was 95% van alle graanreserves in de wereld in handen van zes multinationale agribusinessbedrijven: Cargill Grain Company, Continental Grain Company, Cook Industries Inc., Dreyfus, Bunge Company en Archer-Daniel Midland. Het waren allemaal in Amerika gevestigde bedrijven. Industriële landbouw werd breed gesteund door corporate agribusiness, grote New Yorkse banken en investeringsfirma’s die in de opkomende agribusiness als een potentiële nieuwe groep “hot stocks” voor Wall Street zagen.”⁽⁵⁾

Volgens de analyse van Van der Ploeg in *The New Peasantries* is het wereldwijd geïmplementeerde model van industriële landbouw (dat hij enigszins verwarrend “ondernemerslandbouw” noemt) gecreëerd door het moderniseringsproject van de staat:

“Modernisering is een megaproject dat door de staat wordt aangestuurd en waar de staat per definitie bij betrokken is. Het is een georganiseerde, gestratificeerde en langdurige operatie, om de landbouw op één lijn te brengen met de globale belangen van het kapitaal en met de specifieke belangen van de landbouw- en voedselindustrie. Dit is het script dat de “landbouwmodernisering” in Europa en Noord-Amerika domineerde,

evenals de Groene Revolutie en de programma's voor Geïntegreerde Plattelandsontwikkeling op het zuidelijk halfrond."

Hoewel het industriële landbouwmodel nog steeds op grote schaal wordt gepromoot ⁽⁴⁾, levert het boerenmodel (of "agro-ecologisch" model) nog steeds meer dan de helft van het voedsel dat wereldwijd worden geproduceerd, en minstens 70% van het voedsel in Latijns-Amerika, Afrika ten zuiden van de Sahara en Zuid- en Oost-Azië ^(14; 92), terwijl het minder dan 30% van het land, het water en de landbouwbronnen verbruikt ⁽⁵⁹⁾.

Natuur vernietigen om haar te 'beschermen'

In reactie op de grootschalige vernietiging van het oorspronkelijke Nederlandse landschap, begon de Nederlandse regering land te verkavelen voor het creëren van beschermde natuurgebieden. De daardoor ontstane 'nieuwe natuur' gebieden werden aan milieubeschermingsinstanties zoals Staatsbosbeheer geschonken. In de jaren 1980 werd natuurbehoud toegevoegd aan de verantwoordelijkheden van het ministerie van Landbouw ^(71; 73).

Sicco Mansholt, die (zoals gezegd) een centrale rol speelde bij de uitvoering van het ruilverkavelingsbeleid, was later een voorstander van "land teruggeven aan de natuur". In een interview uit 1995 vertelde hij dat hij het jammer vond dat kleine boeren, de natuur en het systeem van industriële landbouw verloren gingen:

"Door de vaste graanprijzen hebben we een overschot van 40 miljoen ton graan. Met dure exportsubsidies dumpen we het op de wereldmarkt tegen bodemprijzen die de boeren in ontwikkelingslanden de sloppen in jagen. Tegelijkertijd hebben we de markt opengesteld voor de import van veevoer, tapioca en dat soort dingen. Ook 40 miljoen ton per jaar. Daardoor hebben we intensieve veeteelt en mestoverschotten. Het is een onhoudbare toestand." ⁽⁸⁴⁾

VII. Controle over het land

“Het kan niet genoeg benadrukt worden dat dit een radicale agenda is, ontworpen om niet alleen het land te beheersen, maar ook alle menselijke activiteiten.”

- Marilyn Brannan, Associate Editor, *Monetary & Economic Review*

Habitat I

Van 31 mei tot 11 juni 1976, organiseerde de VN in Vancouver, Canada, een conferentie met de naam “Habitat I”, met als de door de industriële landbouw gecreëerde “wereldproblemen” op te lossen: “de snelle en vaak ongecontroleerde stedengroei” en de achteruitgang van de natuur ⁽⁹³⁾. Als je wilt begrijpen waarom boeren en vissers van het land en de zee worden verdrongen, waarom gezonde bedrijven failliet gaan om “de natuur te beschermen”, waarom herbestemming de waarde van je huis heeft doen kelderen, waarom je geen put mag graven op je eigen grond, waarom je stad vol staat met wegversperringen en fietspaden en torenhoge parkeertarieven, zoek dan niet verder. Deze conferentie heeft daarvoor de basis gelegd.

Klokkenluiders van Habitat I

Een aantal onderzoekers had door hoe radicaal het beleid was dat in Habitat I werd voorgesteld en probeerde het publiek hiervoor te waarschuwen. Tot deze personen behoorden:

- **Michael S. Coffman** van Environmental Perspectives, Inc. (Bangor, Maine)
- **Henry Lamb** van de Environmental Conservation Organization (Hollow Rock, Tennessee)
- **Marilyn Brannan**, Associate Editor, *Monetary & Economic Review*
- **Rosa Koire**, auteur van *Behind the Green Mask: U.N. Agenda 21*
- **Patrick Wood**, redacteur van Technocracy.news en auteur van *Technocracy Rising: The Trojan Horse of Global Transformation*, *Technocracy: The Hard Road to World Order*, en *The Evil Twins of Technocracy and Transhumanism*.

Deze critici waarschuwden dat de door de VN voorgestelde veranderingen in Habitat I en de daaropvolgende VN-conventies:

1. Een verschuiving in de bestuursstructuur betekenden naar regie over beleid vanuit de VN, en implementatie op lokaal en regionaal niveau door middel van aan de VN gerelateerde ngo's;

2. De natiestaat en processen van nationale wetgeving die via democratische weg tot stand wordt gebracht zouden ondermijnen;
3. Dat eigendomsrechten, die de basis van een vrijheid vormen, werden geherdefinieerd. Het eigendomsrecht werd in naam van het “algemeen belang” omgezet in vruchtgebruik, waaronder eigendom slechts onder bepaalde voorwaarden gebruikt kan worden”.

Habitat I resulteerde in de “Vancouver Declaration”, die een actieplan met 64 specifieke aanbevelingen voor nationale regeringen bevat ⁽⁹⁴⁾. De taal in dit document was verrassend openhartig over de ware bedoelingen (latere beleidsdocumenten, zoals Agenda 2030, zijn geformuleerd in meer vage, bureaucratische, ‘feel-good’-termen). In de Verklaring van Vancouver staat bijvoorbeeld dat “land een van de fundamentele elementen is in menselijke nederzettingen” en dat controle over land een eerste vereiste is om mensen te beheersen:

“Land ... kan niet worden behandeld als een gewoon bezit dat door individuen beheerd wordt en onderworpen is aan de druk en de inefficiëntie van de markt. Particulier grondbezit is een belangrijk instrument voor de accumulatie en concentratie van rijkdom en draagt daarom bij aan sociale onrechtvaardigheid; als er geen controle op wordt uitgeoefend, kan het een aanzienlijk obstakel worden bij de planning en uitvoering van ontwikkelingsplannen. Sociale rechtvaardigheid, stadsvernieuwing en -ontwikkeling, het verschaffen van fatsoenlijke woningen en een gezond levensklimaat voor het volk kunnen alleen worden bereikt als land wordt gebruikt in het belang van de samenleving als geheel.” (Preambule bij Aanbeveling D.1) ⁽⁹⁵⁾.

Het document gaf landen ook de opdracht “dringend een nationaal beleid inzake menselijke nederzettingen op te stellen, dat de spreiding van de bevolking en de daarmee verband houdende economische en sociale activiteiten over het nationale grondgebied omvat” (Aanbeveling A.1.b).

De richtlijnen waren tamelijk specifiek over het soort beleid dat geïmplementeerd moest worden. Zoals Michael S. Coffman in verschillende artikelen aangeeft ^(96; 97), spoorde de Verklaring van Vancouver regeringen als volgt aan:

- Stel land onder publiek toezicht (aanbevelingen D.1.a en D.1.b):
 - “Publiek eigendom, of effectief beheer van land in het algemeen belang, is het belangrijkste middel om ... een eerlijker verdeling van ontwikkelingsvoordelen te realiseren en tegelijkertijd te garanderen dat er rekening wordt gehouden met effecten op het milieu.”
 - “Land is een schaars goed waarvan het beheer onderworpen moet zijn aan openbaar toezicht of beheer, in het belang van de natie.”
- Kies voor rechtstreeks interventie door land te onteigenen en te “ontwikkelen” en door administratieve controles en belastingen (aanbevelingen D.2.c.ii, D.2.c.iii en D.3.a).

- “Directe interventie, zoals het aanleggen van grondreserves en grondbanken, aankoop, schadeloosgestelde onteigening en/of voorkoop, verwerving van ontwikkelingsrechten, verpachting onder voorwaarden van openbare en gemeentelijke grond, oprichting van openbare en gemengde ontwikkelingsmaatschappijen.”
- “Wettelijke controles, zoals verplichte registratie, wijzigingen in administratieve grenzen, bouw- en lokale vergunningen, samenvoeging en herverkaveling.”
- “Belastingen moeten niet alleen worden gezien als een bron van inkomsten voor de gemeenschap, maar ook als een krachtig instrument om de ontwikkeling van aantrekkelijke locaties aan te moedigen, de markt van grondbezit te reguleren om de voordelen van de onverdiende stijging van de grondwaarde te herverdelen onder het grote publiek.”

In een artikel uit 2014 beschrijft Coffman hoe het voorgestelde beleid private eigendomsrechten verandert in zogenaamde “vruchtgebruikrechten”. Het is de moeite waard zijn uitleg uitgebreid te citeren:

*“Per definitie zijn vruchtgebruikrechten de rechten om de winsten en voordelen van iets dat aan een ander toebehoort te gebruiken en te genieten, zolang dat eigendom op geen enkele manier beschadigd of veranderd wordt. Conceptueel is het vergelijkbaar met het huren of leasen van iets binnen de door de echte eigenaar vastgestelde grenzen. Het vruchtgebruikssysteem van eigendom is afgeleid van het Latijnse woord *usus fructus*. Romeinse eigendomsbelangen tussen een meester en zijn slaaf werden gehouden onder een *usus fructus* (Latijn: “gebruik en genot”)-obligatie. De Romeinen breidden dit concept uit om een vermogen aan gebruiksrechten op land te creëren in plaats van een vermogen gebaseerd op bezitsrecht. Het land dat op koninkrijken werd veroverd, beschouwden de Romeinen als openbaar land en verhuurden ze (*usus fructus*) aan Romeinse soldaten. De keizer behield zo dus het vermogen (bezit van de grond), maar gaf de gebruiker een ‘vermogen’ in de vorm van gebruiksrecht.”⁽⁹⁸⁾*

Volgens Coffman introduceerde Habitat I het publieke debuut van het vruchtgebruiksprincipe. Dit principe was fundamenteel voor het daaropvolgende milieubeleid dat erop gericht was privébezit onder staatscontrole te brengen. Hoewel Habitat I ogenschijnlijk ging over waar en hoe mensen zouden moeten wonen, gaf het tegelijkertijd aan – en dat is nog belangrijker – waar mensen *niet* meer zouden mogen wonen (zie **Deel VIII. Controle over het volk**).

Coffman benadrukt dat “onvervreemdbare eigendomsrechten de basis vormen voor vrijheid en rijkdom in Amerika. En dat ‘duurzame ontwikkeling’ daarom ernstige gevolgen zal hebben voor alle Amerikanen”.

VN-Conferentie Rio en Agenda 21: het startschot voor “Duurzame Ontwikkeling”

Legde Habitat I de basis, de echte lancering van de agenda om via VN-beleid controle uit te voeren over land en mensen vond plaats tijdens de VN Earth Summit (Rio, 1992). Op deze conferentie kwamen “politieke leiders, diplomaten, wetenschappers, vertegenwoordigers van de media en ngo’s uit 179 landen” samen om “de invloed van menselijke sociaal-economische activiteiten op het milieu” te bespreken en een “blauwdruk te creëren voor internationale actie op het gebied van milieu- en ontwikkelingskwesties” voor de 21e eeuw ⁽⁹⁹⁾.

Het was deze conferentie die het begrip “duurzame ontwikkeling” op de kaart zette – een term die werd bedacht door Gro Brundtland, lid van de Trilaterale Commissie, en te vinden is in haar boek *Our Common Future* uit 1987 ⁽¹⁰⁰⁾ (Brundtland was meerdere termijnen minister-president van Noorwegen en was van 1998 tot 2003 directeur-generaal van de WHO). Voorstanders van duurzame ontwikkeling stellen dat de economische, sociale en milieudimensies van de samenleving opnieuw in evenwicht moeten worden gebracht, die “nieuwe opvattingen vereisen over de manier waarop we produceren en consumeren, de manier waarop we leven en werken en de manier waarop we beslissingen nemen” ⁽⁹⁹⁾.

Oppervlakkig gezien klinkt dit prachtig, totdat de details van wat duurzame ontwikkeling in de praktijk betekent – begraven in duizenden pagina’s aan saaie bureaucratische rapporten – beginnen door te dringen. De beleidsagenda voor “duurzame ontwikkeling” betekent het einde van de natiestaat en democratische processen, het einde van vrijheid en privébezit en de implementatie van een technocratische dystopie onder VN-bestuur.

De Rio-conferentie resulteerde in drie invloedrijke verklaringen en conventies:

1. Agenda 21 (een “blauwdruk” voor samenlevingen in de 21e eeuw),
2. het Verdrag inzake Biologische Diversiteit (“Biodiversity Convention”) en
3. het VN Raamverdrag inzake Klimaatverandering (UN Framework Convention on Climate Change – UNFCCC).

Agenda 21, en het Biodiversiteitsverdrag in het bijzonder, gingen verder waar Habitat I ophield. Om het milieu te beschermen wordt in Agenda 21 bijvoorbeeld opgeroepen tot het volgende:

- “Verbetering van de bescherming, duurzaam beheer en behoud van alle bossen, en vergroening van aangetaste gebieden, door middel van bosherstel, bebossing, herbebossing en andere herstelmaatregelen.”
- “Het opzetten, uitbreiden en beheren, passend bij de nationale context, van gebiedsbeschermingssystemen, waaronder systemen van natuurbehoudseenheden.” ⁽²⁾

Het Biodiversiteitsverdrag wordt genoemd als het middel om deze instandhoudingsmaatregelen te implementeren ⁽⁹⁾. Het verdrag schetst (Artikel 8: Behoud in situ) hoe het land moet worden verdeeld – door natuurreservaten te creëren en de activiteiten eromheen te beheren:

- **“Zet een systeem op van beschermde gebieden** of gebieden waar speciale maatregelen moeten worden genomen om de biologische diversiteit te behouden” (8.a).
- “Bevorder milieuvriendelijke en duurzame ontwikkeling in gebieden **die aan beschermde gebieden grenzen**, met het oog op het bevorderen van de bescherming van deze gebieden” (8.e).
- “Reguleer of beheer biologische hulpbronnen die belangrijk zijn voor het behoud van de biologische diversiteit, **binnen of buiten beschermde gebieden**, om hun behoud en duurzaam gebruik te garanderen” (8.c).

Coffman merkt scherpzinnig op dat de natuurbeschermingsmaatregelen dermate breed zijn geformuleerd, dat ze van toepassing zijn op bijna alle vormen van landgebruik. In wezen wordt daarmee – onderbouwd door het verdrag en onder het mom van “het beschermen van biodiversiteit” – al het land onder openbaar toezicht geplaatst. Het Biodiversiteitsverdrag zelf is in algemene termen geformuleerd; de implementatietekst is pas *na* ratificatie van het verdrag toegevoegd.

De details van de implementatie staan in een meer dan 1000 pagina's tellend document de 'Global Biodiversity Assessment' (GBA), dat gepubliceerd werd in 1995 ⁽⁹⁸⁾. Na het document te hebben doorgeplozen, herhaalde Coffman dat de GBA, net als Habitat I, eigendomsrechten ondermijnt door het concept van vruchtgebruik in te voeren ⁽⁹⁸⁾. Hij lichtte de volgende opmerkelijke uitspraken uit het document (Paragraaf 11.2.3.1.2 en Paragraaf 12.7.5):

- **“Eigendomsrechten zijn niet absoluut en onveranderlijk**, maar eerder een complexe, dynamische en verschuivende relatie tussen twee of meer partijen, in ruimte en tijd.”
- “...Een optie om de achteruitgang van soorten tegen te gaan, is de **toewijzing van eigendomsrechten** om markten te creëren.”
- “Een gemeenschappelijk kenmerk van veel ecosystemen is dat de hulpbronnen niet-exclusief zijn in hun gebruik: ze hebben de aard van **lokale ... collectieve goederen**. [...] Eigendomsrechten kunnen nog steeds worden toegekend aan publieke milieugoederen, maar in dit geval moeten ze beperkt worden tot **vruchtgebruiks- of gebruikersrechten**. Oogstquota, emissievergunningen en ... ontwikkelingsrechten ... zijn alle voorbeelden van dergelijke rechten.”
- “Het punt hier is dat de **herverdeling van eigendomsrechten de herverdeling van bezittingen impliceert**.”

Coffman waarschuwde bovendien dat waar Habitat I slechts een verklaring was, de GBA onder het Biodiversiteitsverdrag de status heeft van een juridisch bindende overeenkomst ⁽⁹⁸⁾.

Het Wildlands Project

In de GBA, waar gespecificeerd wordt hoe de doelen van het Biodiversiteitsverdrag moeten worden geïmplementeerd, wordt een systeem voorgesteld van beschermde natuurgebieden, omgeven door “bufferzones” die met elkaar door “corridors” (gangen) verbonden zijn – en verwijst naar het Wildlands Project als een voorbeeld van dit ontwerp. *Het Wildlands Project: Plotting a North American Wilderness Recovery Strategy*, gepubliceerd in een speciale uitgave van het tijdschrift *Wild Earth* in 1992, was het eerste document dat het “reservaat-buffer-corridor”-model introduceerde.

De vijf auteurs van “The Wildlands Project Mission Statement” waren:

- Dave Foreman, oprichter van het Rewilding Institute en radicale en misantropische milieuactivist, die in het verleden was veroordeeld voor een samenzwering om hoogspanningsleidingen op te blazen ^(101; 102).
- Dr. Reed Noss, volgens wie “de collectieve behoeften van niet-menselijke soorten voorrang moeten krijgen op de behoeften en verlangens van mensen”, die later het concept van ecosysteembehoud uitwerkte met subsidies van The Nature Conservancy en de National Audubon Society ⁽¹⁰¹⁾.
- John Davis, die later directeur werd van het Rewilding Institute.
- David Johns, een adjunct-professor politieke wetenschappen aan Portland State University, die later de eerste uitvoerend directeur van het Wildlands Project werd, en medeoprichter van het Yellowstone to Yukon Conservation Initiative, dat tot doel heeft een 2000 mijl lange Yellowstone-to-Yukon ecoregio te installeren ^(103; 104).
- Michal Soulé, een natuurbeschermingsbioloog en voorstander van rewilding.

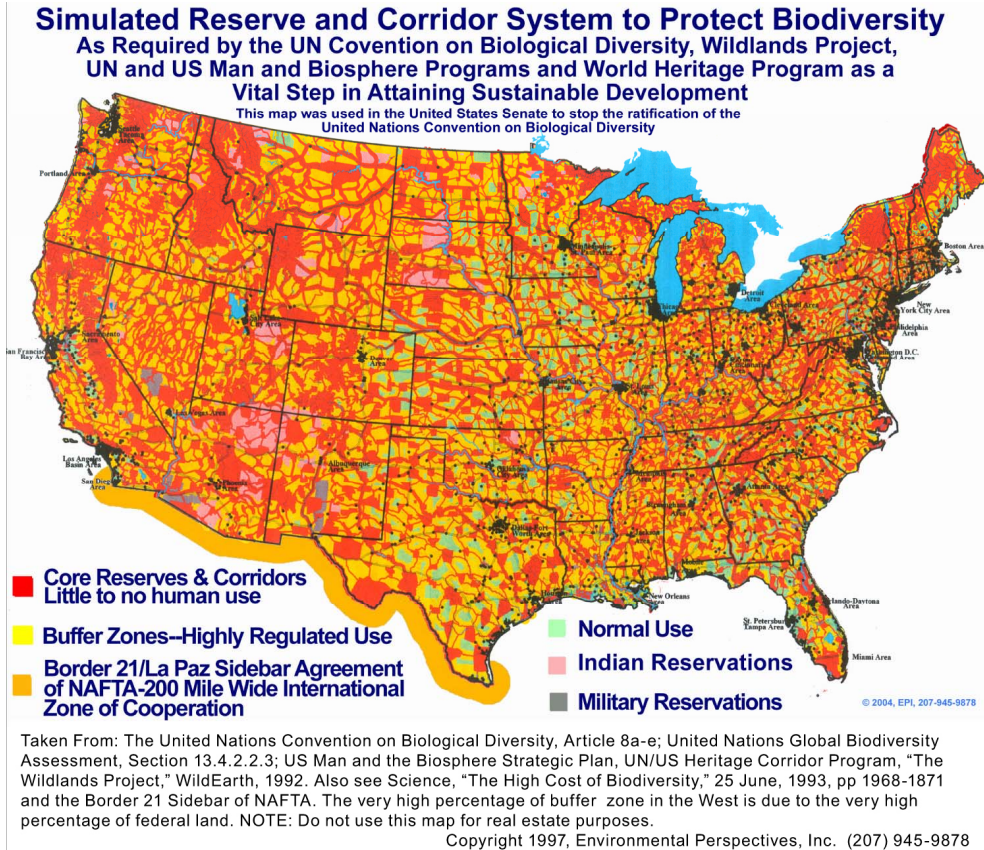
Om de denkwijze en reikwijdte te doorgronden van wat deze en andere invloedrijke “wilde aarde”-voorvechters voor ogen hadden, is het de moeite waard om hun missieverklaring uitgebreid samen te vatten:

- Foreman en co-auteurs stellen een “gewaagd plan” voor om “de ecologische rijkdom en inheemse biodiversiteit van Noord-Amerika te helpen beschermen en herstellen door de oprichting van **een aaneengesloten systeem van reservaten**”.
- Hun visie is “eenvoudig”: “We leven voor de dag waarop grizzlyberen in Chihuahua een **ononderbroken verbinding** hebben met grizzly’s in Alaska; waarop populaties van de grijze wolf zich overal, van New Mexico tot Groenland, voordoet; waarop uitgestrekte ononderbroken bossen en vloeiende vlaktes weer floreren en pre-Columbiaanse planten- en dierenpopulaties ondersteunen.”
- Hun visie is ook “**continentaal**” – “van Panama en het Caribisch gebied tot Alaska en Groenland” – en vraagt om de herintroductie van **grote roofdieren**.
- Ze erkennen dat de aarde “gekoloniseerd is door mensen” en betreuren het gebrek aan precolumbiaanse “**echte wildernis**” die “vrij is van industriële menselijke interventie” (dat wil zeggen, vrij van “wegen, dammen, gemotoriseerde voertuigen, hoogspanningslijnen, overvliegende vliegtuigen of andere artefacten van de beschaving”).

- Om hun visie van uitgestrekte landschappen zonder menselijke activiteit te bereiken, stellen ze het eerdergenoemde systeem van “**kernreservaten**”, **bufferzones en corridors voor**.
- Daarnaast pleiten ze voor **herstel** van “reeds aangetaste” landschappen buiten het systeem van reservaten. Onheilspellend genoeg (want wie had ooit gedacht dat dit radicale plan van een stel anarchistische milieuactivisten voet aan de grond zou krijgen), stellen ze zich voor dat “de implementatie van zo’n systeem **vele decennia in beslag zou nemen**”.
- Tot slot beweren ze dat hun “nieuwe agenda” is “gebaseerd op de behoeften van **alle leven, in plaats van alleen menselijk leven**”, een verklaring die een voorbode is van de “Rechten van de Natuur”-beweging, die rivieren en natuurgebieden een rechtspersoonlijkheid wil geven, en van het verwijderen van het concept ‘mensenrechten’ in de voorgestelde wijzigingen van de Internationale Gezondheidsreglementen van de WHO ⁽¹⁰⁵⁾.

Als het Wildlands Project volledig geïmplementeerd zou worden, zou het minstens de helft van de VS in beschermde gebieden veranderen ^(101; 106). Om te begrijpen waar mensen nog zouden mogen wonen in het “Wildlands”-systeem, is de kaart van het Wildlands Project informatief.

Figuur 11: Gesimuleerd reservaat- en corridorsysteem om biodiversiteit te beschermen zoals vereist door het VN-Verdrag inzake biologische diversiteit, het Wildlands Project, de VN en andere programma's voor duurzame ontwikkeling

Natuurbehoud verovert de wereld

Het Wildlands-model werd in de daaropvolgende decennia de blauwdruk voor wereldwijde inspanningen voor het behoud van ecosystemen. Het is de belangrijkste reden waarom mensen van hun land worden verdronen en, in het geval van vissers, van hun visgronden. Het model is zeer succesvol, zo blijkt uit een wereldwijde evaluatie die door de VN Conventie voor Biologische Diversiteit in 2005 werd gepubliceerd (p. 86):

"Hoewel in dit overzicht slechts een deel van de lopende initiatieven wordt beschreven, worden niettemin 168 ecologische netwerken, corridors en vergelijkbare projecten getraceerd, plus 26 vliegroutes, 459 'Man and Biosphere Reserves' (Mens en Biosfeer reservaten) en 11 overeenkomsten in het kader van het Verdrag van Bonn, om populaties van migrerende soorten in stand te houden."⁽¹⁰⁷⁾

Deze ecologische netwerken (gedefinieerd als "streng beschermde gebieden, gebufferd en verbonden door groene corridors") strekken zich over de hele wereld uit – ze zijn te vinden in Noord- en Zuid-Amerika, Afrika, Europa, Azië, Australië en zelfs in Rus-

land. Het overzicht (pp. 87, 89) specificeert een aantal kenmerken van beschermde gebieden:

- Ze worden niet hoofdzakelijk door nationale regeringen (met een wetgevend proces) gecreëerd, maar worden vaak geïnitieerd door ngo's en, in sommige gevallen, "regionale regeringen".
- In plaats van te worden geleid door de centrale overheid, worden ze door "vele partners" geleid.
- Ze zijn "gepland als onderdeel van nationale, regionale en internationale systemen".
- Het zijn "gemeenschapsgoederen" van "internationaal belang" ⁽¹⁰⁷⁾.

Met andere woorden, de ecologische reservaten overschrijden landsgrenzen en overspannen ook verschillende bestuursniveaus. Het wordt duidelijk dat deze constructie de soevereiniteit van de natiestaat ondermijnt.

Een leger van ngo's implementeert de natuurbeschermingsagenda

In 1968 nam UNESCO Resolutie 1296 aan, waardoor ngo's een raadgevende status bij de VN konden krijgen. Hierdoor kregen ze een plaats aan de tafel waar VN-beleid ontwikkeld werd – beleid dat vervolgens wereldwijd door diezelfde ngo's geïmplementeerd werd ⁽¹⁰¹⁾. In wezen creëerde dit een vijfde colonne die zich voor doet als spontaan georganiseerde burgerinitiatieven. Tijdens de Rio-conferentie namen maar liefst 1400 geaccrediteerde ngo's formeel deel aan de officiële procedures, daarnaast namen "duizenden anderen" deel aan een parallel gepland "Global Forum" ⁽¹⁰⁸⁾.

De activiteiten van deze ngo's omzeilen en ondermijnen de activiteiten van natiestaaten. Brannan belichtte in 2014 hoe ngo's "de machinerie vormen waardoor de nadruk komt te liggen bij beleidsvorming en -uitvoering door de VN. De ngo's hebben zitting in de hoogste bestuurskamers van de VN tot in lokaal opererende districtscommissies en gemeenteraden (zie **The NGO Toolbox**) ⁽¹⁰¹⁾. Enkele van de belangrijkste ngo-speleers in deze "machinerie" zijn, volgens Brannan, de International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), het World Wide Fund for Nature of WWF (in de VS en Canada het World Wildlife Fund genoemd), het World Resources Institute en, in de VS, de Sierra Club.

De ngo-gereedschapskist

Ngo's gebruiken een breed scala aan instrumenten om de publieke opinie te beïnvloeden en VN-beleid te implementeren ^(101; 107). Enkele instrumenten zijn:

- Lobbyen op alle overheidsniveaus
- Produceren van onderzoeksrapporten die VN-beleid ondersteunen

- Het maken van documentaires en voeren van reclame- en andere mediacam-pagnes voeren die VN-doelen ondersteunen
- Integratie van Agenda 21 ideologie in onderwijscurricula
- Het inzetten van ‘Lawfare’ – ondernemen juridische stappen om tegenstanders te uit te schakelen
- Het ondersteunen van landhervormingen en beïnvloeden van ruimtelijke ordening
- Aanvallen van andersdenkenden
- Opzetten van gemeenschapsbossen
- Opzetten van bosbouw- en andere certificeringssystemen
- Aanbieden van trainingen
- Creatie van erfdiensbaarheid voor natuurbehoud (andere bestemmingen zijn dan niet langer mogelijk)

Wildlands: Het parlement heeft er nooit over gestemd

In 1994 werd het Biodiversiteitsverdrag in stemming gebracht in de Amerikaanse Senaat. Op de dag van de stemming slaagden activisten erin Senator Kay Bailey Hutchison (R-TX) een kopie te sturen van de Global Biodiversity Assessment, tezamen met de landkaarten die aantoonden hoe de VS eruit zou zien als het Wildlands Project geïmplementeerd zou worden. Slechts een uur voor de stemming presenteerde Hutchison deze materialen in de Senaat. Hierna trok de toenmalige Senaatsleider George Mitchell (D-ME) zich terug uit het verdrag en is er vervolgens nooit over het verdrag gestemd ^(98; 106).

Ondanks het ontbreken van een formele stemming werd de bioconservatie-agenda in de VS gewoon geïmplementeerd. In juni 1993 richtte president Bill Clinton, via presidentieel decreet (executive order) nr. 12852, de ‘President’s Council on Sustainable Development’ op om richtlijnen te ontwikkelen voor de implementatie van Agenda 21 ^(101; 109). Tot de raadsleden behoorden ngo-leiders zoals Jonathan Lash (voorzitter van het World Resources Institute (WRI) en Jay D. Hair (voorzitter van de IUCN), evenals ‘groen’ georiënteerde regeringsambtenaren, kabinetsleden en bedrijfsleiders.

In augustus van datzelfde jaar, wierp de Environmental Protection Agency (EPA) zich op als “katalysator van de nationale visie op verandering” door onder andere “richtlijnen en verordeningen te wijzigen om ecosysteembescherming te bevorderen” ⁽¹¹⁰⁾. De EPA stelde dat de uitvoerende macht “een nationaal beleid voor ecosysteembeheer zou moeten ontwikkelen dat gezamenlijk, door de betreffende federale agentschappen, naar aanleiding van presidentiële decreten (executive order)” geïmplementeerd zou moeten worden en “gecoördineerde initiatieven voor ecosysteembescherming tussen federale, staats- en lokale overheden” zou moeten ontwikkelen.

De President's Council on Sustainable Development en de EPA waren niet de enige partijen die zich op de implementatie van Agenda 21 en de bijbehorende plannen toelegden. Clinton vroeg daarnaast de milieuagentschappen "nationaal beleid te evalueren... in het licht van internationaal beleid en internationale verplichtingen" (zoals het Verdrag inzake biologische diversiteit en Agenda 21). Ook verzocht hij hen een strategie te ontwikkelen om "nationaal beleid aan te passen teneinde internationale doelstellingen te behalen" ⁽⁹⁸⁾.

Coffman is erg kritisch over deze buitensporige invloed van dergelijke instanties:

"Het wijzigen van nationaal beleid is een grondwettelijke verantwoordelijkheid van het Amerikaanse Congres, niet van de uitvoerende macht en zeker niet van federale agentschappen. Toch geloven bepaalde bureaucraten dat hun verantwoordelijkheid voor internationale doelstellingen belangrijker is dan de Amerikaanse grondwet en hun mandaat om het Amerikaanse volk te dienen." ⁽⁹⁶⁾

Tijdens zijn presidentschap verleende Clinton diplomatieke immuniteit aan maar liefst 21 internationale instellingen, waaronder de ngo's voor milieubescherming die vertegenwoordigd waren in de raad van de president, zoals de IUCN. Deze diplomatieke immuniteit kan in sommige gevallen ook bij extensie naar leden uitgebreid worden ⁽¹¹¹⁾. Het is niet duidelijk of dit bij de IUCN het geval is.

Op de website van de IUCN is te lezen: "De International Union for Conservation of Nature is een unie van lid-organisaties, samengesteld uit zowel overheids- als maatschappelijke instanties. Door gebruik te maken van de ervaring, middelen en het bereik van de meer dan 1400 lid-organisaties en de inbreng van zo'n 15.000 deskundigen, is de IUCN de wereldwijde autoriteit op het gebied van de toestand van de natuurlijke wereld en de maatregelen die nodig zijn om deze te beschermen." ⁽¹¹²⁾

Kortom, via een stapsgewijze aanpak werd het Wildlands-plan geïmplementeerd als onderdeel van andere wetten (zoals de wet voor schone lucht, Clean Air Act, en de wet ter bescherming van bedreigde diersoorten, Endangered Species Act), door administratieve maatregelen die werden afgedwongen door de EPA en internationale ngo's, waaronder, in het geval van de IUCN, organisaties die diplomatieke immuniteit genoten ⁽¹⁰¹⁾.

Natura 2000: Wildlands in Europa

De EU, zelf een regionaal bestuursorgaan zonder democratische verantwoordingsplicht ⁽¹¹³⁾, heeft de Wildlands-blauwdruk geïmplementeerd via het Natura 2000-programma, waarin bescherming van de natuur, dieren en hun habitat in EU-wetgeving zijn vastgelegd. Het programma beslaat 18% van het landoppervlak in de EU en 8% van het zeegebied. Het is daarmee het grootste ecologische netwerk ter wereld ⁽¹¹⁴⁾.

En dat brengt ons weer bij de Nederlandse boeren en vissers. De boeren "moeten weg", omdat ze in de bufferzones rond Natura 2000-gebieden wonen. De vissers verliezen hun visgronden vanwege deze beschermde wateren en de windmolenparken op zee.

Terwijl de VS een groot deel van deze agenda onder de rader uitvoert, doen de Nederlandse overheidsinstanties geen poging om te verbloemen waar ze hun orders vandaan halen. In het document “Noordzeeprogramma 2022-2027” stelt de regering het volgende: “Het ecosysteem van de Noordzee houdt zich niet aan staatsgrenzen [...] Dit impliceert dat ook het beleid en het beheer internationaal moeten zijn georiënteerd. Nederland plaatst de visie, ambities en opgaven voor de Noordzee nadrukkelijk in deze internationale context. De internationale ontwikkeling van visie en beleid voor de Noordzee geeft dus in belangrijke mate richting aan het nationale beleid en beheer”⁽⁶¹⁾. Wat met “internationale context” wordt bedoeld, is op te maken uit de lijst aangehaalde internationale verdragen die leidinggevend zijn bij vormgeving van nationaal beleid:

- Het VN-Verdrag inzake Biodiversiteit (UN Bioversity Convention)
- De Sustainable Development Goals (SDG's) van de VN-doelen voor duurzame ontwikkeling en mijlpaalindicatoren in de uitrol van Agenda 21
- De VN-klimaatakkoorden van Parijs (UN Paris Climate Accords)
- Het regionale OSPAR-verdrag (OSlo-PARIjs, “Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan”)
- EU-specifieke mechanismen zoals de EU-kaderrichtlijn mariene strategie, de Europese Richtlijn maritieme ruimtelijke ordening, Kaderrichtlijn water en de Europese ‘Green Deal’

De vraag rijst of Nederland nog wel een soevereine staat is, of inmiddels is gereduceerd is tot een uitvoeringsorgaan onder regie de EU en de VN.

Het nastreven van het recht op leven, vrijheid en ... eigendom

De beroemde zin van Thomas Jefferson in de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring “Life, Liberty and the pursuit of Happiness” (Leven, Vrijheid en het streven naar Geluk) werd oorspronkelijk geformuleerd door de 17e-eeuwse filosoof John Locke. Locke verwoordde het echter op een iets andere manier: “Nastreven van het recht leven, vrijheid en landgoed (eigendom).”⁽¹¹⁵⁾ Voor Locke vormde privébezit, en de bescherming ervan door de wet, de basis van individuele vrijheid. Henry Lamb, auteur van *The Rise of Global Governance*, voorzitter van Sovereignty International, die zich actief tegen de ‘duurzame’ agenda verzette, lichtte het belang van eigendomsrecht voor individuele vrijheid als volgt toe:

“Voor de grondleggers van de Amerikaanse grondwet was eigendom net zo heilig als leven en vrijheid. Het onvervreemdbare recht op privébezit – en de zeggenschap over het gebruik ervan – is misschien wel het belangrijkste uitgangspunt dat zorgde voor de groei en welvaart van Amerika. Het is een recht dat momenteel systematisch wordt uitgehouden. Privaat grondbezit is niet verenigbaar met socialisme, communisme of met mondiale bestuur door de Verenigde Naties. Stalin, Hitler, Castro en Mao – wat ze gemeen hebben, is dat ze stappen ondernamen om land met geweld te nationaliseren. Dit

was een essentiële eerste stap naar de totale controle over hun burgers. De VN, zonder het gebruik van militair geweld, probeert hetzelfde resultaat te bereiken.”⁽¹¹⁶⁾

In zijn artikel *Why property rights matter* (Waarom eigendomsrechten van belang zijn) legt Coffman uit dat activa alleen welvaart kunnen genereren als eigendomsrechten beschermd zijn. Als er een gebrek is aan bescherming door de wet, of als er verstikken-de regels op het gebruik van eigendom gelden, dan kunnen bezittingen niet worden gebruikt als onderpand voor investeringen. Doordat er geen toegang is tot kapitaal, genereren de bezittingen geen welvaart⁽¹¹⁷⁾.

Dat eigendom de basis is voor het genereren van rijkdom en individuele onafhankelijkheid, wordt prachtig geïllustreerd in het persoonlijke verhaal over zijn grootvader, van auteur en landbouwingenieur Jan Douwe van der Ploeg:

“De agrarische geschiedenis van Europa kent belangrijke periodes waarin landloze mensen met alle mogelijke energie en vernuft grond probeerden te verwerven om te gaan boeren en zo op z'n minst een minimum aan autonomie, waardigheid en welzijn te bereiken. Mijn grootvader [...] was een landarbeider, een hannekemaaiër, die soms naar Holland trok, dan weer naar Duitsland, om er te maaien en te melken – voor anderen. Op één van zijn tochten ontmoette hij een jonge vrouw. Ze zou later mijn oma, mijn beppe, worden. Ze verloofden zich om vervolgens zeven jaar hard te werken, allebei, en te sparen totdat ze genoeg hadden om een koe en een varken te kopen. Die werden beschouwd als het minimum dat nodig was om te trouwen, een gezin te stichten, een lapje grond te huren en te gaan boeren. Een eigen boerderij en het vermogen om dat bedrijfje door hard en doordacht werk te ontwikkelen, was hun trots en het stelde hen in staat één van hun kinderen naar de ULO en vervolgens naar de kweekschool te sturen. Die zoon werd schoolmeester en kon, enkele decennia later, zijn zoon naar de toenmalige Landbouwhogeschool sturen. Zo werkt emancipatie – en dat is precies wat de hedendaagse ordening van productie, verwerking, distributie en consumptie van voedsel misgunt aan miljoenen mensen, mensen die allemaal dorsten naar emancipatie.”⁽¹⁴⁾

Met de vernietiging van eigendomsrechten worden mensen afhankelijker van degenen die het land, hun huizen, de wegen, het transport en de voedselproductiemiddelen bezitten. Het brengt hen niet alleen in een staat van afhankelijkheid, maar het reduceert hen uiteindelijk tot slavernij. Het is veelzeggend dat in het Romeinse recht de vruchtgebruikrechten gedefinieerd werden als de relatie tussen een meester en een slaaf.

Wie bezit het land?

“Je zult niets bezitten...”

- Wereld Economisch Forum

De centralisatie van de voedselproductie maakt deel uit van een bredere trend ‘financialisering’ van de landbouw en een landroof die wereldwijd plaatsvindt ^(58; 59). Deze stormloop op landbouwgrond is bekend en goed gedocumenteerd in het zuidelijk halfrond, maar het doet zich ook voor in de voormalige Oostbloklanden, Canada, de Verenigde Staten, Oekraïne en Europa ⁽⁵⁸⁾.

In de VS bijvoorbeeld, is Bill Gates een van de grootste grondbezitters met bijna 109.265 hectare land, die hij in 2022 uitbreidde met de aankoop van 850 hectare land in North Dakota ⁽¹¹⁸⁾. Ook de Chinezen kopen, via private bedrijven, Amerikaans land. Joseph Mercola meldt dat zij momenteel voor 1,4 miljard dollar aan Amerikaans landbouwgrond bezitten ⁽¹¹⁹⁾. Van der Ploeg en coauteurs beschrijven in het artikel ‘Land concentration and land grabbing in Europe: a preliminary analysis’ hoe in heel Europa via tussenpersonen land op ondoorzichtige wijze wordt aangekocht door grootkapitaal en buitenlandse partijen, met deals in Roemenië, Bulgarije, Polen en Hongarije. Daarbovenop zorgen Europees landbouwbeleid en -subsidies voor een concentratie van grondbezit dat, volgens Van der Ploeg, “grote elitebedrijven bevoordeelt, kleine boerderijen marginaliseert en toekomstige boeren uitsluit.” ⁽⁵⁸⁾

Over de oorlog in Oekraïne is minder bekend dat de door het Westen geboden hulp wordt verleend op voorwaarde van het opzetten voor handelsmarkt voor Oekraïens, zeer vruchtbaar, land. Terwijl Oekraïense burgers voor hun land vechten en aan het front sterven, wordt hun land verkocht aan oligarchen en grote landbouwbedrijven “met hulp en financiering van westerse financiële instellingen” ⁽¹²⁰⁾. Frédéric Mousseau, coauteur van het rapport *War and Theft: The Takeover of Ukraine’s Agricultural Land* schrijft (zoals geciteerd door *Off-Guardian* journalist Colin Todhunter):

“Ondanks het feit dat de oorlog centraal staat in de nieuwscyclus en het internationale beleid, is er weinig aandacht besteed aan de kern van het conflict: wie beheert de landbouwgrond in het land dat bekend staat als de graanschuur van Europa. Het antwoord op deze vraag is cruciaal om te begrijpen welke grote belangen in deze oorlog spelen.” ⁽¹²⁰⁾

Todhunter schetst de financiële stromen:

“De meeste agrobedrijven hebben aanzienlijke schulden bij westerse financiële instellingen, in het bijzonder bij de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling, de Europese Investeringsbank en de Internationale Financieringsmaatschappij – de tak van de Wereldbank die zich bezighoudt met de particuliere sector. Tezamen zijn deze instellingen belangrijke kredietverstrekking geweest voor de Oekraïense agro-industrie, met in de afgelopen jaren bijna 1,7 miljard dollar aan leningen aan slechts zes van de grootste landeigendomsbedrijven van Oekraïne.” ⁽¹²⁰⁾

Daarnaast is er het fenomeen “green grabbing”, het opkopen van landbouwgrond voor bosbehoud en klimaatmitigatie. Verder zorgt oprukkende verstedelijking voor het verdringen landbouwgrond door speculatie op het waardeverschil tussen landbouwgrond en niet-landbouwgrond ⁽⁵⁸⁾.

Doordat de landbouwsector steeds meer wordt gefinancierd door een golf van vreemd vermogen (equity) gerelateerde investeringen ^(58; 60; 121), gaan landroof en centralisatie van de voedselproductie hand in hand.

Volgens onderzoekster Jennifer Clapp zorgden beursgenoteerde investeringsfondsen in de periode 2010-2014 voor een derde van de financiële investeringen in de hele agrofoodsector ⁽⁶⁰⁾. Naast publieke fondsen zijn private investeringen in de landbouwsector drastisch toegenomen in de laatste 20 jaar, zo blijkt uit het onderzoek “Barbarians in the barn: private equity sinks its teeth into agriculture” (Barbaren in de schuur: private equity zet zijn tanden in de landbouw), dat werd uitgevoerd door GRAIN, een non-profit organisatie die kleine boeren ondersteunt. In 2004 richtten slechts zeven private investeringsfondsen zich op land en landbouw; in 2009 was dat aantal gestegen tot 55 en begin 2020 waren er meer dan 300 fondsen actief. Samen waren deze investeringen goed voor bijna 300 miljard dollar ⁽¹²¹⁾. Het artikel beschrijft de impact van dergelijke ‘private equity’-investeringen op lokale gemeenschappen:

“Voor velen boezemt alleen al de term ‘private equity’ angst in, omdat zoveel deals ertoe hebben geleid dat werknemers in de opgekochte ondernemingen worden ontslagen, managementteams vervangen, de bedrijven worden gestript van hun eigen vermogen, belast met schulden. Die bedrijven zijn lamgelegd en worden uiteindelijk gesloten.”

Hetzelfde handjevol grote vermogensbeheerders (BlackRock, Vanguard, State Street, Fidelity en Capital Group) speelt de hoofdrol in deze fondsen. Clapp beschrijft het proces:

“Om te beginnen fungeert een klein aantal grote vermogensbeheerders als tussenpersonen die enorme sommen geld doorsluizen naar aandelen in beursgenoteerde transnationale agribusinessbedrijven, via een verscheidenheid aan beleggingsfondsen die beleggers in staat stellen zicht op de sector te krijgen. Ten tweede blijkt uit gegevens over bedrijfseigendom, dat diezelfde grote vermogensbeheerders tot de grootste aandeelhouders van de dominante agribusinessbedrijven behoren.” ⁽⁶⁰⁾

Het fenomeen waarbij verschillende bedrijven in een sector dezelfde eigenaren hebben, wordt “common ownership” (gemeenschappelijk eigendom) genoemd.

Van der Ploeg en zijn collega's waarschuwen ervoor dat de combinatie van landroof en centralisering van voedselproductie kan leiden tot een “potentieel explosieve situatie” ⁽⁵⁸⁾. Omdat de markt wordt overspoeld met goedkope producten van landbouwbedrijven die profiteren van schaalvoordelen en goedkope middelen op de wereldmarkt, leveren kleinere boeren een “moeizame strijd” om winstgevend te blijven. Terwijl de kleine boeren failliet gaan, pikken de bedrijven en aandelenbeleggers het land in, waardoor een zichzelf versterkende feedbackloop ontstaat. Tegelijkertijd creëren bovengenoemde marktkrachten aanzienlijke toetredingsdrempels voor iedereen die een landbouwbedrijf wil beginnen.

De landroof versnelt...

De uitvoering van het plan om land en zee onder VN-beheer te brengen, versnelt op meerdere fronten. Bijvoorbeeld:

- In 2021 kondigde de VN het “Decennium voor Ecosysteemherstel” aan. Hieraan werken het VN-Milieuprogramma UNEP, de Voedsel- en Landbouworganisatie FAO, de Wereldbank en de IUCN samen ter “bescherming en het herstel van ecosystemen over de hele wereld” te vergroten ⁽¹²²⁾.
- In december 2022, tijdens de VN-biodiversiteitsconferentie (COP 15) in Montreal, Canada, kondigde de VN nieuwe doelen aan voor het behoud van biodiversiteit, inclusief plannen om zowel het behoud als het herstel van de natuur te uit te breiden tot “ten minste 30%” in 2030.
- De doelstelling voor natuurbehoud geldt voor “ten minste 30% van het land, de binnenwateren, de kustgebieden en de oceanen in de wereld”; de doelstelling voor natuurherstel luidt: “ten minste 30% van de aangetaste ecosystemen op het land, in de binnenwateren, aan de kust en op zee” ⁽¹²³⁾.
- In lijn met de VN heeft ook de EU haar doelen voor biodiversiteitsbeleid voor 2030 opgesteld. Met 18% van het landoppervlak en 8% van het zeegebied al aangewezen als beschermd gebied, wil de EU de totale oppervlakte van beschermde gebieden verhogen tot 30% van land en zee ⁽²³⁾, en daarvan – via de controversiële “Natuurherstelwet” die in juni 2023 werd aangenomen – ten minste 20% van beide gebieden herstellen. Het ambitieuze doel voor 2050 is het herstel van “alle ecosystemen die herstel behoeven” ⁽¹²⁴⁾.

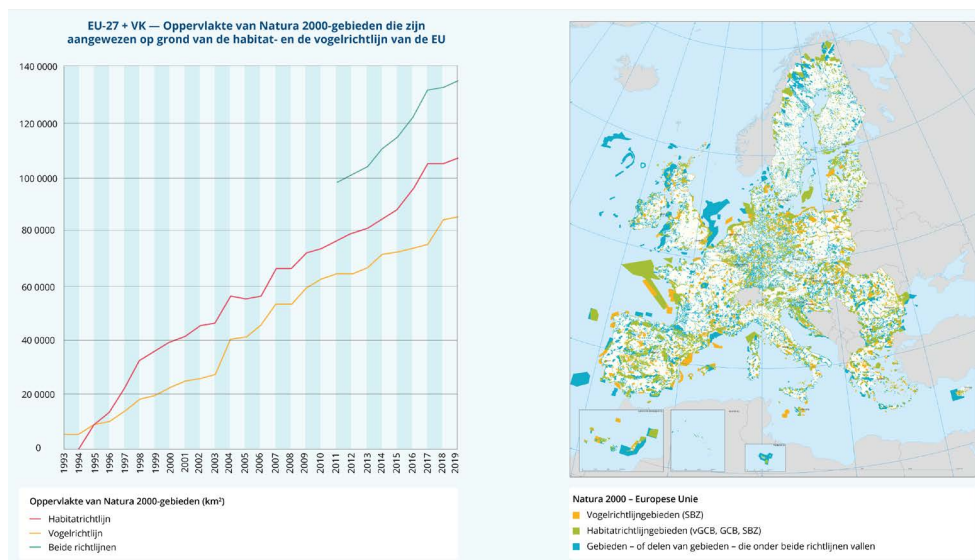
Zoals deze initiatieven aangeven, zetten de VN en de EU in op “behoud” en “herstel” van de natuur. De normen voor de te behouden “biodiversiteit” zijn nogal arbitrair. Welke oorspronkelijke standaard in het verleden moet behouden of hersteld worden?

Het beleidsdocument “North Sea Programme 2022-2027” (p. 32) laat zien hoe complex (en onrealistisch?) het stellen van een ‘baseline’ is: “*De deels natuurlijke en deels door mensen veroorzaakte dynamiek maakt het formuleren en beoordelen van maatregelen om voor de verschillende componenten van het Noordzee-ecosysteem een goede milieutoestand te behalen een complexe exercitie. Alleen al het bepalen van een historische referentie is lastig. Kennis over de toestand in het verleden is in veel gevallen fragmentarisch of anekdotisch. Daarnaast verschuift in de tijd ook het breed gedragen beeld van wat oorspronkelijk en/of natuurlijk is; de zogenaamde shifting baseline. Er zijn ook nog veel kennisleemten rondom het functioneren van het complexe dynamische Noordzee-ecosysteem en de invloeden van het fysieke gebruik, de toenemende CO₂-concentraties en de temperatuurstijging van de zee op de draagkracht van dit ecosysteem.*” ⁽⁶¹⁾ Volgens deze redenering verstoort de schaduw van een vissersboot de natuur, maar de wieken van een windturbine doen dat niet; stikstof afkomstig uit de landbouw mag “habitats” niet verstoren, maar windmolenparken op zee creëren “positieve effecten” wanneer zich een nieuw ecosysteem eromheen vormt ⁽¹²⁵⁾.

Wat betekent de hersteldoelstelling? De Europese Commissie licht toe: “Niet alle herstelde gebieden hoeven beschermde gebieden te worden. De meeste zullen dat niet worden, omdat herstel economische activiteit niet uitsluit. Bij herstel gaat het erom samen met de natuur te leven en te produceren door overal meer biodiversiteit terug te brengen, ook in de gebieden waar economische activiteit plaatsvindt zoals bijvoorbeeld beheerde bossen, landbouwgrond en steden.”⁽¹²⁶⁾ Aangezien de gebieden die buiten de natuurbehoud-zones voor natuurherstel in aanmerking komen niet mogen “verslechteren”, is er terechte angst – zelfs in het huidige Nederlandse kabinet, dat nauw samenwerkt met de EU en de VN – dat de hersteldoelen economische activiteiten zoals het bouwen van huizen kunnen tegenhouden⁽¹²⁷⁾.

Volg je deze redenering, dan wordt het logisch de veengebieden die Nederland 2000 jaar geleden bedekten terug te brengen, zandkastelen op de bodem van de zee te beschermen, of, zoals Amerikaanse beleidsmakers voorstellen, de Amerikaanse natuur conform het pre-Colombiaanse tijdperk te herstellen.

Figuur 12: EU-27 + VK - Oppervlakte van Natura 2000-gebieden krachtens de Habitat- en Vogelrichtlijnen van de EU

Bron: <https://www.eea.europa.eu/nl/ema-signalen/eea-signalen-2021/articles/herstel-van-de-natuurlijke-wereld>

Operatie Natuur‘herstel’

Tot de hersteldoelen van de EU behoren het herstellen van drooggelegde veengebieden die nu voor landbouw worden gebruikt, het vergroten van de biodiversiteit in landbouwecosystemen, het verwijderen van rivierdammen en het herstellen van de sedimentbodem van mariene habitats (bodemsleepnetvisserij wordt verboden) ⁽¹²⁸⁾.

Terug van weggeweest: veengebieden

Een groot deel van het Nederlandse land ligt onder zeeniveau. Vroeger was het een groot moeras dat de helft van de tijd onder water stond. De Romeinse historicus Plinius de Oudere beschreef de situatie in 47 na Christus in zijn *Naturalis Historia*:

“Tweemaal per dag overstroomt de oceaan een groot deel van hun gebied, zodat het niet goed uit te maken is of dit land tot de zee of tot het land gerekend moet worden. Daar probeert een armzalig volk in leven te blijven door huizen te bouwen op steile heuveltjes. Die heuveltjes zijn met handkracht opgeworpen tot een hoogte die net boven de hoogste vloed uitsteekt. Bij vloed lijken zij schipbreukelingen. Zij leven van vis die zij met netten in het slijk vangen. Zij verwarmen hun verkleumde leden door modder te verbranden, die zij meer door de wind dan door de zon hebben laten drogen. Zij drinken niets dan regenwater, dat zij in een kuil voor hun woning bewaren. [...] En deze volkeren spreken van slavernij als ze vandaag de dag door het Romeinse volk overwonnen worden!” ⁽⁶⁹⁾

Er is een gangbare grap over Nederland: “God schiep de wereld, maar de Nederlanders schiepen Nederland.” De Nederlanders hebben de moerassen en veengebieden drooggelegd en met een ingenieus systeem van sloten, dijken en windmolens het land teruggewonnen en in vruchtbare grond veranderd. En wat is het doel van de EU? “Het herstellen van drooggelegde veengebieden voor agrarisch gebruik”! Volgens boeren Bergeman en Brouwer zijn veel weilanden al veranderd in moerassen en in de gebieden waar dit is gebeurd, eten de koeien het gras niet.

Herstellen van biodiversiteit in de landbouw

De EU-natuurherstelwet beoogt een toename van “graslandvlinders, boerenlandvogels, organische koolstof in akkerland, minerale bodems en landschapselementen met een hoge diversiteit op landbouwgrond” in “landbouwecosystemen”. Wie wil dat nou niet? Om dit doel goed te kunnen begrijpen, moet je het zien in de context van de biodiversiteitsdoelen van de ‘Green Deal’, die onder andere oplegt dat het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen tegen 2030 met 50% is verminderd ⁽¹²⁹⁾.

Op zich is dat een nobel streven. Maar boeren zijn decennialang zijn aangespoord een voor de natuur destructief model van industriële landbouw te volgen en zitten daardoor klem met schulden en lage winstmarges. Zelfs als ze zouden willen veranderen; ze hebben daar de middelen niet voor. De Rabobank verstrekt leningen voor schaalvergroting, maar is minder genereus in het financieren van andere soorten bedrijfsverandering.

Boer van Maanen schetst het dilemma:

“Ze hebben het over een ‘groene transitie’. Nou, als je het over transitie hebt van een systeem dat in 80 jaar ontstaan is, dat ga je nooit van je leven in een half jaar tijd veranderen. Als je dat wel wilt, dat kan, maar dat kost je idioot veel geld. Boeren hebben in een systeem geïnvesteerd en deze investeringen hebben een terugverdientijd. Het is niet eerlijk om te zeggen: ‘Nou, het is leuk dat je dat hebt gedaan, maar nu hebben we andere plannen.’”

De overgang naar een biologisch landbouwsysteem vergt niet alleen investeringen, maar ook tijd en kennis. In de eerste jaren daalt de productie van het land aanzienlijk. Verschillende boeren die ik sprak, vertelden dat het overgaan op een nieuwe aanpak totaal andere kennis vereist. De steun van boeren die de overgang al gemaakt hebben kan enorm helpen. Sri Lanka's ervaring met het van de ene op de andere dag verbieden van pesticiden en kunstmest laat zien waartoe door de overheid afgedwongen abrupte veranderingen leiden: voedseltekorten. In 2021 besloot de regering van Sri Lanka landbouwchemicaliën te verbieden, om de biologische productie te verhogen, de kosten van de import van landbouwchemicaliën te verlagen en het aantal ziektes als gevolg van het gebruik van pesticiden te verminderen; binnen een jaar daalde de rijsttoegst echter met bijna 40% ⁽¹³⁰⁾.

Bevrijden van rivieren... door het verwijderen van dammen

Net als je dacht dat natuurbeschermingsmaatregelen niet gekker konden worden, blijkt dat de Europese Commissie bezig is de “connectiviteit van rivieren” te herstellen door “barrières die de connectiviteit van oppervlaktewateren verhinderen, te identificeren en te verwijderen, zodat tegen 2030 ten minste 25.000 km rivier weer vrij kan stromen”, en vissen weer vrij kunnen zwemmen ⁽¹²⁸⁾.

Dammen kunnen schone waterkracht leveren. Ze worden ook gebruikt om zoetwaterreservoirs te creëren, die levens redden in tijden van droogte. Daarmee zijn ze zo mogelijk nog belangrijker dan voedsel. Onder de Franco-dictatuur in Spanje bijvoorbeeld, werden er veel dammen gebouwd om water op te slaan tijdens periodes van droogte. Die voorzien vele steden nog altijd van drinkwater en de boeren van water voor irrigatie. Daarnaast worden ze gebruikt om het waterpeil in rivieren te regelen om overstromingen te voorkomen ⁽¹³¹⁾.

Het verwijderen van dammen – die “artefacten van beschaving” – maakte deel uit van de Wildlands-visie, vanwaaruit het in wolliger bewoordingen in Agenda 21 belandde: “De complexe onderlinge verbondenheid van zoetwatersystemen vereist dat zoetwaterbeheer holistisch is (zoals in een waterwingebied) en gebaseerd op een evenwichtige afweging van de behoeften van mens en milieu.” ⁽²⁾. In haar Agenda 21-exposé *Behind the Green Mask* schreef Rosa Koire in 2011: “De strijd om dammen te slopen is al twintig jaar aan de gang. Beperkingen op commerciële visvangst, bescherming van diersoorten door middel van kreekomleidingen, reductie van de rivierstroomomleidingen, of vernietiging van dammen; het is allemaal voor het ‘algemeen belang’.” ⁽¹³²⁾

Ook schrijft ze dat er andere oplossingen zijn, zoals het aanbrengen van verschillende soorten visladders, die de voordelen van dammen behouden terwijl migratie van vissen mogelijk blijft. Maar dat is niet de “oplossing” die VN-bureaucraten zoeken. Alleen al in 2022 werden 65 dammen in de VS verwijderd; de staten die de meeste dammen verwijderden waren Ohio (11), Pennsylvania (10) en Virginia (6) ⁽¹³³⁾.

Maar de EU overtreft dit aantal. In 2021, een “recordjaar”, verwijderden 17 landen minstens 239 dammen, waarvan 108 in Spanje ⁽¹³⁴⁾. In april 2023, toen Spanje te kampen had met een van de ergste droogtes in 50 jaar, stelde het blad *The Local* de vraag: “Waarom vernietigt Spanje tijdens een droogte dammen?” ⁽¹³¹⁾.

Herstel van ‘oorspronkelijke wildernis’: Rewilding

Zoals *WildEarth* in het Wildlands Project document stelt, is het niet genoeg om de wildernis mensvrij te maken. “Echte wildernis” vereist de herintroductie van grote roofdieren, dit wordt ook ‘rewilding’ genoemd. Een deel van het ngo-leger zet zich actief in voor dit onderdeel van de Wildlands-visie.

Al in 2011 schreef Koire: “In het hele land, in steden die grenzen aan vrije natuur, begeven zich steeds meer bergleeuwen, beren, coyotes, poema’s en bobcats in bevolkte gebieden” (p. 57) ⁽¹³²⁾.

In de EU werkt de ngo ‘Rewilding’ aan de herintroductie van roofdieren in projecten, zoals “Living on the Edge”. Hiermee probeert de club het bewustzijn ten aanzien van roofdieren in Centraal-Europa te vergroten en “co-existentie” te promoten. Rewilding Europe schrijft:

“Het Living on the Edge-project is ontstaan door de schaarste van bruine beren, wolven en Euraziatische lynxen in Oostenrijk. Ter vergelijking, in Duitsland zijn de wolven teruggekeerd, er bevinden zich bloeiende populaties bruine beren in Slovenië en Zwitserland herbergt een aanzienlijke lynxpopulatie. Vanwege deze ongelijkheid vroeg ons team zich af waarom sommige gebieden in Centraal-Europa gezonde roofdierpopulaties hebben (en andere niet), en of mensen en grote carnivoren eigenlijk naast elkaar kunnen bestaan in de dichtbevolkte regio.” ⁽¹³⁵⁾

Nederland is een van de dichtstbevolkte landen in van Europa. Volgens berichten van burgers die nabij een van de grootste natuurgebieden van Nederland, de Veluwe, wonen, zwerven er weer zo’n 40-60 wolven door het land. Vanwege het ontbreken van een ecologische infrastructuur om de wolven te ondersteunen, richten ze een ravage aan op boerderijen en doden ze schapen en ander vee. Omdat ze gewend raken aan mensen, kunnen ze ook voor hen een bedreiging gaan vormen. Sommigen vermoeden dat de wolven niet zomaar uit Duitsland zijn komen overwaaien, maar doelbewust naar Nederland zijn gebracht. Alleen al in Nederland werken dertien ngo’s samen om deze “rewilding”-inspanningen te ondersteunen, waaronder het Wereld Natuur Fonds ^(136; 137).

De ‘Rechten voor de Natuur’-beweging

Parallel aan natuurbehoud, -herstel en -herbebossing is er ook een beweging die streeft voor de erkenning van de natuur als rechtspersoon. Meer nog dan bij andere onderdelen van deze natuurbehoudsagenda, laat de ‘Rechten voor de Natuur’-beweging zien dat het in de kern van de zaak niet milieubescherming draait, maar om het ondernijnen van eigendomsrecht. De Global Alliance for the Rights of Nature (GARN) stelt:

“In plaats van de natuur binnen de rechtspraak als eigendom te beschouwen, erkennen natuurrechten dat de natuur in al haar levensvormen het recht heeft te bestaan... Duizenden jaren lang hebben rechtssystemen over de hele wereld land en natuur als ‘eigendom’ beschouwd. Wetten en contracten zijn geschreven om de eigendomsrechten van individuen, bedrijven en andere rechtspersonen te beschermen. Als zodanig legaliseren milieubeschermingswetten milieuschade, door te reguleren hoeveel vervuiling of vernietiging van de natuur binnen de wet mag plaatsvinden. De natuur heeft onvervreembare rechten, net als mensen. Dit uitgangspunt is een radicale maar natuurlijke afwijking van de aanname dat de natuur eigendom is, volgens de wet.”⁽¹³⁸⁾

De ‘Rechten voor de Natuur’-beweging eist een verandering in het beheer van alle ecosystemen en de wereldwijde implementatie van rechten voor de natuur. Om dit te bewerkstelligen werken ze “samen met wereldwijde bewegingen om wetten en grondwetswijzigingen tot stand te brengen”⁽¹³⁹⁾. De beweging ziet het idee van het toekennen van de status rechtspersoon aan de natuur als een welkome verschuiving van een antropocentrisch naar een ecocentrisch wereldbeeld⁽¹⁴⁰⁾.

Ten minste zes landen hebben dit soort wetgeving in delen van hun jurisdictie aangenomen, waaronder gemeenten in de staat Pennsylvania. “Is dit nodig?”, vraagt Shanthi van Zeebroeck zich af, in een artikel met de titel “Nature Rights: What Countries Grant Legal Personhood Status to Nature and Why?” In een heldere scriptie reflecteert van Zeebroeck:

“Er is ook de problematische kwestie van eigendomsrecht. Als we de natuur als een persoon beschouwen, is het dan niet ook zo dat de mens de natuur niet mag bezitten in de vorm van land, huizen of oeverrechten? Uiteindelijk, als we dit nog verder doortrekken, zal niemand iets kunnen bezitten dat gerelateerd is aan de natuur.”⁽¹⁴⁰⁾

De plannen om de natuur als rechtspersoon aan te merken zijn nog verontrustender in het licht van recente voorstellen om het begrip mensenrechten uit de Internationale Gezondheidsregeling (International Health Regulations, of IHR. Anders dan de naam doet vermoeden is dit een juridisch bindend verdrag) van de WHO te schrappen. De voorgestelde wijziging is de zin “met volledig respect voor de waardigheid, mensenrechten en fundamentele vrijheden van personen” te schrappen en te vervangen door “rechtvaardigheid, samenhang, inclusiviteit”⁽¹⁴¹⁾.

Met de voorgestelde wijzigingen in de IHR probeert de WHO haar “One Health”-concept in de mondiale wetgeving te verankeren. Onder One Health wordt

“gezondheid” – zoals gedefinieerd door de WHO – bereikt door het surveilleren en beheersen van “pandemisch potentieel” in ecosystemen, dieren en mensen ⁽¹¹⁴⁾. De “rechtvaardigheid” die de menselijke vrijheid zou moeten vervangen, zou niet alleen van toepassing zijn op mensen maar ook op ecosystemen en dieren. In het artikel “One Health: a call for ecological equity”, dat verscheen in het toonaangevende wetenschappelijke tijdschrift *The Lancet* van januari 2023, werd de redenering achter deze verschuiving uitgelegd:

“Moderne opvattingen over menselijke gezondheid hebben een puur antropocentrische visie – dat de mens het middelpunt is van medische aandacht en zorg. One Health plaatst ons in een onderling verbonden en afhankelijke relatie met niet-menselijke dieren en het milieu. De gevolgen van deze denkwijze brengen een subtiele maar revolutionaire verschuiving van perspectief met zich mee: alle leven is gelijkwaardig en even belangrijk. Dit inzicht is fundamenteel voor het aanpakken van dringende gezondheidsproblemen op het raakvlak mens-dier-milieu.” ⁽¹⁴²⁾

Wat houdt dit in? Hoe zou dit uitpakken als het wetmatig werd toegepast? Als een habitat of diersoort dezelfde belangen krijgt als mensen, hoe wordt dit dan uitgevochten als er conflicten zijn? Deze stukjes natuur als “rechtspersoon” kunnen zichzelf niet verdedigen; ze zullen verdedigd worden door mensen – en waarschijnlijk door mensen die namens de VN voor ngo’s werken.

De voormalige WHO-functionaris David Bell vatte de waanzin van deze redenering samen in een stuk getiteld “Your daughter for a rat?” (Je dochter net zo belangrijk als een rat?): “Er zijn verschillende gradaties van aanvaardbare krankzinnigheid, maar over het algemeen zou je niet willen dat iemand, die denkt dat een pad dezelfde intrinsieke waarde heeft als je moeder, haar voor haar Alzheimer’s zou behandelen.” ⁽¹⁴³⁾

VIII. Habitat I: Controle over waar mensen leven

Zoals hiervoor uitgelegd, legde de Habitat I-conferentie enerzijds de basis voor controle over land via ‘milieubeheer’ in ‘publiek belang’. Anderzijds riep de Habitat I-conferentie op aan nationale overheden beleid te formuleren, dat bepaalde waar en hoe mensen zouden moeten leven. Sterker nog, de Verklaring van Vancouver deelt in een hoofdstuk met de titel “Opportunities en Solutions” (Kansen en oplossingen) een visie om steden (“menselijke nederzettingen”) als centraal punt voor wereldwijde transformatie te gebruiken:

“Menselijke nederzettingen moeten worden gezien als een instrument en object van ontwikkeling. Het doel van het vestigingsbeleid is onlosmakelijk verbonden met de doelstellingen van elke sector van het sociale en economische leven. De oplossingen voor de problemen van menselijke nederzettingen moeten daarom worden gezien als een integraal onderdeel van het ontwikkelingsproces van individuele naties en de wereldgemeenschap.”⁽¹⁾

Herverdeling en herontwikkeling

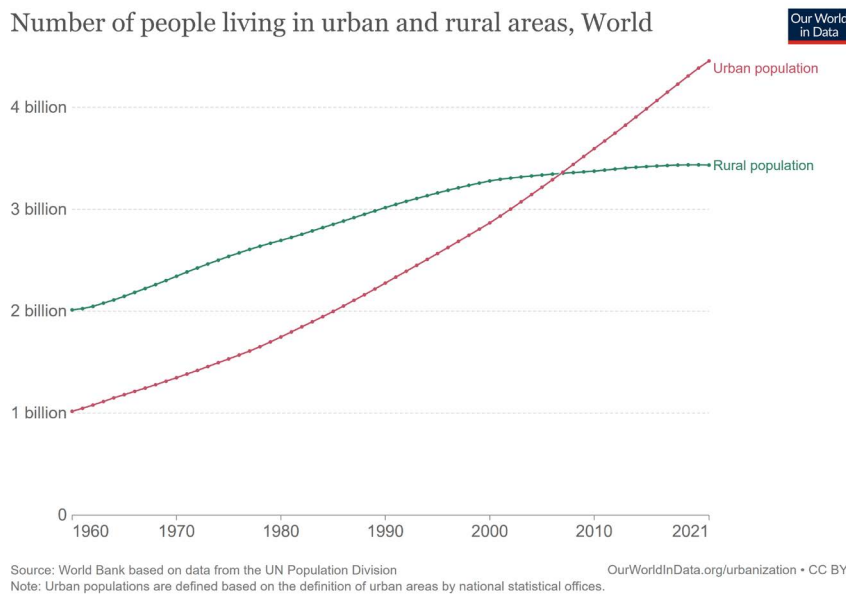
Volgens de Verklaring van Vancouver zouden veranderingen in het beleid voor landgebruik – aangepakt “op nationaal en internationaal niveau” – een oplossing bieden voor ontwikkelingsproblemen, economische en sociale kwesties, zoals ongelijke economische groei, sociale, economische, ecologische en milieudegradatie, groei van de wereldbevolking, ongecontroleerde verstedelijking, en achterstand op en versnippering van het platteland. Dit zou onder andere van landen vereisen beleid te ontwikkelen om “de herverdeling van de bevolking in overeenstemming met de beschikbaarheid van hulpbronnen” te realiseren.

Deze bepalingen werden later geïntegreerd in nieuwe VN-documenten en -conferenties zoals Agenda 21, waarin een heel hoofdstuk wordt gewijd aan de “Bevordering van duurzame ontwikkeling van nederzettingen”⁽²⁾. Momenteel worden dezelfde doelstellingen nagestreefd onder Sustainable Development Goal 11 (SDG 11): “Prioriteren van inclusieve, veilige, veerkrachtige en duurzame steden en gemeenschappen.”⁽¹⁴⁴⁾

Volgens VN-prognoses uit 2018 zal tegen 2050 meer dan twee derde (68%) van de wereldbevolking in stedelijke gebieden wonen⁽¹⁴⁵⁾. De overgang waarbij meer dan de helft van de wereldbevolking in stedelijke gebieden woont (en minder dan de helft op het platteland), vond plaats in de eerste jaren van de 21e eeuw. De VN-documenten en conferenties laten duidelijk zien dat verstedelijking en de snelle opkomst van de “smart city” niet zomaar “natuurlijke” processen waren die samenvielen met industri-

alisatie – deze fenomenen werden zorgvuldig gestuurd door wereldwijd beleid dat op lokaal niveau werd geïmplementeerd. Dit beleid streefde naar een doelbewuste herverdeling van de bevolking en van bezittingen.

Figuur 13: Aantal mensen woonachtig in stedelijke en plattelandsgebieden, 1960-2021

Bron: <https://ourworldindata.org/grapher/urban-and-rural-population>

Laten we kijken naar een praktijkvoorbeeld van hoe dit “vestigingsbeleid” van de VN vorm kreeg. Als forensisch taxateur van commercieel onroerend goed, gespecialiseerd in onteigeningstaxatie, stuitte wijlen Rosa Koire in 2005 op het stedelijke aspect van het door de VN ingezette vestigingsbeleid, toen ze ontdekte dat een groot gebied in haar woonplaats Santa Rosa in Californië zou worden herontwikkeld. Huiseigenaren werden tijdens dit proces onteigend, ofwel doordat de gemeente de woningen “blighted” (vervallen) verklaarde, ofwel doordat de gemeente de huiseigenaren belastte met buitensporige en ingrijpende eisen voor constructie en onderhoud en hen vervolgens aanklaagde, omdat zij die niet zouden opvolgen. Eigendommen werden ook rechtstreeks onteigend.

Koire ontdekte daarnaast dat deze praktijken zich in het hele land afspeelden, en dat voormalig commercieel, industrieel en multi-residentieel land een werden herbestemd tot “smart growth zones” (slimme groei-zones) voor uiteenlopend gebruik. Deze gebieden – de voorlopers van de huidige “smart cities” – werden vervolgens bestemd voor herontwikkeling, het plaatsen van dichtbebouwde, multifunctionele gebouwen, waarvan de benedenverdieping uit winkels moest bestaan, met daarboven twee of drie (woon)lagen. Volgens Koire maakten “eengezinswoningen geen deel uit van het plan”. In deze

gebieden werd het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer gestimuleerd en het gebruik van de auto ontmoedigd, door doorgaande wegen te beperken, eenrichtingswegen te creëren, obstakels op wegen te plaatsen en parkeermogelijkheden te reduceren ⁽¹³²⁾.

Zoals Koire al snel ontdekte, zaten Agenda 21 en het VN-leger van het zich als het ‘maatschappelijk middenveld’ voordoende ngo’s achter deze herontwikkelingsplannen, die vaak werden uitgevoerd zonder dat de plaatselijke bewoners zich bewust waren van wat er gaande was. Ze schreef (pp. 15-18):

*“Herontwikkelingsprojecten vormen een implementatietak van het VN-plan. [...] Stedelijke ontwikkeling met hoge dichtheid zonder parkeerplaatsen is het doel. Ze noemen het transitdorpen. Menselijke bewoning is nu beperkt tot gebieden binnen de stedelijke groeigrenzen. **Het maakt landelijke/voorstedelijke ontwikkeling onmogelijk.** Van de bescherming van beek/kreek/greppel tot de bescherming van stroomgebieden, het verbodsbepalingen met betrekking tot baaien en landelijke corridors, tot aan de bescherming van steeds meer diersoorten (de lijsten groeien), het gebruik van land wordt sterk beperkt. Waterputbewaking en verlies van waterrechten verminderen de mogelijkheid om buiten de steden te wonen.”* ⁽¹³²⁾

Koire ontdekte bovendien dat lokale overheden stopten met het onderhoud en de aanleg van uitgaande wegen, die in het natuurbehoudsparadigma als een probleem beschouwd worden: “Mensen worden gedwongen het platteland te verlaten, afhankelijk te worden, en naar de steden te trekken. Ze moeten de buitenwijken uit en de steden in. Hun eigen huizen uit en appartementen in. Uit hun privé-auto’s en op de fiets stappen.”

Plattelandsbewoners voelen dus sterk de effecten van het vestigingsbeleid. Coffman schreef in 2014:

“Landeigenaren die hun eigen land willen gebruiken, zijn geschokt als ze erachter komen dat nieuwe regelgeving hen steeds meer beperkingen oplegt. Deze regels beschermen zogenaamd bedreigde diersoorten, uitzichten, open landschap of een heleboel andere redenen om de landgebruiksrechten van de eigenaren te beperken. Hoewel milieu en maatschappij zogenaamd profiteren van de regelgeving, is het de landeigenaar die de prijs betaalt in de vorm van een lagere waarde van zijn eigendom. Zelden ontvangt de landeigenaar een rechtvaardige compensatie voor het maatschappelijke voordeel, zoals vereist door de Amerikaanse federale grondwet en de grondwet van vrijwel alle Amerikaanse staten.” ⁽⁹⁸⁾

Tegelijkertijd zorgt het beleid ervoor dat de prijzen binnen de stedelijke groeigrenzen omhoogschieten. Een beleidsrapport uit 2006 getiteld “The Planning Penalty: How Smart Growth Makes Housing Unaffordable” van het Independent Institute, bevat een indrukwekkende lijst van regels die de huizenprijzen doen stijgen:

- Stedelijke groeigrenzen, stedelijke dienstgrenzen, landelijke bestemmingsplannen voor grote percelen of andere beperkingen op de hoeveelheid land dat beschikbaar is voor ontwikkeling;
- Aankopen van groenstroken en ander open landschap zodat de hoeveelheid land

beschikbaar voor ontwikkeling vermindert;

- Ontwerpcodes die ontwikkelaars verplichten tot duurderere bouwmethoden of ontwerpen;
- Verordeningen voor monumentenzorg, bomenverordeningen en andere regels die de ontwikkelingskosten beperken of verhogen;
- Impact heffingen, gericht op het ontmoedigen van ontwikkeling;
- *Groeiplafonds* die het aantal vergunningen dat elk jaar kan worden uitgegeven, beperken;
- Concurrentievoorschriften die adequate financiering voor alle stedelijke diensten vereisen, voordat bouwvergunningen kunnen worden afgegeven;
- Langdurige vergunningsprocessen die ontwikkelaars dwingen hun land meerdere jaren in statische toestand te bezitten, voordat ze het mogen ontwikkelen;
- Planningsprocessen waarbij mensen gemakkelijk bezwaar kunnen maken en projecten kunnen vertragen, waardoor onzekerheid ontstaat over wanneer een project kan beginnen;
- *Inclusieve bestemming*-programma's, die ontwikkelaars verplichten bepaalde woningen voor mensen met een laag inkomen te subsidiëren, waardoor de prijs van de resterende woningen wordt verhoogd ⁽¹⁴⁶⁾.

In 2011 waarschuwde Koire: “Langzaam maar zeker zullen mensen zich geen eengezinswoningen meer kunnen veroorloven.” Dit wordt pijnlijk duidelijk in 2023, nu huisvesting onbetaalbaar is geworden, zelfs voor mensen met een goedbetaalde baan. Martin Armstrong, van Armstrong Economics, meldt dat “meer dan drie miljoen Amerikanen die meer dan \$ 150.000 per jaar verdienen er nog steeds voor kiezen te huren, omdat er op dit moment gewoon geen alternatief is.” ⁽¹⁴⁷⁾ Erger nog, 40% van de ouders in de VS hebben inwonende volwassen kinderen, omdat hun nakomelingen zich helemaal geen huisvesting kunnen veroorloven – noch huur-, noch koopwoning ⁽¹⁴⁸⁾.

Terwijl mensen het zich niet kunnen veroorloven om te kopen of te huren, worden huizen opgekocht door BlackRock en Blackstone en veranderen hele buitenwijken in de VS in “spooksteden” ^(149; 150). Kortom, het wordt inmiddels duidelijk dat een herverdeling van bezittingen plaatsvindt.

Het ngo-leger slaat weer toe

Net als bij de agenda voor natuurbehoud, zijn ngo's instrumenteel geweest bij de implementatie van wereldwijde plannen voor stedelijke herontwikkeling. Koire ontdekte dat één ngo in het bijzonder erg actief was: de International Council on Local Environmental Initiatives of ICLEI ^(132 p. 40). ICLEI, die in meer dan 125 landen opereert, is een “wereldwijd netwerk van meer dan 2500 lokale en regionale overheden die zich inzetten voor duurzame stedelijke ontwikkeling” ⁽¹⁵¹⁾. ICLEI werkt met name samen met “lokale en regionale overheden” om “de nieuwe mondiale agenda voor duurzame

ontwikkeling (new global sustainable development agenda) uit te rollen – inclusief de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling, het Klimaatakkoord van Parijs en de Nieuwe Stedelijke Agenda”⁽¹⁵²⁾.

ICLEI is niet de enige ngo die aan de implementatie van de stedelijke agenda van de VN werkt. Andere spelers zijn onder andere:

- Het **World Economic Forum** (WEF), dat de “G20 Global Smart Cities Alliance” leidt. De alliantie “verenigt gemeentelijke, regionale en nationale overheden” om “leidende principes te ontwikkelen voor een verantwoord gebruik van slimme stadstechnologieën”.
- De **C40**, een “wereldwijd netwerk van bijna 100 burgemeesters van de meest voraanstaande steden ter wereld”. Burgemeesters van C40-steden ontwikkelen samen beleid om “de klimaatcrisis aan te pakken”⁽¹⁵³⁾.
- De **40 grootste steden in Nederland**, die allemaal werken aan slimme steden, of ‘smart city’-projecten, waaronder aan oplossingen voor een “slimme economie, slimme mobiliteit, slimme omgeving, slimme burger en slim wonen”, om overheidsdoelen op het gebied van “wonen, klimaat, mobiliteit en de energietransitie” te bereiken⁽¹⁵⁴⁾.

In *Technocracy: The Hard Road to World Order*, merkt Patrick Wood op dat er wereldwijd al meer dan 200 interstedelijke netwerken actief zijn^(155 p. 53). Wat ze gemeen hebben, is dat ze lokale democratische processen omzeilen en de nationale soevereiniteit ondermijnen. Wood waarschuwt: “Smart cities zijn bedoeld om de natiestaat te vervangen als de primaire eenheid van de mondiale organisatiestructuur.”

Koire stelde de vraag: “Stoort het je dat een ‘niet-gouvernementele’ organisatie uit lokale overheden bestaat? Dat zou het wel moeten doen. Het is een privé-groep die bijeenkomsten houdt die niet toegankelijk zijn voor het publiek”^(132 p. 40).

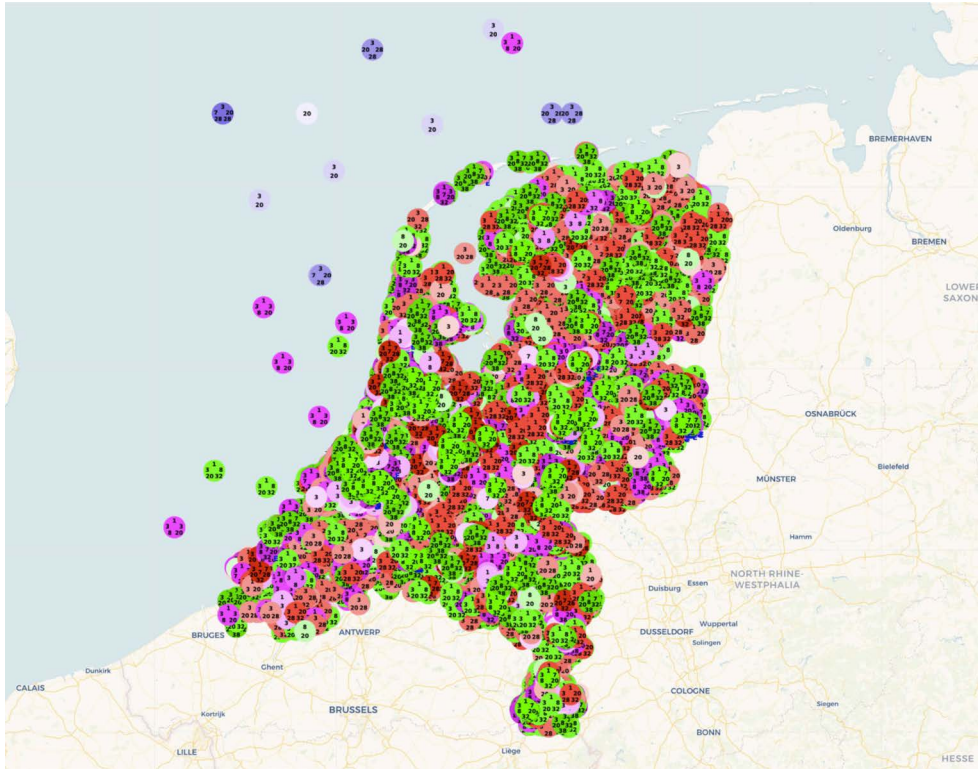
Slim, duurzaam, 15 minuten-stad of openluchtgevangenis?

“Democratische verantwoordingsplicht is het enige criterium dat een modern verkeerscontrolesysteem onderscheidt van een geavanceerde technologie voor het afvangen van dissidenten.”

- Steve Wright⁽¹⁵⁶⁾

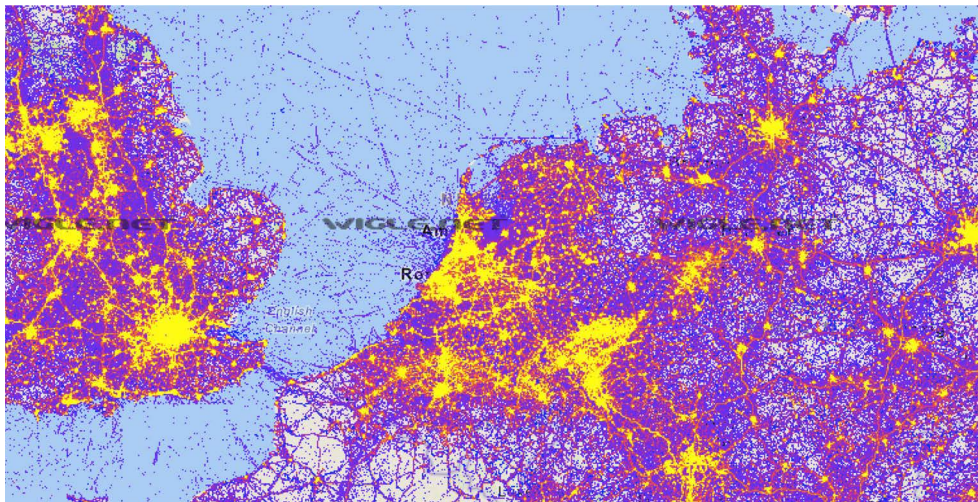
“Duurzame” steden zijn in toenemende mate “slimme” steden – vol camera’s, sensoren, Wi-Fi-trackers, Internet of Things en andere 2G-5G netwerktoepassingen, die alle gegevens verzamelen en ontelbare aspecten van het openbare en privéleven volgen (zie **Beveiligingscamera’s in Nederland**). Wie de hardware en data bezit en beheert, varieert van geval tot geval, maar of het nu gemeenten, bedrijven of publiek-private samenwerkingsverbanden zijn, de eigendomsconstructie is over het algemeen behoorlijk ondoorzichtig. Het grote publiek krijgt weinig tot geen inzicht in, noch heeft zij invloed op de gegevens die worden verzameld.

Figuur 14: Locatie van antennes:

Bron: <https://antennekaart.nl/kaart/4g?lat=52.42587274&lng=5.52612304&zoom=7>

Figuur 15: Wi-Fi-netwerkdichtheid:

Bron: <https://wige.net/>

Met de introductie van de “15 minuten-stad” wordt de smart city nog wat benauwder. De 15 minuten-stad beschreven als een manier om steden “leefbaarder te maken door ervoor te zorgen dat alle essentiële diensten – denk aan scholen, medische zorg en winkels — binnen een korte loop- of fietsafstand liggen”. De auteur van een Politico-artikel kon niet begrijpen waarom er protesten uitbraken in Oxford, nadat de gemeente dit “tamelijk goedaardige stedenbouwkundige concept” wilde implementeren ⁽¹⁵⁷⁾. Toevalligerwijs presenteert het WEF dit “goedaardige” concept als een blauwdruk voor lockdowns: “Je voorzieningen binnen handbereik hebben, werd een ‘zaak van leven en dood’ tijdens Covid.” Andere rechtvaardigingen voor de 15 minuten-stad zijn klimaatverandering en wereldwijde conflicten ⁽¹⁵⁸⁾. Maar de inwoners van Oxford waren niet dom en zagen het concept duidelijk voor wat het was: “Een «Stalinistische, gesloten stad” ⁽¹⁵⁹⁾.

Beveiligingscamera's in Nederland

Nederland telt honderdduizenden beveiligingscamera's in de openbare ruimte. Deze camera's zijn allemaal bij de politie geregistreerd. Een nieuwsbericht in 2019 schatte het landelijke totaal op circa 228.000 ⁽¹⁶⁰⁾, maar in juni 2023 bleek het totaal te zijn gestegen naar 321.000 geregistreerde beveiligingscamera's ⁽¹⁶¹⁾. Gemiddeld komt het aantal in 2023 neer op 10 camera's per vierkante kilometer. In stedelijke gebieden is de cameradichtheid nog hoger. Amsterdam heeft het grootste aantal beveiligingscamera's; in 2019 telde de openbare ruimte van de stad ongeveer 100 camera's per vierkante kilometer, oftewel 253 camera's per 10.000 inwoners ⁽¹⁶⁰⁾.

- Wie bezit al deze beveiligingscamera's? Volgens een telling uit 2023 door de website GadgetGear (die het totaal op 314.000 camera's schat), hebben Nederlandse burgers ongeveer 55.000 camera's geregistreerd (meestal in de vorm van “slimme deurbellen”), daar komen ongeveer 236.000 camera's van bedrijven bij. Officieel zijn nog eens 23.000 camera's van de politie. De auteur van de site beweert geruststellend dat “de politie beelden van burgers kan opvragen als ze een misdrijf of bijvoorbeeld een vermissing hebben geregistreerd. Het is dus niet zo dat de politie permanent toegang heeft tot de camera's in de database.” ⁽¹⁶²⁾

Regionalisme: Tristate City

“We kunnen niet in één snelle sprong tot een wereldregering komen... de voorwaarde voor uiteindelijke globalisering – echte globalisering – is geleidelijke regionalisering, omdat we daarmee richting grotere, stabielere, meer samenwerkende eenheden bewegen.”

~ Zbigniew Brzezinski, 1995 (voormalig adviseur voor nationale veiligheid, lid van de Raad voor Buitenlandse Betrekkingen (VS) en de Trilaterale Commissie)

In de zomer van 2022, in de periode van de demonstraties van de Nederlandse boeren, kwam het project “Tristate City” in het nieuws. Veel mensen vermoedden dat dit plan, het creëren van een maximaal 45 miljoen mensen tellende megastad of “superstad”, die industriële centra in Duitsland, België en Nederland met elkaar verbindt, een van de redenen was waarom de regering erop stond dat boeren in Nederland moeten worden uitgekocht ^(163; 164; 165).

Tristate City is geen officieel regeringsplan. De bedenker van het plan, Peter Savelberg, lichtte in een interview met *Politico* toe dat het “een stedenmarketingconcept is en helemaal niets te maken heeft met landbouwgrond of de bouw van huizen op grote schaal” ⁽¹⁵⁷⁾. Volgens *Politico* “is het plan vergelijkbaar met een aantal regionale allianties in heel Europa, zoals die van de Hanzesteden (een netwerk van ongeveer 200 Europese steden) of de Donau Culturele Cluster (een in Wenen gevestigd “samenwerkingsplatform” om de Donau te verbeteren als een “cultureel kwaliteitsmerk”), die grotere infrastructurele verbindingen en samenwerking tussen mensen en overheden bevorderen.” Om het initiatief te bevorderen, heeft Savelberg een aantal invloedrijke spelers samengebracht, waaronder investeerders, projectontwikkelaars, pensioenfondsen en de Nederlandse werkgeversorganisatie VNO-NCW ⁽¹⁶³⁾.

Is Tristate echt gewoon een onschuldig “marketingconcept”? Feit is dat de Tristate City-plannen precies passen bij wat Wood omschrijft als regionalisme of regionalisering: het creëren van nieuwe bestuurslagen zonder grondwetswijzigingen door te voeren.

In een interview met *De Andere Krant* uit 2022 bracht Wood dit proces in verband met “devolutie”:

“Deconcentratie (devolution) is het wegnemen van politieke rechten van een soevereine entiteit en deze overdragen aan een instituut dat niets te maken heeft met de oorspronkelijke entiteit. Het is verwant aan regionalisatie. In dit geval ontwikkelen ze een regionale bestuurslaag die soevereiniteit weghaalt bij natiestaten en vervolgens het beleid voor de hele regio bepaalt. Dit gebeurt niet alleen in Europa en de VS; het is een wereldwijd probleem.” ⁽¹⁰⁰⁾

Coalities van bedrijven, publiek-private partnerschappen en ngo’s creëren regionale structuren om nationale regeringen en verkiezingsprocessen te omzeilen. In *Technocracy: The Hard Road to World Order* (p. 67), beschrijft Wood het concept “Smart Region” als volgt:

“Voor globalistische Smart City planners worden meerdere aan elkaar grenzende steden gezien als een stadsregio. Deze metroregio’s worden vaak naar die regio genoemd: Phoenix metro, de Bay Area, Los Angeles area, enzovoort. Deze regio’s vormen een groot probleem voor technocratische planners, omdat elke stad zijn eigen mate van soevereiniteit en een onafhankelijk stadsbestuur heeft. [...] Wat kan een planner daaraan doen? Het antwoord is ‘Smart Regio’s’ te creëren, als een hogere bestuurslaag, en eenvoudigweg de soevereiniteit van alle steden over te nemen.” ⁽¹⁵⁵⁾

Zoals Wood verder in *Hard Road* (p. 43) uitlegt: “Steden werden in het verleden bestuurd door gekozen volksvertegenwoordigers, die ontvankelijk waren voor de behoeften en wensen van burgers. Steden van de toekomst zullen in toenemende mate bestuurd worden door bedrijven, investeerders en sociale ingenieurs die andere doelen voor ogen hebben.”

IX. Controle over de zeeën

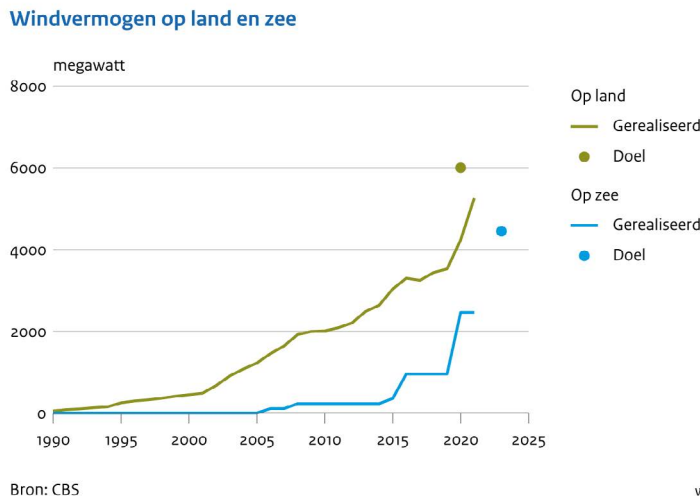
Zoals we hebben gezien, werd de periode na de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt door de industrialisatie van de landbouw. Momenteel is er een industrialisatieproces van de zeeën aan de gang. Wereldwijd, van Korea tot het Verenigd Koninkrijk en de Amerikaanse oostkust, starten landen en regio's grootschalige 'wind op zee'-projecten ⁽¹⁶⁶⁾.

Zoals reeds vermeld, kondigden de Europese leiders op de top in Oostende, in april 2023, een ambitieus plan aan om van de Noordzee “Europa's groene energiecentrale” te maken. Nederland, België, Duitsland, Denemarken, Ierland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Noorwegen en Luxemburg tekenden voor het plan om de windcapaciteit in de Noordzee tot 120 gigawatt (GW) te verhogen in 2030, en tot 300 GW in 2050. Als die plannen doorgaan, zullen er 30.000 windturbines in de Noordzee staan. Alleen al voor het Nederlandse gebied zou dit een meer dan zevenvoudige toename betekenen: van de huidige 289 windturbines naar 2100 in 2030 ⁽¹⁶⁷⁾.

Om een beeld te vormen van de schaal: Het Amerikaanse ministerie van Energie schat dat er drie miljoen zonnepanelen of 333 windturbines nodig zijn om één GW aan energie op te wekken ⁽¹⁶⁸⁾. Volgens één berekening zou “een energiecentrale met een capaciteit van 1 GW ongeveer 876.000 huishoudens een jaar lang van stroom kunnen voorzien” (uitgaande van een gemiddeld verbruik en “ervan uitgaande dat de centrale het hele jaar door continu in bedrijf is”) ⁽¹⁶⁹⁾.

Deze offshore windparken zullen deel uitmaken van een groter “Noordzee-energiesysteem” dat via flexibele verbindingen is onderverdeeld in energiehubs. Aan deze gehele infrastructuur ligt vervolgens een netwerk van duizenden kilometers aan onderzeese elektriciteitskabels ten grondslag ⁽¹⁷⁰⁾.

Figuur 16: Windenergie op land en zee

Bron: <https://www.clo.nl/indicatoren/nl0386-windvermogen-in-nederland>

Omdat de opwekking van windenergie fluctueert, is er een tot nu toe onvervulde behoefte aan energieopslagcapaciteit. De Nederlandse overheid zet in op waterstof-opwekking om deze overtollige capaciteit op te slaan, hiermee wordt windenergie, via elektrolyse, omgezet in waterstof. Het plan is voor 2031 's werelds grootste waterstoffabriek op zee te bouwen, met een capaciteit van 500 megawatt⁽¹⁷¹⁾. Deskundigen zoals Samuel Furfari (hoogleraar politieke wetenschappen en toegepaste wetenschappen aan de Universiteit van Brussel en hoge ambtenaar in het Directoraat-generaal Energie van de Europese Commissie) zetten grote vraagtekens bij waterstof als oplossing voor het opslagprobleem^(172; 173). Ten eerste is het proces om energie in waterstof om te zetten zeer inefficiënt; volgens Furfari is het rendement slechts 28%. Bovendien wordt waterstof over het algemeen niet als brandstof gebruikt. Het is een kostbare grondstof die in de chemische industrie wordt gebruikt om ammoniak te produceren, dat op zijn beurt weer wordt gebruikt bij de productie van kunstmest. Furfari vergelijkt “het verbranden van door energie geproduceerd waterstof om energie op te wekken” met “jezelf warm houden door Louis Vuitton handtassen te verbranden”. Hij voorspelt dat “alle waterstof die geproduceerd wordt, in de chemie terecht zal komen en niet in een motorvoertuig.”⁽¹⁷²⁾

Inefficiënt, duur en onbetrouwbaar

De tot nog toe opgedane ervaringen met “hernieuwbare” energie hebben aangetoond dat die fossiele brandstoffen niet kan vervangen⁽¹⁷⁴⁾. Ondanks gigantische investeringen in infrastructuur en een enorme stijging in energiekosten (zie “**De hoge kosten van ‘schone’ energie**”), produceren wind- en zonne-energie niet genoeg energie om fossiele brandstoffen te vervangen⁽¹⁷⁵⁾. Omdat de energieopwekking door zon en wind

onbetrouwbaar is, blijft backup van door gas, kolen of kernenergie opgewekte stroom noodzakelijk. De productie van windenergie en zonne-energie is zeer inefficiënt; zelfs bij maximale output produceert windenergie slechts 40% van haar theoretische haalbare totale capaciteit ⁽¹⁷⁸⁾.

De lessen die in Duitsland zijn geleerd met de ambitieuze ‘Energiewende’, vormen een waardevolle casestudy. Het land was een voorloper in de overgang naar een “schoon” energiesysteem zonder fossiele brandstoffen. Sommigen schatten dat Duitsland tussen 2000 en 2021 wel € 1.000 miljard (\$ 1.190 miljard) heeft geïnvesteerd, waarmee het land in 2020 slechts 45% van zijn elektriciteit heeft geproduceerd, maar niet zijn totale energiebehoefte ^(175; 176). Als beloning voor deze investeringen, die voor het merendeel zijn gefinancierd door belastingen en consumenten, heeft Duitsland nu onbetrouwbare ‘wiebelstroom’ met risico’s op black-outs, is het afhankelijk van buurlanden voor het opvangen van productieoverschotten en tekorten, en heeft het de hoogste energieprijzen in Europa ^(175; 177). In februari 2023 meldde Bloomberg dat de Duitse economie krimpt ⁽¹⁷⁸⁾.

Ondanks het overduidelijke falen van dit ‘schone’ energiesysteem, dringt de Europese Commissie nog steeds aan op een soortgelijke overgang op het hele continent en houdt vast aan het doel in 2050 100% hernieuwbare energie te hebben. Tot nu toe heeft de EU meer dan € 1.000 miljard geïnvesteerd om 2,5% van haar totale energiebehoefte te produceren ⁽¹⁷²⁾.

De hoge kosten van Europa’s ‘schone’ energie

De volgende cijfers laten zien dat niet alleen Duitsland “een wiskunde probleem heeft” ⁽¹⁷⁵⁾, zoals een nieuwsbericht het verwoordde toen het de fanatieke en onnavolgbare inzet op hernieuwbare energie door het land voor beschreef; hetzelfde geldt ook voor Nederland en andere Europese landen die verstrikt zijn geraakt in het energiebeleid van de EU.

- Duitsland krijgt 99,77 miljard dollar aan extra netvergoedingen van 2022 tot 2030 ⁽¹⁷⁵⁾.
- Nederland heeft 102 miljard euro nodig voor investeringen in de ‘schone’ infrastructuur ⁽¹⁷⁹⁾.
- Om 60.000 tot 80.000 kilometer kabel aan te leggen, moet Nederland één op de drie straten opbreken ⁽¹⁷⁹⁾.
- Voor Nederlandse consumenten zijn de leveringstarieven in 2021 met 350% gestegen, “wat een huishouden met een gemiddeld verbruik op jaarbasis ruim € 1.700 meer kost” ⁽¹⁸⁰⁾.
- Klimaatminister Rob Jetten bevestigde dat € 28 miljard voor een klimaattransitiefonds de wereldtemperatuur met 0,000036 graden Celsius zou verlagen (Jetten leek met moeite zijn lachen te kunnen onderdrukken, toen hij vragen beantwoordde over de effecten van de investeringen) ⁽¹⁸¹⁾.

Windenergie op zee: rampzalig voor de natuur

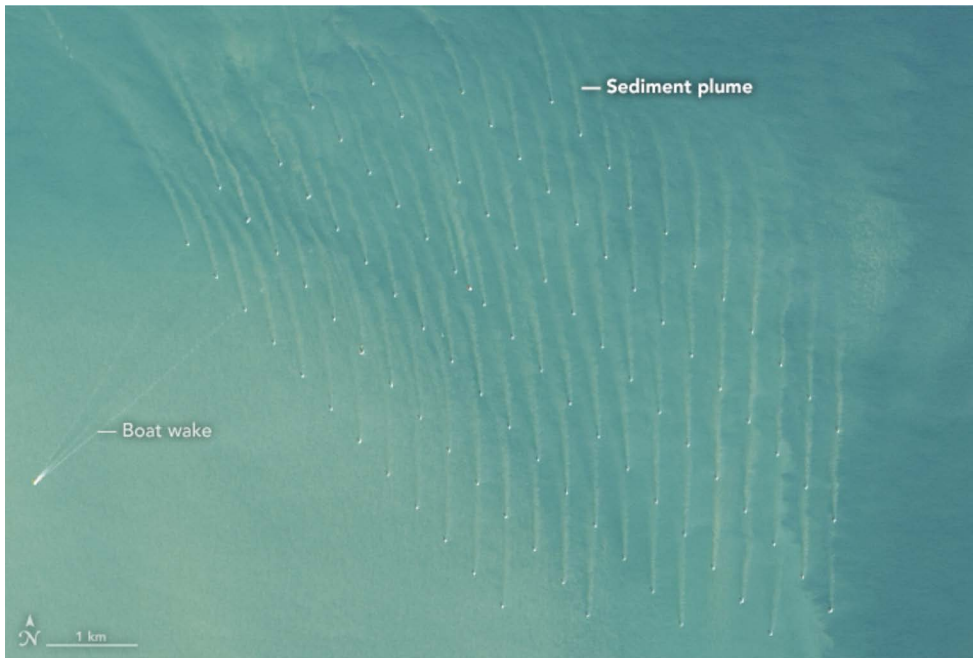
De installatie van windmolenparken op zee betekent een grote ingreep in mariene ecosystemen, waarvan de volledige effecten nog niet bekend zijn. Het onderzoek dat gedaan is, is ontoereikend en veel ervan is gedateerd ⁽¹⁸²⁾, om nog maar te zwijgen van het feit dat het gefinancierd wordt door partijen (zoals de overheid) die belang hebben bij de uitbreiding van zeewindenergie ⁽¹⁸³⁾. De Spaanse Europarlementarier Ana Miranda organiseerde de conferentie ‘Offshore Wind Projects – towards a new environmental failure?’, tijdens haar presentatie vertelde ze: “Studies over de impact van offshore windprojecten worden nog steeds te veel beïnvloed door de overheid en windindustrie en kunnen niet als onafhankelijk en objectief worden beschouwd.” ⁽¹⁸⁴⁾

Ondanks de tekortkomingen in het onderzoek stapelen de bewijzen zich op dat wind op zee verwoestend is voor het mariene milieu. Het artikel “Reviewing the ecological impacts of offshore wind farms” uit 2022 (ironisch genoeg gepubliceerd in een tijdschrift gerelateerd aan het vakblad Nature) gaf een samenvatting van de bestaande literatuur over de effecten van wind op zee, en rapporteerde dat van de 867 geconstateerde milieueffecten, 72% negatief was ⁽¹⁸⁵⁾. Windturbines waren vooral zeer slecht voor vogels en zeezoogdieren. De onderstaande lijst geeft een beknopt overzicht van andere destructieve effecten:

- Wind op zee beïnvloedt de “**ecosysteemstructuur**”, waaronder zowel de hoeveelheid aanwezige soorten als hun samenstelling wordt verstaan, en waarbij de volledige effecten nog onbekend zijn ⁽¹⁸⁵⁾.
- **Trekvogels** veranderen hun trektochten om windturbines te vermijden ^(125; 185).
- In de buurt van windmolenparken op zee is een afname van 90% van **de duikende zeevogelpopulaties waargenomen** ⁽¹⁸⁶⁾.
- Aan de Noord-Atlantische kust steeg de **walvissterfte** met 400%, in dezelfde periode dat akoestisch sonaronderzoek werd uitgevoerd voor de bouw van offshore windenergie ⁽¹⁸⁷⁾.
- Voor de bouw van de turbines moeten er **heipalen** in zee worden **geslagen**, waardoor al het zeeleven in een wijde omtrek wordt verstoord ⁽¹⁸⁸⁾.
- Windparken op zee vereisen grote netwerken van **elektriciteitskabels**, die de elektromagnetische oriëntatie van zeedieren, zoals haaien, kunnen verstoren.
- Windturbines lekken **chemicaliën**, waaronder BPA en andere microplastics afkomstig van de wiken, hydraulische smeeroil, het zeer giftige SF₆ (zwavelhexafluoride) en metalen ^(189; 183; 188).
- Windparken op zee beïnvloeden het lokale en misschien zelfs het mondiale **klimaat**, volgens Harvard-wetenschapper David Keith en collega's ^(190; 188; 183).
- Turbinepalen veranderen zeestromingen, genereren een ‘kielzog’ en creëren **sedimentpluimen**, zoals op satellietfoto's van NASA te zien is. Zoals een onderzoeker het verwoordde: “De installatie van de windturbines verandert niet alleen het wind-

veld boven het zeeoppervlak (wat te verwachten is...), maar... ze veranderen ook de stromingen en het sedimenttransport in het water.”⁽¹⁹¹⁾

Figuur 17: NASA satellietfoto van sedimentpluimen

Bron: NASA Earth Observatory/USGS. <https://earthobservatory.nasa.gov/images/89063/o!shore-wind-farms-make-wakes?mibextid=Zxz2cZ>

Milieu-ngo's zwijgen over gevolgen offshore windenergie

Gezien de omvang van deze nu al evidente milieuschade, zou je verwachten dat de organisaties die de bescherming van het milieu als *raison d'être* hebben, in het geweer zouden komen tegen de industrialisatie van de zee. De meest invloedrijke ngo's – die aan de onderhandelingstafels van de overheid zitten – zijn echter opvallend stil over de bekende gevolgen en nog onbekende risico's van offshore windenergie.

Verscheidene toonaangevende ngo's lichten hun standpunt ten aanzien van windenergie als volgt toe:

- **WNF:** “Het WNF is wereldwijd voorstander van de overgang naar 100% hernieuwbare energie en steunt de ontwikkeling van offshore wind, mits deze klimaatoplossing het herstel van biodiversiteit niet in de weg staat.”⁽¹⁹²⁾
- **Greenpeace:** “Windturbines zijn niet schadelijk voor dieren. [...] De klimaatcrisis is desastreus voor veel dieren. En windmolens lossen die risico's op.”⁽¹⁹³⁾
- **Natuurmonumenten** verklaart zich een “voorstander van duurzame energie zoals

windenergie, maar vraagt ook dat er rekening gehouden wordt met natuur en landschap, bij beslissingen over de plaatsing van windturbines.”⁽¹⁹⁴⁾

Vissers zien “grote veranderingen in zee”

Dirk Kraak, een Nederlandse visser, volgt de wetenschap over de milieueffecten van offshore wind op de voet. In een interview met mij in mei 2023 deelde hij de volgende observaties:

“Ze doen onvoldoende onderzoek. De eerdere vergunningen zijn verleend op basis van onderzoek naar de effecten op vogels en vleermuizen. Die onderzoeken zijn nu gedateerd; ze hadden betrekking op honderden windturbines, niet op duizenden. Ze passen het voorzorgsprincipe niet toe. Ze beantwoorden geen open vragen, ze vullen de gaten in het onderzoek niet op. En deze natuurbeschermingsorganisaties weten dat. Ze hebben altijd een mening over de vissers, maar ze laten zich nooit uit over de effecten van deze offshore windparken. We merken nu al grote veranderingen in de zee, vooral het laatste jaar; dingen lijken snel te veranderen. Ik hoor dit van alle andere vissers. We vinden de vis niet op de gebruikelijke plaatsen. We vinden ze op andere tijden, op andere plaatsen, of helemaal niet. De visstand wordt doorgaans nauwlettend in de gaten gehouden door de overheid en aanverwante organisaties. Ik vraag me af of zij deze veranderingen ook waarnemen?”

X. Het controlenetwerk-arsenaal: economische oorlogsvoering, energiestrijd en honger

Datacenters

Het lijkt erop dat de uitbreiding van de energiecapaciteit in de Noordzee voor een groot deel zal worden gebruikt om de surveillance-infrastructuur van energie te voorzien. In een artikel in *The Economist* met de titel “Can the North Sea become Europe’s new economic powerhouse?” stond vermeld dat gelijktijdig met de enorme uitbreiding van offshore wind, de vraag naar energie-intensieve datacenters in de Scandinavische gebieden sterk toeneemt ⁽¹⁹⁵⁾. *The Economist* voorspelt dat deze vraag tot 2030 met 17% per jaar zal toenemen. Meta, Amazon en Microsoft, maar ook bedrijven als Mercedes Benz, bouwen datacenters in Scandinavië, waar het koele klimaat de elektriciteitskosten voor het koelen van servers verlaagt en geschoolde arbeidskrachten beschikbaar zijn. Elders in Europa lopen “datacenters tegen grenzen aan”. Datacenters verbruiken zoveel energie dat ze de elektriciteitsnetwerken in gevaar brengen, omdat ze de kans op black-outs vergroten. Zozeer zelfs, dat het Ierse staatsbedrijf EirGrid heeft besloten geen elektriciteit te leveren aan nieuwe serverparken.

- Nederland huisvest tussen de 180 en 200 datacenters, waarvan er drie “hyperscale datacenters” zijn (wat betekent dat het zeer grote datacenters zijn met buitengewone rekenkracht). In 2021 gebruikten deze 3,3% van de totale elektriciteit in Nederland ⁽¹⁹⁶⁾.

Hoeveel energie hebben datacenters nodig? In een artikel in *Fortune*, getiteld “The Internet cloud has a dirty secret”, wordt een onderzoek van Huawei aangehaald waarin geschat wordt dat datacenters in 2019 2% van alle energie ter wereld verbruikten, met de verwachting dat dit zal stijgen tot 8% in 2030 ⁽¹⁹⁷⁾. Naast de cloud noemt het artikel “5G-netwerken, AI, holografie en cryptocurrency mining” als aanjagers van de vraag naar data en energie. De onverzadigbare energiebehoefte van de surveillance-infrastructuur reikt veel verder dan de energie die nodig is voor datacenters; deze infrastructuur heeft energie nodig voor de telecommunicatienetwerken, zoals 5G en alle Internet of Things (IoT) apparaten die verbonden zijn met het netwerk. Volgens één schatting zou tegen 2025 alleen al IoT de vraag naar energie met 20% kunnen doen toenemen ⁽¹⁹⁸⁾. Een ander onderzoek, gepubliceerd door InterDigital, schat dat tegen 2030 5G en het IoT tezamen de vraag naar energie met maar liefst 37% kunnen doen toenemen ⁽¹⁹⁹⁾. Anders dan bij eerdere telecommunicatienetwerken, moet voor het 5G-netwerk om de 50 tot 200 meter kleine cellen worden geïnstalleerd, die allemaal van stroom moeten worden voorzien ⁽²⁰⁰⁾. Het Datacenter Forum voorspelt dat

5G-infrastructuur kan leiden tot een toename van de energievraag met 160% in het decennium 2020-2030 ⁽¹⁹⁹⁾.

Tezamen genomen, zal de uitrol van deze ‘smart’ surveillance-infrastructuur – met de uitbreiding van de telecomnetwerken zoals 5G en 6G, sensoren, camera’s, dataopslag en verwerkingscapaciteit – de vraag naar energie exponentieel doen stijgen. Nu het gas uit Rusland is afgesloten en kerncentrales worden stilgelegd, is het niet duidelijk waar de energie vandaan zal komen. Het is onwaarschijnlijk dat wind op zee het tekort zal helpen aanvullen.

Economische oorlogvoering?

Voor een geïndustrialiseerde economie is energie de meest fundamentele behoefte en vanuit een breder perspectief gezien, is het zelfs de drijvende kracht van onze beschaving. Daarom is de vernietiging van goedkope, betrouwbare en overvloedige energie niets minder dan economische oorlogvoering.

Toen de oorlog in Oekraïne uitbrak in februari 2022, verklaarde de bekende econoom Michael Hudson: “Amerika verslaat Duitsland voor de derde keer in een eeuw.” Hij licht zijn stelling toe:

“Het meest urgente strategische doel van de Amerikaanse NAVO-confrontatie met Rusland zijn stijgende olie- en gasprijzen, vooral ten nadele van Duitsland. Die hogere energieprijzen zijn zeer voordelig voor de Amerikaanse oliemaatschappijen en halen tegelijkertijd de stoom uit de Duitse economie. Voor de derde keer in een eeuw tijd, dreigt de Verenigde Staten Duitsland te zullen verslaan – elke keer de controle vergrotend over een Duitse economie, die voor import en politiek leiderschap steeds afhankelijker wordt van de Verenigde Staten, waarbij de NAVO fungeert als effectief tegenwicht, tegen elke vorm van binnenlands nationalistisch verzet.” ⁽²⁰¹⁾

Andere onthullende krantenkoppen laten zien waartoe de energietransitie en het buitenlands beleid van Duitsland hebben geleid:

- “De deïndustrialisatie van Duitsland zal de EU langdurig verlammen” ⁽²⁰²⁾.
- “De economische motor van Europa staat op instorten” ⁽²⁰³⁾.
- “Verwarmingscrisis in Duitsland? Regering adviseert dekens en waxinelichtjes” ⁽²⁰⁴⁾.
- “Ter voorbereiding op dreigende stroomuitval organiseert de Duitse regering een rampenvoorbereidingsdag en promoot ‘koken zonder elektriciteit’” ⁽²⁰⁵⁾.

Ook in een artikel in *The Economist* wordt het verband tussen de beschikbaarheid van energie en economische stabiliteit onderkend. Het artikel citeert Nikolaus Wolf, economisch historicus aan de Humboldt Universiteit in Berlijn, die stelt dat “een overvloed aan energie doorgaans industrie aantrekt”. Is de druk op het plaatsen van offshore windenergie en datakabels in de Noordzee een daad van economische oorlogvoering, niet alleen tegen Duitsland maar ook tegen Frankrijk?

In hetzelfde artikel wordt Frank Peter, van de Duitse denktank Agora Energiewende, geparafraseerd, die voorspelt dat:

“Als het economische epicentrum van Europa naar het noorden verschuift, dan zal het politieke epicentrum dat ook zal doen. (...)

Op Europees niveau vormde de industriële macht van Frankrijk en Duitsland de ruggraat van Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (de voorloper van de EU). Deze zullen invloed verliezen aan een nieuw blok onder leiding van Denemarken, Nederland en, buiten de EU, Groot-Brittannië en Noorwegen. De Fransen en Beieren zullen waarschijnlijk niet enthousiast worden van een op de Noordzee gecentreerde, de facto Europese Gemeenschap voor Windenergie en Waterstof. Maar het zou Europa als geheel een broodnodige economische en geopolitieke impuls geven.”⁽¹⁹⁵⁾.

“Broodnodig” volgens wie, en in wiens belang?

Energie en beschaving

In een fascinerend artikel met de titel “World history and energy” (Wereldgeschiedenis en energie) bespreekt de wetenschapper Vaclav Smil de historische tijdperken van onze beschaving aan de hand van de energiebronnen die in deze tijdperken gebruikt werden⁽²⁰⁶⁾. Hij stelt: “Een strikt thermodynamisch perspectief moet energie – het totale gebruik ervan, haar kwaliteit, intensiteit en omzettingsefficiëntie – zien als sleutelement in de geschiedenis van de mens. Energiestromen en -omzettingen ondersteunen en begrenzen het leven van alle organismen en daardoor ook van superorganismen zoals samenlevingen en beschavingen.” Hij erkent dat energie niet de enige bepalende factor van beschaving is, maar zijn observaties zijn desalniettemin interessant.

Smil onderscheidt zes “energie-tijdperken”:

- Spierkracht en vuur
- Gedomesticceerde dieren
- Waterraderen en windmolens
- Motoren (stoom)
- Elektriciteit
- Nucleair (kernenergie)

Elk van deze tijdperken viel samen met een beschavingsprong voorwaarts, met als belangrijkste voordeel een verbetering van de levenskwaliteit:

“...grotere voedseloutput, een verhoogde accumulatie van persoonlijke bezittingen, een overdaad aan mogelijkheden op het gebied van onderwijs en vrije tijd en een aanzienlijk verbeterde persoonlijke mobiliteit. De groei van de wereldbevolking, de opkomst van de economische macht van naties, de uitbreiding van wereldrijken en militaire capaciteiten, de expansie van de wereldhandel en de globalisering van menselijke aan-

gelegenheden, zijn de belangrijkste collectieve gevolgen geweest van de zoektocht [naar toepassingen voor bronnen met een hoger energierendement].”

Futuristische verkenningen: beschaving en energie volgens Nikolai Kardashev

Binnen astrofysica speelt de vraag: bestaan er buiten de aarde andere beschavingen? En zo, ja, hoe zou je die herkennen? In een veelbesproken paper uit 1964, “Transmission of information by extraterrestrial civilizations”, veronderstelt Sovjet astrofysicus Nikolai Kardashev dat je deze aan hun energieverbruik zou kunnen herkennen. Hij volgt een vergelijkbare redenering als Smil. Waar Smil naar de geschiedenis kijkt, extrapoleert Kardashev de effecten van toegang tot meer energie op een beschaving. Hij stelt een systeem voor, waarin hij theoretische beschavingen indeelt op basis van hun energieverbruik ^(207; 208). In deze classificatie, die de beschavingen op Aarde als een van de vele mogelijke beschavingen in het heelal positioneert en uitgaat van nog niet ontwikkelde technologieën om kosmische energiebronnen aan te boren, zijn er drie soorten beschavingen:

- Type 1-beschavingen gebruiken de energie die beschikbaar is op hun planeet.
- Type 2-beschavingen gebruiken de energie van een ster.
- Een Type 3-beschaving kan de energie opvangen die beschikbaar is in haar melkwegstelsel.

Juist door deze theoretische indeling valt uit de beschrijvingen van elk van deze beschavingstypen af te leiden dat het vernietigen van de toegang tot energie een aanval betekent op een beschaving als geheel en niet alleen op een deel ervan – niet alleen als een daad van economische oorlogsvoering. In die zin strookt deze vernietigingsstrategie met de Wildlands-agenda.

Als de toegang die burgers in een beschaving tot hun belangrijkste energiebronnen hebben wordt bemoeilijkt of ontzegd, dan stopt niet alleen de ontwikkeling van hun beschaving, maar zal die beschaving op langere termijn in verval raken. Tijdens dit verval zal die beschaving de energie-tijdperken van Smil in omgekeerde volgorde doorlopen. Het zal duidelijk zijn dat wanneer er, door het verdwijnen van de visserij en boeren, te weinig voedsel voorhanden is, we onze spieren niet meer van energie kunnen voorzien (en dus ook geen hout meer kunnen hakken om vuur te maken – zie het eerste energietijdperk van Smil). Een beschaving waar langdurig grote hongersnood heerst, is geen lang leven gegund en zal mogelijk verdwijnen door massasterfte en massa-emigratie.

Door de mens veroorzaakte honger

“Een land dat niet voor zijn voedselvoorziening zorgt, is ten dode opgeschreven.”

- Patrick Schilder, visser

“Massale hongersnood is een proces van ontbering dat optreedt wanneer overheden of andere actoren het vermogen van burgers om toegang te krijgen tot de middelen om in leven te blijven, belemmeren.”

- Alex de Waal, onderzoeksprofessor

“In een sterk gecentraliseerd en geïndustrialiseerd voedselvoorzieningssysteem mag geen enkele kleine ramp optreden. Of het nu een productiefout is, of een maïsplaag, de ramp wordt niet voorzien totdat hij zich voordoet; hij wordt niet onderkend totdat hij wijdverspreid is.”

- Wendell Berry

De grote hongersnoden van de 20e eeuw werden niet veroorzaakt door de grillen van de natuur, hoewel natuurrampen hongersnoden zeker kunnen verergeren. De hongersnoden werden voornamelijk veroorzaakt door politiek en beleid. In een artikel uit 1999 over de grote hongersnood in China citeert Vaclav Smil historicus Richard Rhodes, die de “door de mens veroorzaakte dood” als de mogelijk meest over het hoofd geziene oorzaak van sterfte in de 20e eeuw beschouwde ⁽²⁰⁹⁾. Hoewel Rhodes door de mens veroorzaakte sterfgevallen definieerde als sterfgevallen die het gevolg waren van “oorlog, politiek geweld en de daarmee gepaard gaande ontberingen”, laten de door Smil aangedragen details over de hongersnood in China zien dat kille, berekende sociaaleconomische beleidsmaatregelen net zo fataal kunnen zijn.

Dit laatste punt wordt ook vaak benadrukt door onderzoeksprofessor Alex de Waal van Tufts University, een van 's werelds meest vooraanstaande experts op het gebied van humanitaire crises. In een door de universiteit afgenomen interview over zijn boek *Mass Starvation: The History and Future of Famine*, wees de Waal het idee dat massale hongersnood wordt veroorzaakt door “natuurlijke” omstandigheden zoals voedseltekorten, overbevolking of natuurrampen direct af:

“Dat is onzin. Hongersnood is een zeer specifiek politiek product van de manier waarop samenlevingen worden bestuurd, oorlogen worden uitgevochten en regeringen worden geleid. Verreweg de grootste oorzaak – in driekwart van de gevallen hongersnoden – is politiek beleid. We blijven echter maar vasthouden aan het idee dat hongersnood een natuurramp is.” ⁽²¹⁰⁾

In een artikel “The purposes of starvation: historical and contemporary Uses” (Het doel van hongersnood: historische en huidige toepassingen), stellen de Waal en wetenschapper Bridget Conley dat de meest schrijnende gevallen van massale hongersnood

in de 20e eeuw het resultaat waren “gigantische social engineering-projecten” van communistische regimes: “De landbouwhervormingen in de Sovjet-Unie, de ‘Grote Sprong Voorwaarts’ in China en ingrepen van de Rode Khmer in Cambodja zijn de belangrijkste hedendaagse voorbeelden van gedwongen sociaal-economische transformatie die tot hongersnood leidde” ⁽²¹¹⁾.

De precieze aantallen zijn nog steeds niet bekend, maar volgens de door Smil aangehaalde schattingen, stierven tijdens de Grote Sprong Voorwaarts (1959-1961), toen (de regering van) Mao het Chinese landbouwsysteem probeerde te hervormen, 30 miljoen Chinezen van de honger ⁽²⁰⁹⁾. In het zuiden van Rusland, Kazachstan en Oekraïne veroorzaakten de landbouwhervormingen van Stalin de “Holodomor” (Grote Hongersnood). Daaronder leden Oekraïners het meest: in 1932 en 1933 bedroeg de door de Holodomor veroorzaakte *oversterfte* daar, volgens de Waal en Conley, naar schatting 3,3 miljoen doden ⁽²¹¹⁾. Ze schatten dat nog eens 1,2 miljoen mensen van de honger of aanverwante oorzaken stierven, onder de Rode Khmer in Cambodja.

Tijdens deze van bovenaf opgelegde landbouwhervormingen werden boeren van hun land verdreven. In de Sovjet-Unie nam de regering boerderijen (*koelakken*) in beslag om er collectieve landbouworganisaties van te maken. De boeren die zich niet bij deze collectieve boerderijen wilden aansluiten – dat waren er ongeveer vijf miljoen - werden naar Centraal-Azië of Siberië gedeporteerd ⁽²¹²⁾. Ook in China verbood het regime voedselproductie door zelfstandige agrariërs en dwong boeren zich aan te sluiten bij landbouwcommunes ⁽²⁰⁹⁾.

Er zijn ook veel voorbeelden op kleinere schaal. Wat ze volgens Conley en de Waal gemeen hebben, is dat honger wordt gecreëerd door beleid, als onderdeel van een “proces van ontbering” met als doel de toegang “tot middelen om in leven te blijven” voor bepaalde personen of persoonsgroepen te bemoeilijken. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het instellen van diverse beleidsmaatregelen die de beschikking die een bevolkingsgroep over voedsel en water heeft, reduceert. Samenvattend stellen Conley en de Waal dat massahongersnood “geësceneerd het gevolg is van beslissingen door leiders voor het behalen van politieke, militaire of economische doelen” ⁽²¹¹⁾.

Ze noemen “negen doelstellingen die door middel van gecreëerde honger” gerealiseerd kunnen worden:

- Uitroeiing of genocide
- Controle door het verzwakken van de bevolking
- Verkrijgen van controle over land
- Het uitdrijven van een bevolkingsgroep
- Straf
- Onteigening of diefstal
- Extreme uitbuiting
- Voorbereiding op oorlog
- Grootschalige maatschappelijke transformatie (social engineering)

Conley en de Waal noemen deze door beleid gecreëerde hongersnoden als “uithongeringsmisdaden” (starvation crimes), en merken daarbij op dat hoewel “schuld” aanvankelijk “relatief gemakkelijk te ontkennen” zal zijn, “het langdurig handhaven van beleid dat deze omstandigheden creëert het beroep op ‘onschuld’ ondermijnt. In de meeste gevallen werd massale hongersnood ingezet opdat duizenden mensen gedurende meerdere jaren ontbering werd opgelegd.”

Verder kan hongersnoodbeleid worden verergerd door externe factoren, zoals “spanningen ten aanzien van de leefomgeving, natuurrampen, calamiteiten in de wereld-economie”, maar ook door interne factoren zoals “economische ongelijkheden en beleid dat economische onrust veroorzaakt”.

Tot slot schrijven zij dat door verstedelijking en globalisering van voedselmarkten grote delen van de bevolking zich in een afhankelijkheidspositie bevinden, doordat zij zich niet meer kunnen bedienen van de (inmiddels verdwenen) lokale voedselproductie.

Als we de negen doelstellingen van Conley en de Waal vergelijken met het beleid dat de afgelopen 70 jaar is gevoerd, zien we enkele opvallende parallellen:

- Agenda 21, of wat meer recentelijk “the Great Reset” is genoemd, is een megalomaan plan voor een “allesomvattende maatschappelijke transformatie” (#9) dat sterk doet denken aan de vroegere communistische visioenen van een perfecte samenleving.
- Zoals we hebben gezien, waren de verstedelijking en globalisering van de voedselmarkten van de afgelopen decennia geen natuurlijke processen; ze zijn het beoogde resultaat van beleid en ‘social engineering’ op enorme schaal.
- Met Habitat I werd daarvoor de juridische basis gelegd: door privé-eigendom te herdefiniëren werd de weg gebaad voor toekomstige “materiële extractie of diefstal” (#6) en “het verkrijgen van territoriale controle” (#3).

Bovendien kunnen de talloze beleidsmaatregelen, die het vermogen van mensen om in hun eigen levensonderhoud te voorzien verzwakken, of zelfredzaamheid helemaal onmogelijk maken, zeker worden geïnterpreteerd als “controle door het verzwakken van een bevolking” (#2). Samenvattend, omvat deze bevolkingsverzwakkende agenda:

- Beleid dat boeren van het land verdrijft.
- Beleid dat vissers van de zee verdrijft.
- Professioneel verbod op het starten van een boerderij of visserij.
- Beleid dat de toegang tot het land beperkt.
- Beleid dat de toegang tot zoetwater beperkt, zoals het recht om een put te slaan of grond- of regenwater te gebruiken.
- Vernietiging van dammen en zoetwaterreservoirs.
- Beleid dat de controle van bedrijven over zaden faciliteert en het recht van boeren en inheemse volken om over hun eigen zaden te beschikken aantast ⁽²¹³⁾.
- Beleid om koeien te ruimen, zoals de door de Ierse regering voorgestelde reductie

van 10%, tussen 2023 en 2026 ⁽²¹⁴⁾, of het voornemen van de Nederlandse regering om het aantal koeien met ten minste 40% te verminderen ⁽²¹⁵⁾.

- Beleid om pluimvee te ruimen, waarbij, tussen oktober 2021 en maart 2023, wereldwijd 272 miljoen vogels werden geruimd om de “vogelgriep te bestrijden”.
- Verboden op vissen en jagen ⁽²¹⁶⁾.
- Verboden op toegang tot gemeenschapstuinen, zoals dat in Ierland tijdens de Covid-19 lockdowns het geval was ⁽²¹⁷⁾.

Tot slot kunnen we aan deze lijst ook de beleidsmaatregelen toevoegen die economische ongelijkheid en economische onrust in de hand werken:

- Lockdown-maatregelen die mensen verbieden te werken
- Beleid dat faillissement van de middenklasse bewerkstelligt en bezittingen onder het grootbedrijf en institutionele beleggers herverdeelt (zoals met het “Going Direct”-beleid, dat tijdens Covid geïmplementeerd werd) ⁽²¹⁸⁾.
- Beleid dat energieprijzen omhoog jaagt.
- Beleid dat de inflatie doet toenemen.

Zoals de vermaarde uitspraak van Henry Kissinger luidt: “Wie de macht heeft over het voedsel, heeft de macht over het volk”. We zijn nog niet op het punt van massale hongersnood aanbeland – tenminste niet in het Westen. Maar als we bereid zijn te leren van de geschiedenis en dit beleid in zijn brede context bekijken, dan is er toch reden tot zorg. Zoals Ian Flemings *Goldfinger* stelt: “Eén keer is toeval. Twee keer is een samenloop van omstandigheden. Drie keer is vijandelijke actie.” In die context wijst schrijfster en activiste Naomi Wolf erop hoe politieke adviseurs worden ingezet om onwelgevallig beleid te verkopen:

*“Als politiek adviseur leer je terug te redeneren. **Je kijkt naar het effect van het beleid** – daar trek je je conclusies uit. Het verhaal is verzonnen, altijd. Dat leer je als politiek adviseur. De opdrachtgevers stellen een doel. Ze vragen aan de politieke adviseurs: ‘Zorg dat we dit doel bereiken’. De topambtenaar die de president ondersteunt gaat dan naar de spin doctors – de verhalenvertellers – en zegt: ‘Verzin een verhaal waardoor mensen dit doel zullen accepteren’. Zo werkt de politiek.”* ⁽²¹⁹⁾

Misschien is het doel “slechts” de voedselvoorziening te beheersen en zullen de komende gebeurtenissen niet tot hongersnood leiden. Als de plannen van de VN en andere internationale organisaties voor kweekvlees, -melk en -vis, verticale landbouw, aquacultuur en insectenkwekerijen slagen, dan zal er misschien voldoende voedsel zijn. Maar, dit is geen vers, lokaal of gezond voedsel. De mogelijkheid bestaat dat deze “Farma voedingsmiddelen” alleen te verkrijgen zullen zijn op vertoon van een QR-code of digitale identiteit, of op voorwaarde van digitaal bewijs van regelmatige medische “behandelingen”.

XI. Het einddoel: controle over alle productiefactoren – inclusief mensen

Tientallen jaren geleden herkenden ‘VN-watchers’ dat de natuurbeschermingsagenda niet puur over het milieu ging. Ze waarschuwden voor het ondergraven van eigendomsrechten en het sluiks verschuiven van bestuurlijke verantwoordelijkheid van nationale overheden naar internationale organen die geen democratisch proces kennen.

Decennia later zien we een zich uitbreidende inktvlek van “natuurreservaten” en “bufferzones” die inderdaad eigendomsrechten, toegang tot land en het vermogen om voedsel te verbouwen ondermijnt. Maar wat is het uiteindelijke doel van dit beleid?

In zijn artikel “The UN and property rights” (De VN en eigendomsrechten) uit 1997 waarschuwde Henry Lamb:

“Het is nu duidelijk dat het VN-beleid voor landgebruik, dat in de loop der tijd is verrijnd, vanaf het begin een vooropgezet doel had. Dat doel – hoe bizar het ook mag klinken – is al het land en alle natuurlijke hulpbronnen onder het gezag van de VN te plaatsen.”⁽¹¹⁶⁾

Zijn uitspraak zou inderdaad als “bizar” kunnen overkomen, ware het niet dat we de implementatie van deze “doelstelling” voor onze neus zien gebeuren. Nu al valt 17% van al het land en 10% van alle zeegebieden ter wereld onder de “bescherming” van het VN Biodiversiteitsverdrag⁽¹²³⁾.

Agenda 21 voor “duurzame ontwikkeling” is eigenlijk de herpositionering van een eerdere technocratische agenda, die tot doel had ’s werelds hulpbronnen in een mondiale gemeenschapstrust onder te brengen, die vervolgens door technocratische wetenschappers en ingenieurs beheerd moest worden^(220; 100; 155; 132). In een interview met *De Andere Krant* gaf Patrick Wood aan dat dit idee een lange voorgeschiedenis heeft die verband houdt met de creatie van op valuta gebaseerde koolstofkredieten:

“De vroege technocraten wilden af van privébezit. Alle goederen en hulpbronnen in een samenleving zouden in een ‘global trust’ moeten worden beheerd. Vervolgens zouden ze beslissen wie wat zou mogen gebruiken en dat door middel van een energiekrediet reguleren. Dit zou volgens hen de balans tussen mens en natuur herstellen. Deze technocraten beschouwden de mens ook als hulpbron. Dat is heel duidelijk in de eerdere technocratische documenten; mensen moesten als een soort vee worden beheerd.”⁽¹⁰⁰⁾

Rosa Koire lichtte tijdens een 2021 toe wat deze technocratische agenda betekende: “Totale controle over al het land, water, mineralen, planten, dieren, constructie, productiemiddelen, energie, onderwijs, informatie en alle mensen in de wereld⁽²²¹⁾.”

Als onderdeel van Agenda 21 en de “Environmental, Social, and Governance” (Milieu,

Sociaal en Bestuur – ESG) rapportering worden al deze hulpbronnen geïnventariseerd en geregistreerd, en vallen onder instructies voor correct beheer.

Toevallig of niet, het beheren van alle mondiale hulpbronnen door een VN-trust was een expliciete aanbeveling van de Commission on Global Governance (Commissie voor Mondiaal Bestuur) – CGG) in haar rapport van 1995, *Our Global Neighborhood* (zie **De Commission on Global Governance**). Om dit te bereiken stelde de CGG voor om het mandaat te wijzigen van de reeds bestaande ‘UN Trusteeship Council’ (VN Trustschapsraad), die tot 1994 toezicht hield op de kolonisatieprocessen. Aanbevolen werd de Trustschapsraad “het mandaat te geven om het bewind te voeren over de mondiale gemeenschapsgoederen (global commons)”⁽²²²⁾; tot zijn taken zou het beheer van milieuverdragen behoren. Verder zou de raad “alle economische of veiligheidskwesties die hieruit voortvloeien doorverwijzen naar de Economische Veiligheidsraad of de Veiligheidsraad”. Welke mondiale gemeenschapsgoederen hadden ze in gedachten? Daaronder vielen “de atmosfeer, het heelal, de oceanen en de aan het milieu en levensbehoud gerelateerde systemen die bijdragen aan de ondersteuning van menselijk leven”.

De Commissie voor Mondiaal Bestuur

De Commission for Global Governance was geen officieel VN-orgaan, maar de VN financierde haar activiteiten gedeeltelijk; onder de overige financiers waren negen regeringen en diverse invloedrijke stichtingen, waaronder de MacArthur Foundation, Ford Foundation en Carnegie Corporation⁽²²²⁾.

Tot de commissieleden behoorden zeer internationaal prominente namen, waaronder:

- Barber Conable (VS), president van de Wereldbank van 1986 tot 1991
- Jacques Delors (Frankrijk), voorzitter van de Europese Commissie van 1985 tot 1995
- Enrique Iglesias (Uruguay), president van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank
- Frank Judd (UK), lid van het Britse Hogerhuis
- Jan Pronk (Nederland), minister voor Ontwikkelingssamenwerking
- Adele Simmons (VS), lid van de Council on Foreign Relations; voorzitter van de MacArthur Foundation; lid van de UN High Level Advisory Board on Sustainable Development
- Maurice Strong (Canada), voorzitter van de Earth Council; secretaris-generaal van Earth Summits I en II
- Yuli Vorontsov (Rusland), ambassadeur in de VS, ambassadeur bij de VN

Dient de Trust als onderpand voor een digitale wereldmunt?

In het artikel “World Wilderness/Wildlife Fund declared illegal in Russia” (Wereldnatuurfonds illegaal verklaard in Rusland), dat verscheen op 28 juni 2023, vertelt Dr. Joseph P. Farrell het verhaal van een man die ergens in de jaren '80 per ongeluk een uitnodiging ontving om het World Wilderness Congress bij te wonen. Tot zijn verbazing bevonden zich onder de aanwezigen de “allerhoogste financiers”, waaronder Maurice Strong en Baron Rothschild. Tijdens het congres vernam de man van de plannen om een wereldmunt in te voeren die gedekt zou moeten worden “door alle onontgonnen wildernis ter wereld” ⁽²²³⁾.

In hetzelfde artikel speculeert Farrell dat controle over Rusland, als grootste land ter wereld, met onvoorstelbare hoeveelheden natuurlijke hulpbronnen, wel eens cruciaal zou kunnen zijn, bij het invoeren van een digitale wereldmunt (Central Bank Digital Currency, of CBDC).

“Rusland is het grootste obstakel dat een mondiaal financieel systeem, de ‘great reset’, of hoe je het ook wilt noemen, in de weg staat. Dat systeem moet simpelweg de controle krijgen over de enorme natuurlijke rijkdommen van Rusland, al was het alleen maar om de eigen (scheve) boekhouding in balans te brengen.”

Toen Rusland het WWF in juni 2023 als “ongewenst” (undesirable) verklaarde, stelde diens procureur-generaal dat het “WWF milieu- en educatieve activiteiten gebruikt als dekmantel voor het uitvoeren van projecten die een bedreiging vormen voor de veiligheid op economisch gebied”. Specifiek constateert Rusland dat het WWF, onder het mom van milieubescherming, “activiteiten uitvoert, gericht op het verhinderen van de implementatie van (Russisch) beleid ten behoeve van de industriële ontwikkeling en exploratie van natuurlijke hulpbronnen in de Arctische gebieden, terwijl het beperkingen ontwikkelt en legitimeert, die als basis kunnen dienen voor de overdracht van de Noordelijke Zeeroute naar de exclusieve economische zone van de VS.”

In dezelfde zomer verscheen het artikel “BIS blueprint = global control of ALL assets, information & people” op de website *Corey's Digs* waarin het verband tussen het beleid om land onder VN-controle te brengen en dat dit land als zekerheidsstelling voor een wereldmunt zou kunnen dienen, naar voren werd gebracht ⁽²²⁴⁾.

Het artikel vat een recent rapport ‘*Blueprint for the future monetary system: improving the old, enabling the new*’ van de Bank for International Settlements (BIS) – ‘de centrale bank van centrale banken’ samen. De BIS stelt volgende voor:

“Van alle privébezittingen in de echte wereld, zoals geld, huizen, auto's, enz. zou een digitale versie als ‘token’ moeten komen, zodat al deze kapitaalgoederen en productiefactoren kunnen worden opgeslagen in één mondiaal grootboek. CBDC's zouden essentieel zijn voor het functioneren van deze ‘tokenwereld’ en als wereldreservemunt voor het verhandelen van de goederen uit het mondiale grootboek. Transacties tussen de CBD's en gedigitaliseerde kapitaalgoederen of ‘tokens’, die echte activa representeren, zouden naadloos verlopen via ‘smart’ contracten op één programmeerbaar platform.”

Beschermd door soevereine immuniteit – geen rechtspraak mogelijk

De BIS, centrale banken, VN-organisaties en ngo's worden beschermd door verschillende vormen van diplomatieke immuniteit. Dit blijkt uit het baanbrekende serie "Laundering with Immunity" (Straffeloos witwassen) van onderzoeksjournalist Corey Lynn ^(111; 225). Sinds 1946 genieten 76 verschillende internationale organisaties diplomatieke immuniteit, naast andere privileges, zoals belastingvrijstellingen. Dit type immuniteit betekent dat het niet mogelijk is deze organisaties gerechtelijk aan te klagen, noch een strafrechtelijk onderzoek in te stellen of een Woo-verzoek (Freedom of Information Act, FOIA) in te dienen. De bezittingen, informatie en werknemers van deze instituten zijn, kort gezegd, "tot het uiterste beschermd". Bovendien kunnen enkele van deze beschermde instellingen hun immuniteit uitbreiden naar lid-organisaties. Dankzij de immuniteit van de BIS, bijvoorbeeld, genieten 63 centrale banken en het Amerikaanse Federal Reserve-systeem eveneens soevereine immuniteit. Lynn concludeert: "Deze organisaties opereren niet boven de wet, ze opereren volledig buiten de wet om."

Voegen we deze verschillende informatiestukjes samen, dan kunnen we het volgende afleiden:

- Onder het mom van milieubescherming zijn wereldwijd grote stukken land onder controle van ngo's/VN gebracht.
- Land en andere hulpbronnen kunnen worden gebruikt als zekerheidsstelling voor een wereldmunt.
- De organisaties die toezicht houden op dit land worden beschermd door soevereine immuniteit.
- De BIS en andere centrale banken, die de wereldmunt moeten beheren, worden eveneens beschermd door soevereine immuniteit.
- We kunnen veronderstellen dat andere activa ook onder deze immuniteitslaag zijn gebracht, vooral tijdens de pandemische periode.

Dit betekent dat een groot deel van de wereldwijde tastbare kapitaalgoederen worden overgeheveld naar een bestuurslaag die geheel buiten het bereik van de wet ligt.

CBDC = Landtrust + controlenetwerk

In de blauwdruk voor het toekomstig geldsysteem omvat de eerste laag van de CBDC een digitale versie van tastbare "mondiale gemeenschapsgoederen", waaronder de atmosfeer, het heelal, de oceanen en het daaraan "gerelateerde milieu". Aangezien in de technocratische beweging ook mensen als grondstoffen beschouwt, is het waarschijnlijk dat de door mensen gegenereerde 'smart grid'-data ook aan het 'digitale grootboek' zullen worden toegevoegd.

In dit licht is het werk van onafhankelijk onderzoeker Alison McDowell interessant. Het artikel “The central banks intend to lay claim to bodies and minds” (Centrale banken zijn voornemens hoofden en lichamen te claimen), vat haar uitgebreide artikelen samen, en legt uit hoe persoonlijke gegevens – verzameld op scholen, computers, telefoons, databases en meer – omgezet worden in “social impact bonds” (social impact obligaties). Met behulp van de met data gegenereerde profielen worden voorspellingen gedaan over verwacht gedrag van mensen. Door een geldwaarde aan die voorspellingen te koppelen, kunnen deze als investeringskans worden verhandeld op de beurs in “Pay for Success Finance” sociale impact obligaties ^(226; 227). Dit is zeer geavanceerde social engineering, waarmee reeds bestaande “gedragssturing” en cognitieve oorlogvoeringsmethoden geautomatiseerd worden ⁽²²⁸⁾.

Een saillant voorbeeld is de zaak van Cambridge Analytica. Met door gebruikers vrijwillig op Facebook gedeelde persoonlijke gegevens, kunnen zeer gedetailleerde individuele psychologische profielen aangemaakt worden. Het is bekend dat dergelijke informatie gebruikt wordt voor gepersonaliseerde reclameboodschappen. Het Britse bedrijf Cambridge Analytica echter, gebruikte de profielen om twijfelende kiezers te bombarderen met gepersonaliseerde propaganda, om hen richting andere stemkeuzes te manipuleren ⁽²²⁹⁾. Is dit soort technologie ook tijdens de lockdown-jaren ingezet, om mensen tot gehoorzaamheid of naleving van vaccinaties “aan te sporen”?

Net zoals van menselijke data een beleggingsinstrument kan worden gemaakt, wordt een vergelijkbare exercitie toegepast op de natuur. In “Wall Street’s takeover of nature advances with launch of new asset class” (Wall Streets overname van de natuur vordert door lancering nieuwe vermogenscategorie) beschrijft onderzoekster Whitney Webb hoe de Natural Asset Company (NAC) “natuurlijke processen en ecosystemen omzet in een nieuwe beleggingsinstrument” ^(230; 231). Wat zijn ‘Natural Assets’: de ‘commons’ (gemeenschapsgoederen), de voor alle leden van een samenleving toegankelijke culturele en natuurlijke hulpbronnen, inclusief natuurlijke materialen, zoals lucht, water en een bewoonbare aarde.

Als je natuurlijke hulpbronnen en hun “ecosysteemdiensten” in financiële eenheden wilt omzetten, moet je deze activa op een of andere manier vastleggen of digitaliseren. De voorgestelde wijzigingen in het Biodiversiteitsverdrag (Biodiversity Convention) van 2021, creëren een basis voor de digitalisering van de natuurlijke wereld.

In het artikel “Global blueprint exposed: the takeover of all genetic material on Earth” (Mondiale blauwdruk blootgelegd: de overname van al het genetisch materiaal op aarde), beschrijft Patrick Wood hoe het Biodiversiteitsverdrag al begin jaren ’90 de basis legde voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen door biotechbedrijven ⁽²³²⁾.

Hij citeert het boek “*The Earth Brokers: Macht, politiek en wereldontwikkeling*”, van Pratap Chatterjee en Matthias Finger uit 1994:

“Het verdrag stelt, impliciet, de diversiteit van het leven – dieren en planten – gelijk aan de diversiteit van genetische codes, waarmee genetische bronnen wordt bedoeld. Hierdoor wordt diversiteit iets wat de moderne wetenschap zou kunnen manipuleren.”

Tot slot wordt in het verdrag biotechnologie naar voren geschoven als 'essentieel voor het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit'."⁽²³²⁾

Wood vervolgt: "Omdat de biotechnologie en de genetische wetenschap de laatste 25 jaar zo'n snelle voortgang hebben geboekt, wordt de voormalige term 'genetische hulpbronnen' nu ongeschikt geacht en vervangen door de uitdrukking '**digitale sequentie-informatie over genetische hulpbronnen**'."

Alles bij elkaar genomen wordt duidelijk dat er een beweging is, die alles wat tastbaar is in de echte wereld probeert te digitaliseren. Dit geldt voor de natuur, voor mensen, hulpbronnen en andere productiefactoren. Dit proces wordt ook wel "digital twinning" genoemd⁽²³³⁾. Een eerdere poging om de wereld te modelleren gebeurde onder de naam "Sentient World Simulation" (SWS). Men vraagt zich af of iets dergelijks uitgetest werd, als onderdeel van de Going Direct Reset⁽²³⁴⁾.

Technocraten gaan ervan uit dat als je de echte wereld op een manier kunt modelleren, je gedrag en gebeurtenissen kunt voorspellen en aansturen. Trek je deze redenering verder door, dan zou je kunnen stellen dat als je alles in de wereld kunt digitaliseren, alles kunt beheersen. En dat je alles als een financieel product zou kunnen verkopen.

XII. Oplossingen: toegang tot echt voedsel veiligstellen

Verschillende boeren, verschillende uitdagingen

Voordat we naar oplossingen kijken, is het belangrijk te benadrukken dat boeren verschillende bedrijfsmodellen hanteren en dat hun uitdagingen dus, al naar gelang hun model, verschillen. Het industriële bedrijfsmodel, gefinancierd door door veel vreemd vermogen, is sterk afhankelijk van internationale marktwerkingen. Daarnaast is er het boerenbedrijfsmodel, waarbij de boer de benodigde hulpmiddelen zoveel mogelijk genereert op zijn eigen grond en uit lokale gemeenschappen. Beide typen landbouwbedrijven lopen risico als ze in de buurt van natuurgebieden liggen.

Het boerenmodel is het meest veerkrachtig en maakt wereldwijd een comeback, zoals Van der Ploeg uitvoerig documenteert in zijn boek *The New Peasantries*. Binnen dit model vindt veel innovatie plaats. Sommigen blijven gewoon boeren, maar veel boerenbedrijven dekken hun risico's af door hun bedrijf "multifunctioneel" te maken (zie **Twee Nederlandse Voorbeelden van Multifunctionele Boerderijen**). Bijvoorbeeld door het runnen van een boerderijwinkel, het ter plekke maken en verkopen van kaas, yoghurt, vlees en andere producten, het aanbieden van minicampings op de boerderij of andere vormen van "agrotourisme", het aanbieden van dagopvang op de boerderij, het opzetten van "zorgboerderijen" die gehandicapten werkgelegenheid of zorg bieden, landschapsbeheer, en nog veel meer ^(14; 73; 235).

In haar beleidsvoorstellen lijkt de Nederlandse overheid momenteel het kleinschalige, "natuurvriendelijke", multifunctionele boerenbedrijf te ondersteunen ⁽²³⁵⁾. Echter, voor veel boeren is deze transitie niet haalbaar. Zelfs als de industriële boeren meer kleinschalig zouden willen gaan boeren: ze zijn gevangen in een model waarin schaalvergroting de enige manier is om te overleven. Banken verstrekken hen geen leningen om een overstap naar een ander bedrijfsmodel te maken. Wanneer deze boerderijen dermate groot geworden zijn dat de boer de schuld niet meer aankan, staan de overheid, het grootbedrijf of institutionele investeerders klaar het om het land op te kopen.

Nederlandse multifunctionele boerderijen – twee voorbeelden

- **Erfgoed Bossem** (<https://www.bossem.nl/>) in Lattrop, vlakbij de Duitse grens, is een voormalige industriële boerderij die de overstap heeft gemaakt naar een gediversifieerd, biologisch bedrijfsmodel met een kleinere kudde koeien. De boerderij heeft ook een hotel, restaurant en camping, en fungeert als locatie voor bruiloften en andere evenementen. De boer geeft je graag een rondleiding en vertelt trots wat de overgang hem en zijn gezin heeft opgeleverd.

- **Heerlijkheid de Linde** (<https://heerlijkheidlinde.nl/>) is een biologische koeienboerderij in de buurt van Deventer. De koeien lopen in de wei, maar kunnen de open stal in, of naar de melkrobot, wanneer ze dat zelf willen. Er is een winkel waar je vlees en rauwe melk kunt kopen, een kleine koffiebar voor ijs en koffie, een speeltuin met picknicktafels en vergaderruimtes die door derden gehuurd kunnen worden.

Oplossingen verkennen

Ieder van ons kan zijn steentje bedragen om de voedselvoorziening te beschermen, als consument, als investeerder en als burger. Verder is belangrijk dat boeren (zowel biologische boeren als boeren die het industriële model hanteren) hun krachten gaan bundelen met investeerders en burgers/consumenten die het belang inzien van sterke lokale voedselsystemen, en op deze manier mogelijkheden creëren om oplossingen te “crowdsourcen”.

De onderstaande acties zijn slechts een startpunt. De Solari Report 2022 Annual Wrap Up over “Pharma Food” biedt aanvullende suggesties. Het bevat een overzicht van waar je vers voedsel kunt kopen (“Finding Sources of Fresh Food”) en over regelgeving met betrekking tot lokaal geproduceerd voedsel (“Local Food Legislation”). De 2022-editie van Wrap Up bevat belangrijk aanvullend leesmateriaal om echt goed te kunnen begrijpen wat de bedreigingen zijn voor de lokale voedselproductie, de voedselkwaliteit en voedselsoevereiniteit.

Consumentenacties

“Financier nooit je vijand.”

– Catherine Austin Fitts

Stem met je portemonnee. #Boycot Agribusiness en de supermarkt. Besteed je voedselbudget niet aan instanties die centralisatie van de voedselvoorziening ondersteunen en winstmarges van boeren onder druk zetten. Vermijd wanneer je kunt de grote supermarktketens, net zoals de grote merken met überbewerkte producten. Als je het je kunt veroorloven, wees bereid een meerprijs te betalen voor gezond, eerlijk voedsel.

Koop rechtstreeks van boerderijen. De afgelopen drie jaar zijn steeds meer mensen in Nederland hun voedsel rechtstreeks van boerderijen gaan kopen ⁽²³⁶⁾. Als je geen (biologische) boerderij in de buurt hebt, dan kun je waarschijnlijk bij een tussenpersoon terecht, die rechtstreeks bij boeren inkoop, waarvan er talloze zijn in Nederland. Ik geef hieronder twee voorbeelden. Als er bij jou in de buurt geen boer en zelfs geen tussenpersoon te vinden is, is het misschien een goed idee zelf iets op te zetten!

- De Gouden Pompoen (<https://www.goudenpompoen.nl/>) koopt rechtstreeks in bij biologische boeren in Salland en de Achterhoek. Via hen kun je bijna alles kopen wat je in de supermarkt kunt krijgen, maar ook pure etenswaren die de supermarkt

niet verkoopt, zoals rauwe melk en ambachtelijk gebakken zuurdesembrood. In de loop der tijd heeft De Gouden Pompoen ook een aantal producten toegevoegd die niet regionaal zijn. Klanten geven hun bestellingen vóór woensdag door en de producten worden op vrijdag thuisbezorgd.

- Nadat een klant in een opwelling een zeer grote bestelling van 300 ton wortelen had geannuleerd, vreesde de Friese biologische boer Pyt Sipma dat hij ze zou moeten composteren. Twee wakkere ondernemers in zijn omgeving hoorden van zijn probleem, en gebruikten hun social media accounts om de wortelen te verkopen. Tot hun verbazing meldden zich binnen de kortste keren duizenden gegadigden. De drie mannen zijn vervolgens andere manieren gaan onderzoeken om niet-gecorrumpeerde, korte toeleveringsketens op te zetten ⁽²³⁷⁾.

Acties van investeerders

Als je kunt, investeer dan in boerderijen. Op die manier help je niet alleen de boeren, maar stel je ook je eigen toegang tot voedsel veilig. Voor boeren is het heel gunstig om niet afhankelijk te zijn van banken.

- Voor Lodewijk Pool, boer van De Hooilanden (<https://dehooilanden.nl/>), is het duidelijk dat de afhankelijkheid van banken een echt knelpunt is voor boeren. Om die afhankelijkheid te omzeilen, zo bedacht hij, zou je land in gemeenschappelijk bezit kunnen brengen – van een familie, straat, kerk of dorp. Hij bracht dit idee in de praktijk door stukken van zijn land voor € 25.000 per een derde hectare te verkopen aan andere burgers. Deze eigenaren leasen op hun beurt het land aan hem terug, zodat hij er voedsel op verbouwen kan. Pool legt uit dat deze aanpak niet alleen de afhankelijkheid van boeren vermindert, maar consumenten ook helpt verantwoordelijkheid te nemen en hen verbindt met hun voedsel ⁽²³⁸⁾.

Innover met het investeringsfondsmodel. Velen erkennen dat een verandering nodig is om de schade van het industriële landbouwmodel in te dammen. Maar een snelle, door de overheid opgelegde, ‘transitie’, op kosten van de boer, zal alleen voor meer faillissementen en een vermindering van voedselproductie zorgen. Onteigening, indirect door beleid, of rechtstreeks door opkoop, is niet de oplossing. Het land moet in eerlijke handen blijven, en niet worden verkwanseld aan overheden, natuurorganisaties of BlackRock.

Hiervoor zou een investeringsfonds kunnen worden opgericht. Vanuit het fonds kunnen noodlijdende industriële landbouwbedrijven worden opgekocht en kan een geleidelijke overgang worden gemaakt, waarbij rekening wordt gehouden met voedselzekerheid. Op die manier wordt vermeden dat door het invoeren van abrupte veranderingen de voedselproductie instort, zoals in Sri Lanka het geval was.

Ondersteuning door middel van kennisdeling en educatis is hierbij belangrijk. De Vereniging tot Behoud van Boeren en Natuur (VBBM) helpt boeren de overgang naar een andere bedrijfsvorm soepel te laten verlopen – niet door middel van shocktherapie. Jon Bergeman en Alex Brouwer vertelden aanvankelijk geleerd te hebben veel kunstmest te

gebruiken, hun koeien maïs te voeren en antibiotica te gebruiken. De VBBM-methode laat zien dat dit nauwelijks nodig is. De door hen geholpen boeren zijn verrast dat ze de externe middelen niet langer nodig hebben. Zodra ze zien dat de VBBM-aanpak werkt, zijn ze helemaal overstag. Maar geen van hen leerde die zelfvoorzienende aanpak tijdens hun formele landbouwopleiding.

De overgang van een industrieel naar een biologisch bedrijfsmodel zou ook gerealiseerd kunnen worden door de landbouwgrond op te delen in meerdere kleinere percelen. Hierdoor zouden meerdere boerderijen gecreëerd kunnen worden en verhuurd aan jonge mensen die graag een boerderij willen beginnen, maar geen toegang hebben tot kapitaal. Dit zou helpen de toetredingsdrempels voor het starten van een boerderij te verlagen.

Burgerinitiatieven

“Deze twee ‘commons’, of gemeenschapsgoederen – toegang tot de natuur en het recht op voedsel – vormen de kern van een ‘beschaving’ en dat geeft boerenbewegingen een enorme potentiële kracht en de mogelijkheid om allianties met anderen aan te gaan.”

~ Jan Douwe van der Ploeg

Het Nederlandse beleid stuurt erop aan om boeren en mensen van het land, en vissers van de zeeën te verdrijven. Het vaak onderliggende narratief is dat de natuur beschermd moet worden tegen de mens, want ‘de mens is schadelijk voor de natuur’. Ga je mee in dat verhaal, dan dwaal je af, in complexe modellen, debatten over de omvang van de milieuvernietiging, beoordelingen van hoeveel “schade” toelaatbaar is, enzovoort. Het is belangrijk dat we de discussie verschuiven naar de kern van de zaak: eigendomsrecht, recht op land, voedselzekerheid en ondernemersvrijheid.

Zoals deze diepgaande verkenning van historie achter het beleid van natuurbeschermingsmaatregelen laat zien, leidt de wirwar van regels tot onteigening, en brengt daarmee autonomie en vrijheid in gevaar. Deze onderwerpen zouden centraal moeten staan in discussies en politieke acties.

De echte oplossingen om de vernietiging van het milieu tegen te gaan, liggen niet in verdere afscheiding, maar in goed rentmeesterschap en in het opnieuw versterken van de band tussen dieren, het land, mensen en gemeenschappen. Zoals Wendell Berry zei: “Voor onze genezing hebben we één grote kracht aan onze zijde: de Scheppingskracht om, met goede zorg, met vriendelijk gebruik, zichzelf te helen.”

Bronnenlijst

1. *Report of Habitat. The Vancouver Declaration.* United Nations. Vancouver. 31 May - 11 June 1976. : United Nations, New York, 1976.
2. United Nations. Agenda 21. [Online] 1992. <https://sdgs.un.org/publications/agenda21>.
3. Convention on Biological Diversity. [Online] 1992. <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>.
4. Ploeg, Jan Douwe van der. *The New Peasantries. Rural Development in Times of Globalization.* New York : Routledge, 2018 Second Edition.
5. Engdahl, F. William. *Seeds of Destruction. The hidden agenda of genetic manipulation.* Montréal, Canada : Global Research. Centre for Research on Globalization. , 2007.
6. Ahmed, Nafeez Mosaddeq. *A user's guide to the crisis of civilization, and how to save it.* London : Pluto Press, 2010.
7. Smith, Jeffrey M. . *Genetic Roulette: "e Documented Health Risks of Genetically Engineered Foods.* Fairfield, IA : Yes! Books, 2007.
8. *The Rockefeller Foundation and the Green Revolution.* Perkins, John H. 1990, Agriculture and Human Values, Vol. 7, pp. 6-18.
9. Lendman, Stephen. Reviewing F. William Engdahl's Seeds Of Destruction - Part II. *Countercurrents.org.* [Online] January 03, 2008. <https://countercurrents.org/lendman030108.htm>.
10. NOS. Minister en coalitiegenoten: D66-plan voor halvering veestapel onrealistisch. [Online] September 09, 2019. <https://nos.nl/artikel/2300956-minister-en-coalitiegenoten-d66-plan-voor-halvering-veestapel-onrealistisch>.
11. Dutch farmers' protests. *Wikipedia.* [Online] [Cited: 06 26, 2023.] [https://en.wikipedia.org/wiki/Dutch_farmers%27_protests#Protests_against_halving_industrial_livestock_production_\(2019%E2%80%932020\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Dutch_farmers%27_protests#Protests_against_halving_industrial_livestock_production_(2019%E2%80%932020)).
12. Platform Aarde Boer Consument. Afschaffing melkquotum werd een ramp. Met Corona loopt de melkvoorraad WEER op..... [Online] April 20, 2020. <https://aarde-boerconsument.nl/afschaffing-melkquotum-werd-een-ramp-met-corona-loopt-de-melkvoorraad-weer-op>.
13. Verdaasdonk, Nol. Waarom fosfaatrechten slecht uitpakken voor kleine boeren. *De natuur en milieu federaties.* [Online] February 8, 2017. <https://www.natuurenmilieufederaties.nl/nieuws/waarom-fosfaatrechten-slecht-uitpakken-voor-kleine-boeren/>.
14. Ploeg, Jan Douwe van der. The importance of peasant agriculture: a neglected truth. *Jan Douwe van der Ploeg.* [Online] January 26, 2017. <http://jandouwvanderploeg.com/NL/afscheidrede-het-belang-van-boerenlandbouw-een-verwaarloosde-waarheid/>.
15. European Commission. Natura 2000. [Online] https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm.
16. The Stig. Prof. De Lange: Nederland heeft geen 'stikstofcrisis'. *Indepen.* [Online] December 2, 2022. <https://indepn.nl/prof-de-lange-nederland-heeft-geen-stikstofcrisis/>.

17. Business Insider Nederland. Animo boeren voor uitkoopregeling van de overheid is nog niet groot: er staat veel op het spel voor stikstofbeleid. *Business Insider Nederland*. [Online] January 05, 2023. <https://www.businessinsider.nl/animo-boeren-uitkoopregeling-overheid-stikstof/>.
18. Verstand, D. Herbal-rich grassland as Nature-based Solution for climate resilient and circular food systems. *Wageningen University & Research*. [Online] November 2022. <https://research.wur.nl/en/publications/herbal-rich-grassland-as-nature-based-solution-for-climate-resili>.
19. *Evaluation of the Dutch implementation of the nitrates directive, the water framework directive and the national emission ceilings directive*. Grinsven, J. M. van, Tiktak, Aaldrik and Rougoor, Carin W. s.l. : NJAS – Wageningen Journal of Life Sciences, 2016, Vol. 78, pp. 69–84.
20. The Stig. Stikstofprobleem? Welk stikstofprobleem? *Indepen*. [Online] February 2022, 2022. <https://indepenn.nl/stikstofprobleem-welk-stikstofprobleem/>.
21. Gietelink, Ab. Interview professor Han Lindeboom, door D66 aan kant geschoven: Regering heeft andere agenda. *De Andere Krant*. [Online] August 30, 2022. <https://deanderekrant.nl/nieuws/een-aantal-mensen-vindt-dat-we-de-wereld-alleen-kunnen-redden-als-we-stoppen-met-vlees-eten-2022-08-28>.
22. Ruimtelijke ordening op zee. *Vissersbond*. [Online] 2023. <https://www.vissersbond.nl/ruimtelijke-ordening-op-zee/>.
23. Nature and biodiversity -Biodiversity strategy for 2030. *European Commission*. [Online] May 20, 2020. https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity_en.
24. Abnett, Kate. European countries aim to turn North Sea into green power engine. *Reuters*. [Online] April 23, 2023.
25. Lucas, Jorn. ‘Er komen 30.000 windmolens op Noordzee. *BNR*. [Online] April 24, 2023.
26. Bekkers, Frank, et al. The High Value of The North Sea. *The Hague Centre for Strategic Studies*. [Online] September 2021. <https://hcsc.nl/report/high-value-of-the-north-sea/>.
27. WUR: grote boomkor- en twintig schepen leiden verlies door hoge brandstofprijzen. *Visserij*. [Online] Juli 5, 2022. <https://visserij.nl/2022/07/05/wur-grote-boomkor-en-twintig-schepen-leiden-verlies-door-hoge-brandstofprijzen/>.
28. Garnalenvloot moet binnen 9 maanden aan stikstofnorm voldoen, ‘te snel’. *NOS*. [Online] December 9, 2022. <https://nos.nl/artikel/2455769-garnalenvloot-moet-binnen-9-maanden-aan-stikstofnorm-voldoen-te-snel>.
29. Discarding in fisheries. *European Commission Oceans and Fisheries*. [Online] [Cited: June 27, 2023.] https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/fisheries/rules/discarding-fisheries_en.
30. NOS. Brussel wil camera's op schepen om vissers in de gaten te houden. *NOS*. [Online] March 10, 2021. <https://nos.nl/artikel/2372133-brussel-wil-camera-s-op-schepen-om-vissers-in-de-gaten-te-houden>.
31. *Na een Frans media-offensief konden alle dure investeringen naar de sloop*. Veerman, Anja. *De Andere Krant*.
32. What is a SumWing. *SumWing*. [Online] [Cited: 07 19, 2023.] <https://www.sumwing.nl/Wat%20is%20een%20SumWing.html>.

33. Pulse Fishing. *Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality*. [Online] [Cited: July 19, 2023.] <https://www.pulsefishing.eu/>.
34. Fleming, Adam. Pulse Fishing: Is it OK to 'electrocute' Fish. *BBC News*. [Online] January 16, 2018.
35. Evans-Ogden, Lesley . Commercial electric pulse fishing should be banned for now. *New Scientist*. [Online] January 19, 2019. <https://www.newscientist.com/article/2158959-commercial-electric-pulse-fishing-should-be-banned-for-now/>.
36. Fortuno, Gerardo. Beyond Farm to Fork: the 'agricultural' side of EU's biodiversity strategy. *Euractiv*. [Online] March 04, 2021. <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/beyond-farm-to-fork-the-agricultural-side-of-eus-biodiversity-strategy/>.
37. Timmer, Edwin. Agractie stapt uit overleg met kabinet over landbouwakkoord; grond is slijtpunt. *AD*. [Online] March 23, 2023. <https://www.ad.nl/binnenland/agractie-stapt-uit-overleg-met-kabinet-over-landbouwakkoord-grond-is-slijtpunt-a6bb6a83/?>.
38. LTO stopt met Landbouwakkoord. *LTO*. [Online] June 23, 2023. <https://www.lto.nl/lto-stopt-met-landbouwakkoord/>.
39. PERSBERICHT – Vissector stapt uit overleg Noordzeeakkoord. *Vissersbond*. [Online] September 30, 2020. <https://vissersbond.nl/persbericht-vissector-stapt-uit-overleg-noordzeeakkoord/>.
40. Noordzeeoverleg . *Overleg Orgaan Fysieke Leefomgeving*. [Online] 2023. <https://www.overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl/actuele+projecten/actuele+projecten+overzicht/noordzeeoverleg/default.aspx>.
41. The Stig. Beroepsverbod voor uitgekochte veehouders. *Indepen*. [Online] July 15, 2022. <https://indepn.nl/beroepsverbod-voor-uitgekochte-veehouders/>.
42. Saaman, Diana. Het eerste Europese beroepsverbod is voor de boeren. *Gezond Verstand*. [Online] Mei 24, 2023. <https://gezondverstand.eu/2023/05/24/het-eerste-europese-beroepsverbod-is-voor-de-boeren/>.
43. Ooij, Dieuwke van. Boeren Gelderse Vallei hebben geen vertrouwen in uitkoopregeling. *NOS*. [Online] June 11, 2023. <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2478570-boeren-gelderse-vallei-hebben-geen-vertrouwen-in-uitkoopregeling>.
44. The Stig. Hoogveen: het boerenbedrog van de overheid. *Indepen*. [Online] April 4, 2021. <https://indepn.nl/hoogveen-het-boerenbedrog-van-de-overheid/>.
45. Mestverwaarding. Boeren tonen weinig interesse voor uitkoopregelingen. *Mestverwaarding*. [Online] July 08, 2022. <https://mestverwaarding.nl/kenniscentrum/2816/boeren-tonen-weinig-interesse-voor-uitkoopregelingen>.
46. Wouda, Tienke. Provincies kopen twintig piekbelasters op. *Nieuwe Oogst*. [Online] September 09, 2022. <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2022/09/09/provincies-kopen-twintig-piekbelasters-op>.
47. Uitkoopregelingen twee weken open: nu al 200 aanvragen van boeren. *NOS*. [Online] July 14, 2023. <https://nos.nl/artikel/2482763-uitkoopregelingen-twee-weeken-open-nu-al-200-aanvragen-van-boeren>.
48. ANP Persbureau. 500 boeren melden zich voor uitkoopregeling, grote provinciale verschillen . *Nieuwe Oogst*. [Online] September 15, 2023. <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2023/09/15/500-boeren-melden-zich-voor-uitkoopregeling-grote-provinciale-verschillen>.

49. Openstelling saneringsregeling visserij. *Rijksoverheid*. [Online] Juli 22, 2022. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/07/22/openstelling-saneringsregeling-visserij>.
50. Reijman, Jelle. Twee derde van de Nederlandse vissers meldt zich aan voor uitkoopregeling: 'Als dit doorgaat, is dit het einde van de sector'. *Eenvandaag Avrotros*. [Online] November 30, 2022. <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/twee-derde-van-de-nederlandse-vissers-meldt-zich-aan-voor-uitkoopregeling-als-dit-doorgaat-is-dit-het-einde-van-de-sector/>.
51. Fitts CA. Pharma food with Elze van Hamelen. *The Solari Report*. [Online] February 1, 2023. home.solari.com/coming-tuesday-pharma-food-with-elze-van-hamelen/.
52. Regeling gerichte opkoop veehouderijen gestart. *Rijksoverheid*. [Online] November 03, 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/11/03/regeling-gerichte-opkoop-veehouderijen-gestart>.
53. Bremmer, David. Details uitkoopregeling bekend: stoppende veehouder krijgt 100 procent vergoed. *AD*. [Online] May 20, 2022. <https://www.ad.nl/klimaat/details-uitkoopregeling-bekend-stoppende-veehouder-krijgt-100-procent-vergoed-ab5c7438/>.
54. Minister Staghouwer: totaal € 444 miljoen voor aanpassing visserijvloten. *Rijksoverheid*. [Online] July 01, 2022. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/04/26/extra-pakket-maatregelen-dicht-gat-tot-klimaatdoel-2030>.
55. Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst'. *Rijksoverheid*. [Online] January 01, 2022. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/01/10/coalitieakkoord-omzien-naar-elkaar-vooruitkijken-naar-de-toekomst>.
56. Extra pakket maatregelen dicht gat tot klimaatdoel 2030. *Rijksoverheid*. [Online] April 26, 2023. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/04/26/extra-pakket-maatregelen-dicht-gat-tot-klimaatdoel-2030>.
57. Nationaal Groeifonds. *Rijksoverheid*. [Online] 2023. [Cited: June 19, 2023.] <https://www.nationaalgroeifonds.nl/>.
58. *Land concentration and land grabbing in Europe: a preliminary analysis*. Ploeg, Jan Douwe van der, Franco, Jennifer C. and Borrás, Saturnino M. 2, 2015, *Canadian Journal of Development Studies*, Vol. 36, pp. 147-162.
59. Shand, Hope, Wetter, Kathy Jo and Chowdhry, Kavya. Food Barons 2022. Crisis Profiteering, Digitalization and Shifting Power. *ETC Group*. [Online] September 07, 2022. <https://etcgroup.org/content/food-barons-2022>.
60. *The rise of financial investment and common ownership in global agrifood firms*. Clapp, Jennifer. 4, 2019, *Review of International Political Economy*, Vol. 26.
61. Programma Noordzee 2022-2027. *Noordzee loket*. [Online] March 2022. <https://www.noordzeeloket.nl/beleid/programma-noordzee-2022-2027/>.
62. CBS. Bevolking; kerncijfers, 1950-2022. *Centraal Bureau Statistiek*. [Online] March 23, 2023. <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/37296ned>.
63. Netherlands. *World Data*. [Online] 2023. <https://www.worlddata.info/europe/netherlands/index.php>.
64. Ritchie, Hannah and Mathieu, Edouard. Which countries are most densely populated? *World in Data*. [Online] September 6, 2019. <https://ourworldindata.org/most-densely-populated-countries>.

65. Korthals, Michiel. De Nederlandse landbouw: keizer zonder kleren. *BnnVara*. [Online] March 8, 2020. <https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/de-nederlandse-landbouw-keizer-zonder-kleren>.
66. Croonenberg, Ed. Nederland als tweede voedselexporteur ter wereld. *Maarten*. [Online] 2023. <https://www.maartenonline.nl/nederland-als-tweede-voedselexporteur-ter-wereld/>.
67. Jukema, Gerben, Ramaekers, Pascal and Berkhout, Petra. De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2022. *Wageningen University*. [Online] 2022. <https://www.cbs.nl/-/media/pdf/2022/03/de-nederlandse-agrarische-sector-2022.pdf>.
68. Landbouwexport in 2021 voor het eerst boven de 100 miljard euro. *CBS*. [Online] January 21, 2022. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/03/landbouwexport-in-2021-voor-het-eerst-boven-de-100-miljard-euro>.
69. Horlings, André. Eeuwenoud Nederlands landschap bijna verdwenen. Pleidooi voor oud vakmanschap voor rendabel behoud. . *Historiek*. [Online] January 10, 2018. <https://historiek.net/eeuwenoud-landschap-bijna-verdwenen/66513/>.
70. *In naam van het algemeen belang. De ontstaansgeschiedenis van de ruilverkaveling als instrument voor inrichting van het platteland*. Molema, A.M. and Brink, A. 1, 2009, Tijdschrift voor Geschiedenis, Vol. 122, pp. 72-85.
71. Wilmink, Marije. Ruilverkaveling: het hele land op de schop. *Down to Earth Magazine*. [Online] March 1, 2019. <https://downtoearthmagazine.nl/ruilverkaveling/>.
72. Algemeene Fryske Ûnderrjocht Kommisje (Afûk). De ruilverkaveling. *De Canon van Friesland*. [Online] 2013. [Cited: 06 15, 2023.] <https://www.11en30.nu/de-canon-vensters/de-ruilverkaveling>.
73. Karel, Erwin H. *Modernization of the Dutch agriculture system. Paper for the International Rural History Conference 2010, University of Sussex, Brighton (UK)*. Dutch Historical Agriculture Institute, University of Groningen/Wageningen University. 2010.
74. Bergh, Simon van den. *Verdeeld Land*. Groningen : Nederlands Agronomisch Historisch Instituut, 2004.
75. Andela, Gerrie M. *Kneedbaar Landschap, Kneedbaar Volk. De heroische jaren van de ruilverkavelingen in Nederland*. Bussum : Uitgeverij Thoth, 2000.
76. Wagenaar Hummelinck, Emmy. Na het einde van de oorlog was nog lang niet alles koek en ei. *De verhalen van Groningen*. [Online] 2006. <https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/na-het-einde-van-de-oorlog-was-nog-lang-niet-alles-koek-en-ei>.
77. Merrienboer, Johan van. *Mansholt. Een biografie*. Molenhoek : Uitgeverij Boom, 2006.
78. *OSS, CIA and European unity: The American committee on United Europe*. Aldrich, Richard J. 1, 1997, *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 8, pp. 184-227.
79. Inklaar, Frank. *Van Amerika geleerd. Marshall-hulp en kennisimport in Nederland*. Den Haag : Sdu Uitgevers, 1997.
80. Swaan, Abram de. Het geluid van Amerika. [book auth.] C.J.M. Schuyt and E. Taverne. 1950. *Welvaart in zwart-wit*. 2000, pp. 61-79.
81. de Jong, Karel. Marshallhulp van Amerika 75 jaar na dato nog altijd merkbaar. *Omroep GLD*. [Online] August 03, 2022. <https://www.gld.nl/nieuws/7743922/marshallhulp-van-amerika-75-jaar-na-dato-nog-altijd-merkbaar>.

82. Karel, Erwin H. *De Maakbare boer*. . Groningen/ Wageningen : Nederlands Agronomisch Historisch Instituut, 2002.
83. Ruilverkaveling of kavelruil. *Historiek*. [Online] December 4, 2019. <https://historiek.net/ruilverkaveling-kavelruil-betekenis/87467/>.
84. Paashuis, Eugene. Gesubsidieerde aarde, deel 2. *VPRO*. [Online] May 25, 2003. [Cited:] <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/kijk/afleveringen/2002-2003/gesubsidieerde-aarde-deel-2.html>.
85. Dogger, Hannah and Veltman, Femke. Boeren op z'n Amerikaans. *Andere Tijden*. [Online] October 01, 2014. [Cited: 06 15, 2023.] <https://anderetijden.nl/aflevering/46/Boeren-op-zn-Amerikaans>.
86. Stevin, Hendrik and Tinbergen, Jan. De reconstructie van Nederland. [book auth.] C.J.M. Schuyt and Ed Taverne. *1950. Welvaart in zwart-wit*. 2000, pp. 133-163.
87. Bozovic, Ilija. Zo kunnen boeren hun land biodiverser maken. *VPRO*. [Online] September 24, 2021. <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/lees/artikelen/2021/Dirkmaat-artikel---video.html>.
88. Vroege Vogels. Biodiversiteit is meer gebaat bij behoud landbouwenclaves op de Veluwe. *NPO Radio 1*. [Online] October 4, 2021. <https://www.nporadio1.nl/nieuws/binnenland/3d2adc75-d974-4220-b48e-3d446ccd7a28/biodiversiteit-is-meer-gebaat-bij-behoud-landbouwenclaves-op-de-veluwe>.
89. Mulder, Frank. Heggen, hagen, houtwallen. *De Groene Amsterdammer*. [Online] November 30, 2022. <https://www.groene.nl/artikel/heggen-hagen-houtwallen>.
90. *Factory Farming in America. The True Cost of Animal Agribusiness for Rural Communities, Public Health, Families, Farmers, the Environment, and Animals*. Washington, DC. : The Humane Society of the United States, 2008.
91. Joosten, Ties. In 11 grafieken: hoe de Rabobank miljoenen verdient aan schaalvergroting in de landbouw (en buiten schot blijft nu de rekening op tafel komt). *FTM*. [Online] September 17, 2021. <https://www.ftm.nl/artikelen/rabobank-melkveehouderijen>.
92. *Subnational distribution of average farm size and smallholder contributions to global food production*. Samberg, , Leah H., et al. 12, 2016, Environmental Research Letters, Vol. 11, p. 124010.
93. UN Habitat History, mandate & role in the UN system. *Archive*. [Online] [Cited: 06 16, 2023.] <https://web.archive.org/web/20140727021657/https://unhabitat.org/about-us/history-mandate-role-in-the-un-system/>.
94. UN-Habitat. *DagDok*. [Online] [Cited: July 20, 2023.] <https://www.dagdok.org/un-system/un-programs-and-funds/un-habitat/>.
95. *64 recommendations for national action approved at Habitat: United Nations Conference on Human Settlements, Vancouver, Canada, 31 May to 11 June 1976*. UN. The Vancouver Declaration On Human Settlements, 1976.
96. Coffman, Michael S. International Domination of US Environmental Law and Private Property. *Propertyrights.org*. [Online] 2003. https://web.archive.org/web/20041225002340/http://propertyrights.org/learn4_frame.asp.
97. The Smart Growth Fraud. *Property Rights*. [Online] 2003a. https://web.archive.org/web/20050222042107/http://propertyrights.org/learn2_frame.asp.

98. Coffman, Michael. Background to the Wildlands Project. *Agenda 21 News*. [Online] September 18, 2014. <https://agenda21news.com/2014/09/background-wildlands-project/>.
99. UN. United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992. A new blueprint for international action on the environment. *UN*. [Online] June 14, 1992. <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>.
100. Wood, Patrick. "The nation-state has become an empty shell" | Interview Patrick M. Wood for *De Andere Krant*. [interv.] Elze van Hamelen. September 12, 2022.
101. Brannan, Marilyn. The UN Wildlands Project Unleashes its War on Mankind. *The Euro Probe*. [Online] 04 26, 2014. <https://www.theeuroprobe.org/2014-021-the-un-wildlands-project-unleashes-its-war-on-mankind/>.
102. Risen, Clay. David Foreman, Hard-Line Environmentalist, Dies at 75. *The New York Times*. [Online] September 28, 2022. <https://www.nytimes.com/2022/09/28/us/david-foreman-dead.html>.
103. David Johns. *Marine Conservation Institute*. [Online] <https://marine-conservation.org/our-people/david-johns/>.
104. Yellowstone to Yukon Conservation Initiative. *Wikipedia*. [Online] https://en.wikipedia.org/wiki/Yellowstone_to_Yukon_Conservation_Initiative.
105. *The Wildlands Project Mission Statement*. Foreman, Dave, et al. 1992, Wild Earth, pp. 3-4.
106. Coffman, Michael S. Taking Liberty. *Range Magazine*. [Online] Fall 2005. <https://www.rangemagazine.com/specialreports/05-fall-taking-liberty.pdf>.
107. UN CBD. *Review of experience with ecological networks, corridors and buffer zones. CBD Programme of Work on Protected Areas Goals*. CBD Programme of Work on Protected Areas, Convention on Biological Diversity (CBD). s.l. : UN Convention on Biological Diversity , 2005.
108. Commission on Global Governance. Our Global Neighborhood. Chapter One -- A New World. *Report of the Commission on Global Governance* . [Online] 1992. <https://www.gdrc.org/u-gov/global-neighbourhood/chap1.htm>.
109. NGO Branch UN. Consultative Status with ECOSOC and other accreditations. *NGO Branch UN*. [Online] 2023. [Cited: 07 21, 2023.] <https://esango.un.org/civilsociety/displayConsultativeStatusSearch.do?method=search>.
110. EPA. National Performance Review. Ecosystem Protection. *Discerning Today*. [Online] August 6, 1993. https://web.archive.org/web/20070208093618/http://www.discerning-today.org/members/Analyses/EPA_Ecosystem.htm.
111. Lynn, Corey. Laundering with immunity Part I. *Corey's Digs*. [Online] September 29, 2022. <https://web.archive.org/web/20220929170345/https://www.coreysdigs.com/u-s/laundering-with-immunity-the-control-framework-part-1/>.
112. IUCN. Homepage. *International Union for Conservation of Nature*. [Online] 2023. [Cited: 07 21, 2023.] <https://www.iucn.org/>.
113. Hamelen, Elze van. De onbekende macht van de EU besluitvoerders. *Van Hamelen*. [Online] May 05, 2021. <https://vanhamelen.eu/uncategorized/de-onbekende-macht-van-de-eu-besluitvoerders/>.

114. EEA. Restoring the natural world. *European Environment Agency*. [Online] 2021. <https://www.eea.europa.eu/nl/ema-signalen/eea-signalen-2021/articles/herstel-van-de-natuurlijke-wereld>.
115. Natural rights and legal rights. *Wikipedia*. [Online] 07 24, 2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Natural_rights_and_legal_rights#John_Locke.
116. *The UN and property rights by Henry Lamb*. Lamb , Henry and Allard, Kevin. January/February 1997, ECO Logic Magazine.
117. Coffman, Michael S. Why Property Rights Matter. How Government Regulations Threaten America. *Property Rights*. [Online] 2003a. https://web.archive.org/web/20050316141206/http://propertyrights.org/learn1_frame.asp.
118. Watson, Steve. Bill Gates Granted Authority To Buy 2100 More Acres Of North Dakota Farmland. *Summit News*. [Online] July 01, 2022. <https://summit.news/2022/07/01/bill-gates-granted-authority-to-buy-2100-more-acres-of-north-dakota-farmland/>.
119. Mercola, Joseph. How China Is Destroying American Farmland. *Mercola*. [Online] June 6, 2023. <https://media.mercola.com/ImageServer/Public/2023/July/PDF/china-destroying-american-farmland-pdf.pdf>.
120. Todhunter, Colin. Sowing Seeds of Plunder: A Lose-Lose Situation in Ukraine. *Off-Guardian*. [Online] May 13, 2023. <https://off-guardian.org/2023/05/13/sowing-seeds-of-plunder-a-lose-lose-situation-in-ukraine/>.
121. Barbarians at the barn: private equity sinks its teeth into agriculture. *GRAIN*. [Online] September 29, 2020. <https://grain.org/e/6533#.X7z4qBcnmMg.twitter>.
122. UN. About the UN Decade. *Decade on Restoration*. [Online] 2021. <https://www.deca-deonrestoration.org/about-un-decade>.
123. Press Release: Nations Adopt Four Goals, 23 Targets for 2030 In Landmark UN Biodiversity Agreement. *UN*. [Online] December 19, 2022. <https://www.un.org/sustainable-development/blog/2022/12/press-release-nations-adopt-four-goals-23-targets-for-2030-in-landmark-un-biodiversity-agreement/>.
124. Council reaches agreement on the nature restoration law . *Consilium Europa*. [Online] June 23, 2023. <https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2023/06/20/council-reaches-agreement-on-the-nature-restoration-law/>.
125. Rijksoverheid. Windenergie op zee en de effecten op natuur en milieu. *Wind op Zee*. [Online] 2023. [Cited: 06 04, 2023.] <https://windopzee.nl/onderwerpen/effect-op-natuur/>.
126. European Commission. Green Deal: pioneering proposals to restore Europe's nature by 2050 and halve pesticide use by 2030. *European Commission*. [Online] June 22, 2022. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3746.
127. Vugts, Yoeri and Ockhuijsen, Roemer. Kabinet vreest nieuwe natuurplannen van EU, bouw mogelijk nog meer 'op slot'. *NOS*. [Online] April 24, 2023. <https://nos.nl/nieuwsuur/collectie/13901/artikel/2472674-kabinet-vreest-nieuwe-natuurplannen-van-eu-bouw-mogelijk-nog-meer-op-slot>.
128. Nature restoration law. *European Commission*. [Online] 2022. https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en.
129. EC. New pesticide rules to help achieve zero pollution targets. *European Commission*. [Online] August 10, 2022. https://environment.ec.europa.eu/news/new-pesticide-rules-help-achieve-zero-pollution-targets-2022-08-10_en.

130. Singh, Shikha. Sri Lanka waking up to reality of food shortages after failed organic farming dream. *SP Global*. [Online] August 11, 2022. <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/blogs/agriculture/081022-sri-lanka-crisis-food-organic-farming>.
131. Dunham, Alex. Why Spain is destroying dams in the middle of a drought. *The Local*. [Online] April 24, 2023. <https://www.thelocal.es/20230424/why-is-spain-destroying-dams-in-the-middle-of-a-drought>.
132. Koire, Rosa. *Behind the Green Mask*. Santa Rosa, CA : The Post Sustainability Institute , 2011.
133. Thomas-Blate, Jessie. Dam Removals Continue Across The U.S. in 2022. *American Rivers*. [Online] Februari 14, 2023. <https://www.americanrivers.org/2023/02/dam-removals-continue-across-the-u-s-in-2022/#:~:text=Across%20the%20country%2C%20dam%20removal,bring%20rivers%20back%20to%20life..>
134. Record breaking year for dam removals in Europe. *Dam Removal Europe*. [Online] May 15, 2022. <https://damremoval.eu/report-2021/>.
135. European Rewilding Network. Living on the Edge. Raising awareness of large predators in Central Europe and promoting coexistence. *Rewilding Europe*. [Online] 2015. [Cited: June 23, 2023.] <https://rewildingeurope.com/rew-project/living-on-the-edge/>.
136. Dijkstra, Ido. "In Park Nederland is de wolf gewoon te gevaarlijk." *De Andere Krant*. [Online] June 3, 2022. <https://mail.deanderekrant.nl/nieuws/in-park-nederland-is-de-wolf-gewoon-te-gevaarlijk-2022-06-03>.
137. Homepage. *Wolven in Nederland*. [Online] 2023. [Cited: 06 21, 2023.] <https://www.wolveninnederland.nl/>.
138. GARN. What are the Rights of Nature? *GARN*. [Online] 2023. <https://www.garn.org/rights-of-nature/>.
139. About us. *Rights for Nature*. [Online] 2023. <https://www.rightsfornature.org/about-us>.
140. Zeebroeck, Shanthi van. Nature Rights: What Countries Grant Legal Personhood Status to Nature And Why? *Earth.org*. [Online] October 6, 2022. <https://earth.org/nature-rights/>.
141. Bell, David. Amendments to WHO's International Health Regulations: An Annotated Guide. *Brownstone Institute*. [Online] February 1, 2023. <https://brownstone.org/articles/amendments-who-ihl-annotated-guide/>.
142. *One Health: a call for ecological equity*. *The Lancet*. January 21, 2023, *The Lancet*, Vol. 401, p. 169.
143. Bell, David. Your Daughter for a Rat? *Brownstone Institute*. [Online] March 20, 2023. <https://brownstone.org/articles/your-daughter-for-a-rat/>.
144. Habitat. Habitat's support of Sustainable Development Goal 11. *UN Habitat*. [Online] 2023. <https://www.habitat.org/about/advocacy/sustainable-development-goal-11>.
145. UN. 68% of the world population projected to live in urban areas by 2050, says UN. *United Nations*. [Online] May 18, 2018. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>.
146. O'Toole, Randal. *The Planning Penalty: How Smart Growth Makes Housing Unaffordable*. Oakland, CA : The Independent Institute, 2006.

147. Armstrong, Martin. The Rental Crisis. *Armstrong Economics*. [Online] May 11, 2023. https://www.armstrongeconomics.com/markets-by-sector/real_estate/the-rental-crisis/.
148. Around 40% of US Adult Children Live with Parents. *Armstrong Economics*. [Online] May 31, 2022. https://www.armstrongeconomics.com/international-news/north_america/around-40-of-us-adult-children-live-with-parents/.
149. The Largest Landlord in the US . *Armstrong Economics*. [Online] May 10, 2023. https://www.armstrongeconomics.com/markets-by-sector/real_estate/the-largest-landlord-in-the-us/.
150. Farber, Celia. Ghost Towns: The Mass Purchasing Of American Middle Class Houses By Financial Giants. *The Truth Barrier*. [Online] July 2023. <https://celiafarber.substack.com/p/ghost-towns-the-mass-purchasing-of>.
151. Home - ICLEI. *Local Governments for Sustainability*. [Online] [Cited: June 24, 2023.] <https://iclei.org/>.
152. ICLEI. Global advocacy at ICLEI. *ICLEI*. [Online] 2023. <https://iclei.org/advocate/>.
153. C40. C40 Cities. *C40*. [Online] 2023. <https://www.c40.org/>.
154. G40. Rijk en gemeenten moeten samen bouwen aan slimmere steden. *G40 Steden-netwerk*. [Online] September 25, 2020. <https://www.g40stedennetwerk.nl/nieuws/rijk-en-gemeenten-moeten-samen-bouwen-aan-slimmere-steden>.
155. Wood, Patrick M. *Technocracy. The Hard Road To World Order*. Mesa, AR : Coherent Publishing, LLC, 2018.
156. Guissani, Bruno. European Study Paints a Chilling Portrait of Technology's Uses. *New York Times*. [Online] February 24, 1998. European Study Paints a Chilling Portrait of Technology's Uses.
157. Hernández-Morales, Aitor. Living Cities: Taking on period poverty — Tristate City conspiracy — Monumental women. *Politico*. [Online] March 09, 2023. <https://www.politico.eu/newsletter/global-policy-lab/living-cities-taking-on-period-poverty-tristate-city-conspiracy-monumental-women/>.
158. Chamberlain, Lisa. The surprising stickiness of the “15-minute city”. *World Economic Forum*. [Online] March 15, 2022. <https://www.weforum.org/agenda/2022/03/15-minute-city-stickiness/>.
159. Jasper, William F. Regionalism, chapter 10 of ‘UN exposed’. *Biblioteca Pleyades*. [Online] 2001. https://www.bibliotecapleyades.net/sociopolitica/un_exposed/un_exposed10.htm.
160. Kastel, Quinten van. 228.530 geregistreerde beveiligingscamera's in Nederlands straatbeeld anno 2019. *VPNGids.nl*. [Online] December 16, 2019. <https://www.vpngids.nl/nieuws/228530-geregistreerde-beveiligingscameras-in-nederlands-straatbeeld/>.
161. Steeds meer bewakingscamera's in Nederland: 'Big Brother' of zegen voor veiligheid. *Newsfacts.info*. [Online] Juni 12, 2023. https://newsfacts.info/v/6487c5aa898db-c7a9b4bd750/steeds_meer_bewakingscamera's_in_nederland%3A_%E2%80%9C-big_brother%E2%80%9D_of_zegen_voor_veiligheid/.
162. Olsder, Arjan. Inmiddels 314.000 camera's geregistreerd bij de politie. *GadgetGear.nl*. [Online] Maar 2023. <https://www.gadgetgear.nl/2023/03/inmiddels-314-000-cameras-geregistreerd-bij-de-politie/>.

163. Curated Alternative Narratives. A Tristate super city instead of farmers in the Netherlands? *The Rio Times*. [Online] July 30, 2022. <https://www.riotimesonline.com/brazil-news/modern-day-censorship/megalopolis-tristate-city-instead-of-farmers-in-netherlands/>.
164. Dijkstra, Ido and Beer, Simone. Tristate City Network wil Nederland omtoveren tot 'slimme wereldstad'. *De Andere Krant*. [Online] September 05, 2022. <https://deanderekrant.nl/nieuws/tristate-city-network-wil-nederland-omtoveren-tot-slimme-wereldstad-2022-09-03>.
165. The Stig. Is Tristate City de reden van onteigening boeren? *Indepen*. [Online] June 22, 2022. <https://indepenn.nl/is-tristate-city-de-reden-van-onteiening-van-de-boeren/>.
166. Bryce, Robert. Offshore Wind Plans Will Drive Up Electricity Prices And Require 'Massive Industrialization Of The Oceans'. *Forbes*. [Online] February 05, 2021. <https://www.forbes.com/sites/robertbryce/2021/02/05/offshore-wind-plans-will-drive-up-electricity-prices-and-require-massive-industrialization-of-the-oceans/>.
167. Rijksoverheid. Verklaring van Oostende over Noordzee als Europa's groene energiecentrale. *Rijksoverheid*. [Online] April 24, 2023. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/diplomatieke-verklaringen/2023/04/24/verklaring-van-oostende-over-noordzee-als-europas-groene-energiecentrale>.
168. How much power is 1 gigawatt? *Office of Energy Efficiency & Renewable Energy*. [Online] August 16, 2022. <https://www.energy.gov/eere/articles/how-much-power-1-gigawatt>.
169. Stein, Zach. Gigawatt (GW). *Carbon Collective*. [Online] August 2, 2023. www.carboncollective.co/sustainable-investing/gigawatt-gw.
170. Rijksoverheid. Wind op Zee na 2030. *Wind op Zee*. [Online] 2023. <https://windopzee.nl/onderwerpen/wind-zee/wanneer-hoeveel/wind-zee-2030-0/>.
171. Windpark boven Groningen beoogd als 's werelds grootste waterstof op zee productie in 2031. *Rijksoverheid*. [Online] March 21, 2023. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/03/20/windpark-boven-groningen-beoogd-als-s-werelds-grootste-waterstof-op-zee-productie-in-2031>.
172. Furfari, Samuel. Hydrogen strategy to nowhere. *European Scientist*. [Online] Juli 30, 2020. <https://www.europeanscientist.com/en/energy/hydrogen-strategy-to-nowhere%E2%80%A8/>.
173. Beckman, Karel. The hydrogen illusion: interview with Samuel Furfari on his explosive new book [GasTransitions]. *Natural Gas World*. [Online] Februari 09, 2021. <https://www.naturalgasworld.com/the-hydrogen-illusion-interview-with-samuel-furfari-on-his-explosive-new-book-gastransitions-85316>.
174. Andel, Maarten van. *De Groene Illusie*. Zaltbommel : Uitgeverij Dialoog, 2018.
175. Lohmann, Sarah. Germany Has a Math Problem, and It's about to Get Worse. *American-German Institute*. [Online] September 21, 2021. <https://americangerman.institute/2021/09/germany-has-a-math-problem-and-its-about-to-get-worse/>.
176. Beckman, Karel. From the Editor: Energy transition or energy collapse? [Gas in Transition]. *Natural Gas World*. [Online] April 29, 2021. <https://www.naturalgasworld.com/from-the-editor-energy-transition-or-energy-collapse-gas-in-transition-87501>.

177. Sims, Tom, Orosz, Marta and John, O'Donnell. Exclusive: Germany steps up emergency cash plans to cope in blackout. *Reuters*. [Online] November 15, 2022. <https://www.reuters.com/world/europe/exclusive-germany-steps-up-emergency-cash-plans-cope-blackout-sources-2022-11-15/>.
178. Schneeweiss, Zoe. German Economy Contracted More Than Expected at End of 2022. *Bloomberg*. [Online] February 24, 2023. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-02-24/germany-s-economy-contracted-more-than-expected-at-end-of-2022>.
179. Ekker, Heleen. 'Eén op drie straten in Nederland moet opgebroken worden voor groene stroom'. *NOS*. [Online] April 29, 2021. <https://nos.nl/artikel/2378658-een-op-drie-straten-in-nederland-moet-opgebroken-worden-voor-groene-stroom>.
180. CBS. Prijs van energie 86 procent hoger. *CBS*. [Online] February 8, 2022. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/07/prijs-van-energie-86-procent-hoger>.
181. Minister Jetten bevestigt enorme kosten en minimale impact van klimaatpakket: Belastingbetaler betaalt miljarden voor temperatuurdaling van 0,000036 graad Celsius! *HNMDA*. [Online] July 21, 2023. <https://hnmda.nl/nl/nieuws/minister-jetten-bevestigt-enorme-kosten-en-minimale-impact-van-klimaatpakket-belastingbetaler-betaalt-miljarden-voor-temperatuurdaling-van-0000036-grad-celsius/>.
182. Hamelen, Elze van. "Bagatelliseer de effecten van windmolens in de Noordzee niet". *De Andere Krant*. [Online] July 02, 2023. <https://www.deanderekrant.nl/nieuws/klimaat-versus-natuur-2023-07-02>.
183. Interview met Bert Weteringe: "We moeten gewoon stoppen met het bouwen van windmolens". *De Andere Krant*. [Online] Oktober 2023, 2023. <https://deanderekrant.nl/nieuws/we-moeten-gewoon-stoppen-met-het-bouwen-van-windmolens-2023-10-01>.
184. Offshore Wind Projects 'Another Environmental Failure' Conference Hears. *The Fishing Daily*. [Online] May 25, 2023. <https://thefishingdaily.com/featured-news/offshore-wind-projects-another-environmental-failure-conference-hears/>.
185. *Reviewing the ecological impacts of offshore wind farms*. Galparsoro, Ibon, et al. s.l. : Nature, 2022, Ocean Sustainability.
186. Pinkstone, Joe. Diving seabird numbers plunge 90pc near offshore wind farms. *Telegraph*. [Online] April 23, 2023. <https://www.telegraph.co.uk/news/2023/04/13/population-diving-seabird-plunges-90pc-wind-farms/>.
187. Moore, Patrick. Greenpeace co-founder says group is betraying its principles by peddling junk science as whales die. *Washington Times*. [Online] February 14, 2023. <https://www.washingtontimes.com/news/2023/feb/14/greenpeace-betrays-founders-to-peddle-junk-science/>.
188. Weteringe, Bert. *Windhandel: De impact van grootschalige energieopwekking met windturbines*. Heerhugowaard : Obelisk Boeken, 2023.
189. Eerste inzicht in emissies van chemische stoffen bij wind op land. Resultaten quickscan. *RIVM*. [Online] April 7, 2023. https://www.rivm.nl/sites/default/files/2022-06/Chemische_stoffen_bij_windturbines_op_zee_TG.pdf.
190. *The influence of large-scale wind power on global climate*. Keith, David. November 09, 2004, PNAS.
191. NASA. Offshore Wind Farms Make Wakes. *Earth Observatory*. [Online] November 8, 2016. <https://earthobservatory.nasa.gov/images/89063/offshore-wind-farms-make-wakes?mibextid=Zxz2cZ>.

192. Windenergie op zee. *WWF NL*. [Online] 2023. <https://www.wwf.nl/wat-we-doen/waar-zijn-we-actief/nederland/noordzee/windenergie-op-de-noordzee>.
193. Dit zijn de 10 belangrijkste redenen waarom veel mensen windmolens omarmen. *Greenpeace NL*. [Online] mei 5, 2017. <https://www.greenpeace.org/nl/klimaatverandering/479/als-je-dit-leest-twijfel-je-nooit-meer-aan-windmolens/>.
194. Standpunt van Natuurmonumenten over windenergie. *Natuurmonumenten*. [Online] 2023. <https://www.natuurmonumenten.nl/standpunten/windenergie>.
195. The Economist. Can the North Sea become Europe's new economic powerhouse? *The Economist*. [Online] January 01, 2023. <https://www.economist.com/business/2023/01/01/can-the-north-sea-become-europes-new-economic-powerhouse>.
196. State of the Dutch Data Centers 2022: Strategy for Our Digital Future. *Dutch Data Center Association*. [Online] 2022. <https://www.dutchdatacenters.nl/en/publications/state-of-the-dutchdata-centers-2022/>.
197. Elegant, Naomi Xu. The Internet Cloud Has a Dirty Secret. *Fortune*. [Online] September 18, 2019. <https://fortune.com/2019/09/18/internet-cloud-server-data-center-energy-consumption-renewable-coal/>.
198. Kimani, Alex. How The Internet Is Killing The Planet. *Oil Price*. [Online] October 28, 2019. <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/How-The-Internet-Is-Killing-The-Planet.html>.
199. Datacenter Forum. "5G will prompt Energy Consumption to Grow by staggering 160% in 10 years". *Datacenter Forum*. [Online] October 12, 2021. <https://www.datacenter-forum.com/datacenter-forum/5g-will-prompt-energy-consumption-to-grow-by-staggering-160-in-10-years>.
200. "5G" | een stoomcursus. *5G is niet oke*. [Online] 2020. <https://5gisnietoke.nl/5g/>.
201. Hudson, Michael. America Defeats Germany for the Third Time in a Century. *michael-hudson.com*. [Online] February 28, 2022. <https://michael-hudson.com/2022/02/america-defeats-germany-for-the-third-time-in-a-century/>.
202. Shedlock, Mike "Mish". The Deindustrialization of Germany Will Cripple the EU for a Long Time. *Mishtalk*. [Online] June 12, 2023. <https://mishtalk.com/economics/the-de-industrialization-of-germany-will-cripple-the-eu-for-a-long-time>.
203. Wilkes, William and Randow, Jana. Europe's Economic Engine Is Breaking Down. *Bloomberg*. [Online] May 26, 2023. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-06-12/germany-warns-of-industry-shutdown-if-russian-gas-stops-flowing?>.
204. Dénes, Albert. Heating crisis in Germany? Government advises blankets and tea candles. *Remix*. [Online] November 5, 2021. <https://rmx.news/germany/heating-crisis-in-germany-government-advises-blankets-and-tea-candles/>.
205. With blackouts looming, German government holds disaster preparation day, promotes 'cooking without electricity'. *RT*. [Online] October 1, 2021. <https://www.rt.com/news/536361-germany-blackouts-power-ad/>.
206. *World History and Energy*. Smil, Vaclav. s.l. : Elsevier, 2004, Encyclopedia of Energy, Volume 6., pp. 549-561.
207. Kardashev scale. *Wikipedia*. [Online] 2023. [Cited: July 25, 2023.] https://en.wikipedia.org/wiki/Kardashev_scale.

208. *Transmission of information by extraterrestrial civilisations*. Kardasev, N. S. 02, December 12, 1963, Soviet Astronomy - J, Vol. 08.
209. *China's great famine: 40 years later*. Smil, Vaclav. December 18-25, 1999, BMJ, pp. 1619-1621.
210. Stephenson, Heather. Mass Starvation as a Political Weapon. *Tufts University*. [Online] January 18, 2018. <https://now.tufts.edu/2018/01/18/mass-starvation-political-weapon>.
211. *The Purposes of Starvation. Historical and Contemporary Uses*. Conley, Bridget and de Waal, Alex. 2019, Journal of International Criminal Justice , Vol. 17, pp. 699-722.
212. Simkin, John. Collectivisation of Agriculture under Stalin. *Spartacus Educational*. [Online] September 1997. <https://spartacus-educational.com/RUScollectivization.htm>.
213. FIAN. Stop corporate attack on seeds and safeguard right to food and biodiversity. *FIAN*. [Online] March 22, 2022. <https://www.fian.org/en/press-release/article/stop-corporate-attack-on-seeds-and-safeguard-right-to-food-and-biodiversity-2927>.
214. Mercola, Joseph. Killing Cows in the Name of Preventing Climate Change. *Mercola*. [Online] June 20, 2023. <https://www.mercola.com/>.
215. Feenstra, Jelle. Mes in veestapel én megaruilverkaveling op komst. *Melk van het Noorden*. [Online] December 10, 2021. <https://www.melkvanhetnoorden.nl/featured/mes-in-veestapel-en-megaruilverkaveling-op-komst/>.
216. Fox News. Biden admin takes aim at hunters in latest regulation: 'Preventing Americans from hunting'. *Fox News*. [Online] June 22, 2023. <https://www.foxnews.com/politics/biden-admin-takes-aim-hunters-latest-regulation-preventing-americans-from-hunting>.
217. 'People are upset': Councils close allotments because of Covid-19 . *The Journal*. [Online] April 2, 2020. <https://www.thejournal.ie/allotments-closed-fingal-dublin-vegetables-5064463-Apr2020/>.
218. Titus, John. Summary - The Going Direct Reset. *The Solari Report*. [Online] September 20, 2021. <https://home.solari.com/summary-going-direct-reset/>.
219. Wolf, Naomi. What's in the Pfizer Documents? *Hillsdale College*. [Online] March 7, 2023. <https://freedomlibrary.hillsdale.edu/programs/cca-iv-big-pharma/what-s-in-the-pfizer-documents>.
220. Mueller, Antony P. WEF: Private property and privacy will vanish by 2030. *Technocracy News & Trends*. [Online] December 14, 2020. <https://www.technocracy.news/wef-private-property-and-privacy-will-vanish-by-2030/>.
221. Koire, Rosa. Transcript of my talk at thegreaterreset.org. *Democrats against UN agenda 21*. [Online] January 25, 2021. <https://www.democratsagainstunagenda21.com/the-way-we-see-itour-blog>.
222. Lamb, Henry. Our Global Neighborhood - A Summary Analysis by Henry Lamb. *Biblioteca Pleyades*. [Online] January/ February 1996. https://www.bibliotecapleyades.net/sociopolitica/sociopol_globalization30.htm.
223. Farrell, Joseph P. . World Wilderness/Wildlife fund declared illegal in Russia. *Giza Death Star*. [Online] June 28, 2023. <https://gizadeathstar.com/2023/06/world-wilderness-wildlife-fund-declared-illegal-in-russia/>.
224. The Sharp Edge. BIS Blueprint = Global Control of ALL Assets, Information & People. *Corey's Digs*. [Online] July 17, 2023. <https://www.coreysdigs.com/financial/bis-blueprint-global-control-of-all-assets-information-people/>.

225. Corey Lynn: Honderden globale organisaties opereren buiten de wet. *De Andere Krant*. [Online] February 11, 2023. <https://deanderekrant.nl/nieuws/honderden-globale-organisaties-opereren-buiten-de-wet-2023-02-10>.
226. The Central Banks Intend to Lay Claim to Bodies and Minds. *Silk Threads*. [Online] October 7, 2021. <https://web.archive.org/web/20211008164609/https://silkthreads.press/2021/10/07/the-central-banks-intend-to-lay-claim-to-bodies-and-minds/>.
227. Farrell, Joseph P. Future debt obligations=Human bodies=Human Resources. *Giza Death Star*. [Online] October 15, 2021. <https://gizadeathstar.com/2021/10/future-debt-obligationshuman-bodieshuman-resources/>.
228. Hamelen, Elze van. Worldwide, social engineering has become standard operating procedure for governments. *Van Hamelen Education*. [Online] September 21, 2022. <https://vanhamelen.eu/en/uncategorized-en/worldwide-social-engineering-has-become-standard-operating-procedure-for-governments/>.
229. Citizen's Brain Is the Battlefield in 21st-century Warfare`. *Global Research*. [Online] September 22, 2022. <https://www.globalresearch.ca/citizen-brain-battlefield-21st-century-warfare/5794156>.
230. Webb, Whitney. Wall Street's Takeover of Nature Advances with Launch of New Asset Class. *Unlimited Hangout*. [Online] October 13, 2021. <https://unlimitedhangout.com/2021/10/investigative-reports/wall-streets-takeover-of-nature-advances-with-launch-of-new-asset-class/>.
231. Hamelen, Elze van. Whitney Webb: Wall Street maakt aarde tot financieel product. *De Andere Krant*. [Online] November 4, 2021. <https://deanderekrant.nl/nieuws/wall-street-maakt-aarde-tot-financieel-product-2021-11-04>.
232. Wood, Patrick. Global Blueprint Exposed: The Takeover Of All Genetic Material On Earth. *Technocracy.news*. [Online] October 24, 2021. <https://www.technocracy.news/unblueprint-exposed-the-takeover-of-all-genetic-material-on-earth/>.
233. Cuthbertson, Anthony. 6G will bring 'digital twins', Samsung says – and it's two years ahead of schedule. *Samsung*. [Online] July 19, 2020. <https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/6g-samsung-digital-twins-holograms-a9620071.html?>
234. Dawson, Iain. The Sentient World Simulation – Was It Used for the COVID-19 Pandemic Response? *Daily Clout*. [Online] September 23, 2022. <https://dailyclout.io/the-sentient-world-simulation-was-it-used-for-the-covid-19-pandemic-response/>.
235. Zijerveld, Joan. Landbouwakkoord: Boer wordt ook natuurbeheerder. *EW Magazine*. [Online] May 17, 2023. <https://www.ewmagazine.nl/economie/achtergrond/2023/05/de-nieuwe-rollen-van-de-boer-44300w/>.
236. Beer, Simone. Boerderijwinkels boeren goed sinds coronacrisis. *De Andere Krant*. [Online] April 5, 2023. <https://deanderekrant.nl/nieuws/boerderijwinkels-boeren-goed-sinds-coronacrisis-2023-04-04>.
237. Dijkstra, Ido. Friese bioboeren: "Laten we samen een alternatieve voedselketen uit de grond stampen". *De Andere Krant*. [Online] Januari 24, 2022. <https://deanderekrant.nl/nieuws/friese-bioboeren-laten-we-samen-een-alternatieve-voedselketen-uit-de-grond-stampen-2022-01-24>.
238. *Boerderij de Hooilanden brengt boer en burger dicht bij elkaar*. Frederiks, Saskia. 2023, De Andere Krant, Vol. nr. 50 Christmas editon .

239. Armstrong, Martin. Oxford's Protests Against 15-Minute Cities . *Armstrong Economics*. [Online] March 15, 2023. <https://www.armstrongeconomics.com/world-news/wef/oxfords-protests-against-15-minute-cities/>.
240. Zeilmaker, Rypke. 125 KM2 visgrond geofferd voor 'groen' wassen waterstof Shell. *Interessante Tijden*. [Online] October 21, 2022. <https://www.interessantetijden.nl/2022/10/21/125-km2-visgrond-geofferd-voor-groen-wassen-waterstof-shell/>.
241. Berry, Wendell. *The Unsettling of America. Culture & Agriculture*. Berkeley, CA : Counterpoint, 1977